

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
HADİS BİLİM DALI

**ANAMURLU MEHMET ŞAKİR ÇÖRÜŞ'ÜN İRŞADÜ'L-GAFİLİN ADLI
ESERİNDEKİ HADİSLERİN KAYNAK DEĞERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Fikret KARAPINAR

Hazırlayan
Fatma Zehra TOPŞAR

KONYA – 2011

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra Topşar		
	Numarası	084244021013		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora	☐
	Tezin Adı	Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin Adlı Eserindeki Hadislerin Kaynak Değeri		

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra TOPŞAR	
	Numarası	084244021013	
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis	
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒	Doktora ☐
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Fikret KARAPINAR	
Tezin Adı	Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin Adlı Eserindeki Hadislerin Kaynak Değeri		

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin Adlı Eserindeki Hadislerin Kaynak Değeri başlıklı bu çalışma 27/05/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı	Danışman ve Üyeler	İmza
Doç. Dr. Fikret KARAPINAR	Danışman	
Doç. Dr. Adil YAVUZ	Üye	
Prof. Dr. Mehmet EREN	Üye	

ÖNSÖZ

‘Peygamber size ne verdiyse onu alın, size neyi yasakladıysa ondan kaçının’ emrinin bilincinde olan İslam âlimleri, Hz. Peygamber’in (s.a.) sünnetini koruma ve her türlü ilave ya da eksiltme gibi sünnet dışı etkilerden temizlenme, böylece bir sonraki nesle bu emaneti en güzel şekilde ulaştırma amacıyla zaman zaman bazı tahrir çalışmaları yapmış; bu vesileyle hadis ilminin canlılığının korunmasını sağlamışlardır.

Temel hadis kaynakları üzerinde geçmişten bu yana birçok tahrir çalışmaları yapılmış; okuyucunun, hadis kaynakları hakkında genel geçer bazı görüşler elde etmesi sağlanmıştır. Hadis kaynakları dışında kalan bir takım eserlerde tahrir çalışmalarının olduğu görülmüşse de çalışmaların bu alandaki ihtiyacı giderecek ölçüde olmadığı aşikardır. Bu nedenle tahrir çalışmalarının, hadis kaynakları dışındaki rivayetlerin yer aldığı eserlerde de yoğunlaşması günümüzde bir ihtiyaçtır. Bu alanda yapılacak tahrir çalışmalarının, fıkıh, tefsir, tarih gibi alanlarda yazılmış, toplum arasında rağbet görmüş ve adeta elden ele dolaşan kaynaklardan başlaması, toplumda, her türlü dış faktörden temizlenmiş bir sünnetin yerleşmesinde büyük bir gelişme sağlayacaktır.

Yakın dönem alay müftülerinden Mehmet Şakir Çörüş’ün, *İrşâdü’l-Ğafilin* adlı eseri mev’iza alanında Osmanlıca yazılmış olup, kendisinden sonra bu alanda yapılan çalışmalara kaynaklık etmiştir. Bu eser üzerinde, zaman zaman va’z alanında bazı değerlendirmeler yapılmışsa da henüz kitabın içerisindeki hadislerle yönelik tam bir tahrir çalışması yapılmış değildir. Ayrıca Mehmet Şakir Çörüş’ün hayatı ile ilgili bir çalışma yapılmamış sadece eserlerinin önsözünde kısa bir bilgi verilmekle yetinilmiştir. Bu sebeple biz, bu eser üzerinde hem müellifin hayatı hem de eserde geçen hadislerle yönelik tahrir çalışması yapılmasının faydalı olacağı düşüncesiyle tez konusu olarak “Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş’ün Hayatı ve İrşâdü’l-Ğafilin” adlı eserindeki hadislerin kaynak değeri’ konusunu seçmeyi uygun bulduk.

Mehmet Şakir Çörüş, -birinci bölümde belirtildiği üzere- Alay Müftüsü olması sebebiyle eserlerini askerlerin dini konularda bilgilenmesi amacıyla yönelik olarak, çeşitli kitaplardan seçtiği konularla ilgili ayet ve hadisleri toplayarak yazmıştır. Bu sebeple bazı hadisleri Arapça metinle, bazılarını sadece Osmanlıca olarak vermiş, daha çok akide, ahlak ve tefsir kitaplarından yararlanmıştır. Bu durum eserin üzerinde yaptığımız tahrir çalışmasını biraz zorlaştırmıştır. Bu sebeple çalışmada bulunabilecek

eksiklikler sebebiyle şimdiden erbabından özür diler, bu alanda yapacakları tenkit ve eleştirilerin, bizi daha iyi çalışmalara yönlendireceğini belirtiriz.

Mehmet Şakir Çörüş'ün hayatı ile ilgili, eserlerinde çok kısa bilgi verilmesi ve daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması sebebiyle hayatı ile ilgili bilgileri şifâhî olarak öğrenebilmemizi sağlayan torunları Sebahattin ÖZKAN Bey'e, Asiye OKAN ve Makbule ALTAN hanımefendilere ve hayatta olan tek oğlu Mehmet Ali ÇÖRÜŞ'e ve emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum.

Tezimin hazırlanmasında görüş ve desteklerini esirgemeyen danışmanım Doç. Dr. Fikret KARAPINAR'a, değerli katkılarından dolayı Prof. Dr. Zekeriya GÜLER'e, Prof. Dr. Mehmet EREN'e, Doç. Dr. Mahmut YEŞİL'e, ve Doç. Dr. Adil YAVUZ'a teşekkür ediyorum. Ayrıca beni sevgi ve merhametle yetiştiren bu günlere gelmeme vesile olan ve tez boyunca desteğini benden esirgemeyen babam Mustafa TOPŞAR ve annem Neziha TOPŞAR'a ve manevi ablam Ayşe KOÇ ve değerli eşine teşekkürü bir borç biliyorum.

Çalışmamın hayırlara vesile olması dileğiyle...

Fatma Zehra TOPŞAR

Anamur / MERSİN

Mart / 2011

	T.C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü		
Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma Zehra TOPŞAR	Numarası: 084244021013
	Ana Bilim/Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/Hadis	
	Danışmanı	Doç. Dr. Fikret KARAPINAR	
Tezin Adı		Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin Adlı Eserindeki Hadislerin Kaynak Değeri	

ÖZET

Topşar, Fatma Zehra, Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin Adlı Eserindeki Hadislerin Kaynak Değeri, Yüksek Lisans Tezi, Danışmanı: Doç. Dr. Fikret Karapınar, Konya 2011.

Hadisleri ihtiva eden herhangi bir kitaptaki hadislerin senedlerinin ve bu senedlerin klasik hadis kaynaklarındaki yerlerinin tespit edilip hadislerin güvenilir olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan çalışmalara tahriç denir. Bu bağlamda Osmanlı'nın son dönem alay müftülerinden Mehmet Şakir Çörüş'ün ilk ve en meşhur eseri olan İrşadü'l-Gafilin adlı eseri incelenmeye çalışılmıştır.

'Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin Adlı Eserindeki Hadislerin Kaynak Değeri' isimli tezimiz giriş, ilci bölüm ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

Giriş bölümünde araştırmanın konusu, önemi ve amacı üzerinde durulmuş, araştırmanın metodu ve kaynakları ile ilgili bilgiler verilmiştir.

Tezimizin birinci bölümünde Mehmet Şakir Çörüş'ün hayatı, ilmi kişiliği ve eserleri ve soma da İrşadü'l-Gafilin adlı eseri tamtılmıştır. İkinci bölümde ise Mehmet Şakir Çörüş'ün İrşadü'l-Gafilin adlı eserindeki hadisler tespit edilerek tahriçleri yapılmış, sıhhat durumuna göre tasnif edilmiş ve genel bir değerlendirme yapılmıştır.

İrşadü'l-Gafilin'de Mehmet Şakir Çörüş 171 hadis kullanmıştır. İncelediğimiz eserde kullanılan hadislerin sıhhat bakımından rakamsal olarak dökümünü verecek

olursak sahih 87, hasen 17, zayıf 34, mevzu 18, tahrici yapılamayan 13, bulunamayan 2 hadis bulunmaktadır.

Mehmet Şakir Çörüş'ün tam manasıyla düzgün bir hadis eğitimi almamasına rağmen kullandığı hadislerin büyük bir bölümünü sahih hadislerden seçmesi hadise verdiği kıymet açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Tahric, Anamur, İrşadü'l-Gafilin, Mehmet Şakir Çörüş

	T.C. SELÇUK ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü		
Student's	Name Surname	Fatma Zehra TOPŞAR	ID: 084244021013
	Department/Field	Basic Islamic Sciences Discipline Hadith	
	Advisor	Doc. Dr. Fikret Karapınar	
Research Title		The resource value of hadiths in “İrşadü'l-Gafilin” work of Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş,	

ABSTRACT

Topşar, Fatma Zehra, The resource value of hadiths in “İrşadü'l-Gafilin” work of Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş, Postgraduate Thesis, Advisor: Doc. Dr. Fikret Karapınar. Konya 2011.

Takhrir means applied studies to determine whether the hadiths that are included in any book are accurate or not through determining the proofs of hadiths and determining place of those proofs in classical hadith resources. In this scope, “İrşadü'l-Gafilin” that is the first and most famous work of Mehmet Şakir Çörüş who is one of last period regiment muftis has been tried to analyzed.

Our thesis, under title of 'The resource value of hadiths in “İrşadü'l-Gafilin” work of Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş from Anamur’ composes preamble, two sections and conclusion section.

The information about subject, importance, objective and resources of the study has been provided in preamble section.

At the first section of our thesis, life, scientific personality and works of Mehmet Şakir Çörüş and then his work under title of ‘İrşadü'l-Gafilin’ have been introduced. At the second section, the hadiths have been determined in the work of Mehmet Şakir Çörüş under title of ‘İrşadü'l-Gafilin’ and then their accuracy – takhrir has been applied; they

have been classified according to their accuracy situation and then general evaluation has been done.

Mehmet Şakir Çörüş used 171 hadiths in 'İrşadü'l-Gafilin'. When we provide numeric list of hadiths that are used in our analyzed work, we will see that there are 87 accurate, 17 good, 34 weak, 18 subject hadith, 13 hadith cannot be applied takhric and 2 hadith that cannot be found in his work.

Although Mehmet Şakir Çörüş didn't have a proper hadith education, he gave importance to hadith because he selected most of his used hadiths among authentic hadiths.

Key Works: Hadiths, Takhric, Anamur, İrşadü'l-Gafilin, Mehmet Şakir Çörüş

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI.....	1
II. ARAŞTIRMANIN METODU	1
III. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	3

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAMURLU MEHMET ŞAKİR ÇÖRÜŞ'ÜN İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLİN ADLI ESERİNDEKİ HADİSLERİN KAYNAK DEĞERİ

I- HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ	5
1.1. HAYATI	5
1.1.1. Doğumu Ve Yetiştirilmesi	5
1.1.2. Evliliği	6
1.1.3. Osmanlı'dan Cumhuriyete Askeri İmamlar Ve Alay Müftülüğü	6
1.1.4. Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün Alay Müftülüğü Ve Görev Yaptığı Yerler	10
1.1.5. Vefatı Ve Kabri.....	11
1.2. İLMÎ KİŞİLİĞİ	12
1.3. ESERLERİ	13
1.3.1. İrşâdü'l-Ğâfilîn	13
1.3.2. Mu'cizâtü'l-Enbiyâ	13
1.3.3. Bustânü'l-Hutabâ	13
1.3.4. Hadîkatü'l Hutabâ	14
1.3.5. Kur'an-I Kerim Tefsiri.....	14
1.3.6. Diğer Eserleri	14
II. İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLİN'İN GENEL TANITIMI	14

İKİNCİ BÖLÜM
İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLÎN ADLI ESERDEKİ HADİSLERİN TAHRİÇ VE
DEĞERLENDİRİLMESİ

2.1. İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLÎN ADLI ESERDEKİ HADİSLERİN KONULARINA GÖRE TAHRİCİ	16
2.1.1. İrşâd'ül-Ğafilîn (Mukaddime)	16
2.1.2. Marifetullah Ve Vacibin İsbatı	17
2.1.3. İman	19
2.1.4. İman-ı Kamil	19
2.1.5. Mukallidin İmanı	20
2.1.6. Küfür	22
2.1.7.İnsanı Küfre Götüren Şeyler	25
2.1.8. İbadetlerimiz Ve Münkeratı Terk	25
2.1.9. Büyük Günahlar	25
2.1.10. Küçük Günahlar	26
2.1.11. Tevbe Ve Allah Korkusu	26
2.1.12. Salih Ameller	30
2.1.13. Amelde Riya	30
2.1.14. İhlas	34
2.1.15.Gıybet, Gammazlık, İftira	36
2.1.16. Gammazlık (Kovuculuk)	41
2.1.17. İftira	42
2.1.18. Zekât Ve Sadaka	42
2.1.19. Kabir Azabı	45
2.1.20. Ruhlar Ve Şehitler	50
2.1.21. Ölüm Meleğinin Sıfatı, Memuriyeti, Ruhları Kabzı	59
2.1.22. Kıyamet Günü Ve Alametleri	62
2.1.23. Sur Ve Haşir	70
2.1.24. Yer Ve Göğün Değişmesi, Haşir Yeri	72
2.1.25. Mahşerin Korku Ve Şiddetini Hafifleten Şeyler	72
2.1.26. Amel Defteri	78
2.1.27. Kul Hakkı	82

2.1.28. Kıyamet Gününde Sorulacak Soru Ve Şehadetler	83
2.1.29. Kıyamet Gününde Hesap	87
2.1.30. Mi'zan	90
2.1.31. A'raf	93
2.1.32. Sırat	94
2.1.33. Şefa'at	97
2.1.34. Su-i Hatime	100
HADİSLERİN SİHHAT DURUMUNA GÖRE SINIFLANDIRILMASI	101
II. DEĞERLENDİRME	104
SONUÇ	105
BİBLİYOGRAFYA	106
EKLER	115
ÖZGEÇMİŞ	132

KISALTMALAR

age.	: adı geçen eser
agm.	: adı geçen madde
a.s.	: aleyhisselam
b.	: ibn, bint
bkz.	: bakınız
bs.	: baskı
c.	: cilt
c.c.	: celle celâlüh
DİA	: Türkiye Diyânet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
h.	: hicrî
Hz.	: Hazreti
İst.	: İstanbul
İ.Ü.E.F.	: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
muk.	: mukaddime
nşr.	: neşreden
r.a.	: radıyallahu anh, anhâ
s.	: sayfa
s.a.	: sallallahu aleyhi ve sellem
şrh.	: şerh eden
TDVY.	: Türkiye Diyânet Vakfı Yayınları
thk.	: tahkîk eden
thr.	: tahrîc eden
tlk.	: ta'lik eden
trc.	: tercüme eden
trs.	: tarihsiz
tsh.	: tashîh eden
vd.	: ve diğeri
vs.	: ve sâire
yay.	: yayınları

GİRİŞ

I. ARAŞTIRMANIN KONUSU, ÖNEMİ VE AMACI

Yüksek lisans tezi olarak hazırladığımız araştırmamızın konusu iki temel başlıktan oluşmaktadır. Üzerinde duracağımız ilk başlık Mehmet Şakir Çörüş'ün hayatı, ilmi yönü ve eserleridir. Bir eseri tanımak için o eserin yazarının ve ilmi karakterinin bilinmesi ilim erbâbının malumudur. Mehmet Şakir Çörüş'ün hayatı ve ilmi yönü konusunda eserlerinin önsözünde yazılanlar dışında bilgi bulunmamaktadır. Biz de eseri daha iyi tanımak adına müellifin hayatını, bizzat evladı ve torunları ile mülakat yaparak araştırmayı uygun gördük.

Çalışmamızın ikinci bölümünde Mehmet Şakir Çörüş'ün meşhur eseri olan *İrşâdü'l-Ğâfilîn*'de yer alan hadislerin tahrirci ve değerlendirilmesi üzerinde durulmaktadır. Mehmet Şakir Çörüş (v.1958)'ün bu eseri mev'iza alanında Osmanlıca yazılmış eserlerden biri olma özelliğine sahiptir. Bu sebeple naklettiği rivâyetlerin tahrîcinin yapılması, bu rivâyetlerin geçtiği farklı kaynakların belirlenip ortaya konulması, rivayetler hakkında yapılan değerlendirmelerin sunulmasının faydalı olacağı düşünülmüştür.

II. ARAŞTIRMANIN METODU

Çalışmada dikkat edilen hususlar ve takip edilen metod şu şekilde sıralanabilir:

Çalışma, giriş, iki bölüm ve bir sonuçtan oluşmaktadır. Giriş kısmında araştırmamızın konusu, amacı, metodu ve kaynakları üzerinde durulmuştur.

Birinci bölümde Mehmet Şakir Çörüş'ün hayatı, ilmi yönü, mesleği ile ilgili bilgiler ve eserlerine değinilmiştir. Müellifin hayatı yakınları ile yapılan mülakat yöntemi ile tespit edilmiştir. Hayatı noktasında yapılmış herhangi bir çalışma olmamasından dolayı hayatı ile ilgili bilgileri Anamur'da yaşamakta olan torunları ve İstanbul'da ikamet eden ve hayatta olan tek çocuğu Mehmet Ali Çörüş ile yaptığımız röportaj ile ortaya konulmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde *İrşâdü'l-Ğâfilîn*'de yer alan hadisler tespit edilerek bu hadislerin tahrirci yapılmıştır. Tahriçte izlenen yöntem şöyle özetlenebilir:

Hadisler incelenirken sırayla hadis numarası, incelediğimiz metinde hadisin geçtiği sayfa numarası, hadisin arapça metni, tercümesi ve sonunda da hadisin tahriri verilmiştir.

Eserde, konu açıklanırken ele alınan hadislere müellifin uygun gördüğü kadarıyla yer verilmiştir. Bu sebeple biz de sadece müellifin aktardığı kadarı (bazen hadisin tamamı bazen de bir bölümünü) çalışmada zikredilmiştir. Aksi takdirde hadis sayısının fazlalığı ve bazı hadis metinlerinin uzunluğu sebebiyle çalışmanın hacminin artmasından endişe ettik.

Çalışmamızda metne ulaştığımız hadis müttfekun aleyh (Buhârî veya Müslim’de geçen) bir hadis ise bu rivayetler sıhhat araştırmasına girmeksizin “sahih” kabul edilmiştir. Ancak hadis eğer Tirmizi’de de geçiyor ve tahriri yer alıyorsa Tirmizi’nin değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Sonraki aşamada Şuayb Arnavud’un İbn Hanbel’in (241/855) Müsned’i ile Tirmizi (279/907), ve İbn Hibbân’ın (354/965) *Sahih*’leri üzerine yaptığı tahric ve tahkiki baskılarından yararlanılmıştır. Ayrıca hadisler hakkında sıhhat değerlendirmesi yapan Elbânî’nin *Silsiletü Ehâdisi’d-Daîfe* ve *Silsiletü Ehâdisi’s-Sahîha*’sı, Heysemî’nin (807/1404) *Mecmeuz’z-Zevâid*’i, Hâkim’in (405/1014) *Müstedrek*’i gibi eserlerden ve bunların değerlendirmelerinden de faydalanılmıştır.

Senedinde problemleri görülen rivayetler rical kitaplarından incelemeye çalışılmıştır.

Bütün bunlara rağmen sıhhat değerlendirmesine ulaşamayan rivayetler de olmuştur. Bunlarla ilgili olarak tevakkuf etmekle yetinilmiştir.

Bu değerlendirmelerden elde edilen sonuçlar tablolar halinde gösterilmiştir.

Hadislerin muhtevası hakkında muhtelif hadis kitaplarından elde edilen önemli bilgiler çalışmaya ilave edilmiştir.

Çalışmamızda dipnotlarda kullanılıp da bibliyografyada verilmeyen kaynaklar, bizzat eserin kendisinden teyîd edilemediği için Şâmîle adlı hadis programının verdiği cilt ve sayfa numaralarına göre aktarılmıştır.

Araştırmanın sonucunda Mehmet Şakir Çörüş’ün hadis kullanım metodu, hadise bakışı ve hadise verdiği değer ortaya konulmaya gayret edilmiştir.

Mehmet Şakir Çörüş’ün kullandığı hadislere bir okurun hangi nazarla (ne oranda güvenerek) bakması gerektiği tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ekler bölümünde ise çalışmamızla ilgili resimlere yer verilmiştir.

III. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Araştırmanın metodunda da belirttiğimiz gibi Mehmet Şakir Çörüş'ün hayatı ile ilgili kısmı yakınları ile röportaj yaparak ortaya konulmuştur. Söz konusu sözlü kaynaklarla ilgili olarak şunlar söylenebilir: Mehmet Şakir Çörüş'ün doğumu, çocukluğu, gençliği, kardeşleri ve evliliği hakkındaki bilgilere Anamur'da yaşayan torunları Sebahattin Özkan Bey'le (1935-...), Asiye Okan (1940-...) ve Makbule Altan (1933-...) hanımefendilerle 10.03.2010 tarihinde yapılan röportaj ile ulaşılmaya çalışılmıştır. Ancak M. Şakir Çörüş'ün Anamur'da doğup büyüdüğü evin yanması sonucunda kendisine ait eşya ve belgeler yanmıştır. Torunu Asiye Okan, bu bilgiyi bize nakletmiş ve ekler bölümünde yer alan M. Şakir Çörüş'ün ve ablası Asiye Hanım'ın fotoğraflarını tapu dairesinden çıkarttığını belirtmiştir. İlmi kişiliği, kurmuş olduğu kitabevi ve görev yaptığı yerler hakkındaki bilgilere İstanbul'da yaşayan oğlu Mehmet Ali Çörüş (1921-...) ile İstanbul'da 17.05.2010 tarihinde yapılan röportaj ile ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak bu noktada şunu belirtmemiz gerekiyor ki Mehmet Ali Çörüş işitme duyusunun % 95'ini kaybetmiştir. Kalp pili ile yaşamını devam ettirmekte olduğundan röportajımız esnasında birtakım güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu noktada bize (evlatlık) kızı Gül Çörüş yardımcı olmuştur. Mehmet Şakir Çörüş'ün görev yaptığı yerlerle ilgili olarak, kendilerinin Genel Kurmay Başkanlığı'ndan istemiş oldukları hal tercümesini bize fotokopi halinde sunmuşlardır (bkz. Ekler). Ayrıca eserleri ile ilgili ekler bölümünde verilen fotoğraflara onların sayesinde ulaşılmıştır. Mehmet Şakir Çörüş'ün kabri ile ilgili ekler bölümünde sunduğumuz fotoğraflara Makbule Altan'ın oğlu Cemal Altan Bey'in (1959/...) bizzat bizi İstanbul Kozlu Mezarlığı'na götürmesi sayesinde ulaştık. Röportajlardan da anlaşılacağı üzere Mehmet Şakir Çörüş'ün gerek oğlu gerekse torunları onun mirasını yaşatmak için her türlü yardımı yapmaktan çekinmemişlerdir.

Çalışmamızı ikinci bölümünü oluştururken, eserde yer alan rivayetlerin bazılarının Arapça metni olmasına rağmen bazılarının Arapça metni olmayan rivayetlerden oluşmasından dolayı ilk olarak garib kelimelerden yola çıkılarak Hadis Mu'cemi ve Şâmile Programı gibi bizi hadisin asıl metnine götürecek eserlerden yararlanılmıştır. İkinci adımda ise bulamadığımız rivayetler için, eserin ahlak kitabı olması sebebiyle, ahlak kitapları taranmıştır.

Çalışmamız tahriç çalışması olduğu için elbette rical kitaplarından özellikle de İbn Hacer'in Takrib ve Tehzib'inden sıkça faydalanılmıştır.

Bunların dışında özellikle Şuayb Arnavud'un tahriç ve tahkik yaparak neşrettiği İbn Hanbel, Tirmizi ve İbn Hıbban'a çokça müracaat edilmiştir. Şuayb Arnavud'un bu eserlerde yaptığı değerlendirmelere çalışmamızda yer verilmiştir. Ayrıca Heysemi'nin *Mecmeu'z-Zevâid*, Hakim'in *Müstedrek* ve özellikle Elbânî'nin eserlerinden hadisin tahrici ile ilgili değerlendirmeleri dikkate alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ANAMURLU MEHMET ŞAKİR ÇÖRÜŞ'ÜN İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLİN ADLI ESERİNDEKİ HADİSLERİN KAYNAK DEĞERİ

I- HAYATI, İLMÎ KİŞİLİĞİ VE ESERLERİ

1.1. HAYATI

1.1.1. Doğumu Ve Yetiştirilmesi

Mehmet Şakir b. Mustafa Anamûrî, 1287/1871 yılında Mersin ilinin Anamur ilçesinde dünyaya gelmiştir.. Babasının adı Mustafa, annesinin adı Ayşe'dir.

Mehmet Şakir Hoca'nın babası, çobancılıkla uğraşan; yılın altı ayı Antalya ilinin Gazipaşa ilçesinin Çörüş köyünde, diğer altı ayında ise Mersin ilinin Anamur ilçesinin Ören beldesi Ortaköy Mahallesi'nde ikamet eden bir Yörük'tür. Çörüş köyüne nispetle soyadı kanunundan sonra Çörüş soyadını almıştır.

Mehmet Şakir Çörüş ikisi erkek, üçü kız olmak üzere beş çocuklu ailenin en küçüğüdür. Kız kardeşlerinin ismi Asiye, Emiş ve Selime, erkek kardeşinin ismi ise Sami'dir. Mehmet Şakir Çörüş'ün ablası Asiye hanımın fotoğrafı ekindedir.

Müellif ilk öğrenimini Ören beldesinde Ortaköy'de tahsil etmiştir. Öğrenim hayatını devam ettirmek için babasından izin istemiş, babası ise il dışını çıkarsa geri gelmez korkusuyla gitmesine izin vermemiştir. Daha sonra ise oğlunun okuma isteğini gören babası dayanmamış ve okumasına izin vermiştir.

O yıllarda Alanya-Antalya arasında kara yolu ile ulaşım yokmuş. Sadece, Anamur iskelesine yanaşan, geliş zamanı ve günü belli olmayan İstanbul'a giden yük gemisi varmış. Mehmet Şakir Hoca da bu gemi vasıtasıyla Antalya'ya gitmiş, oradan da kara yoluyla Konya'ya ulaşmıştır. Beş yıl Konya'da ilim tahsil ettikten sonra, Pîri Mehmet Paşa Medresesi'nde 17 Kanunvevvel 1317 (M.1901) yılında icazetname almıştır.¹

¹ Torunu Asiye OKAN ile 10.03.2010 tarihinde Anamur'da yapılan mülakat.

1.1.2. Evliliği

Mehmet Şakir Çörüş hayatı boyunca dört kez evlenmiş. İlk eşi Anamurlu Abakadın Hanımdan Seyfettin adında bir oğlu olmuştur. İkinci evliliğinde çocuğu olmamıştır. Üçüncü evliliğinden Osman adında bir oğlu olmuştur. Son evliliğini İstanbullu Safiye hanımla yapmıştır. Bu evliliğinden Mehmet Ali, Aliye, Hasan ve Hüseyin adında dört çocuğu olmuştur.

Bugün sadece oğlu Mehmet Ali Çörüş hayattadır ve İstanbul'da yaşamaktadır. Safiye hanımdan olan dört çocuğu baba ocağı Anamur'a hiç gelmemiştir. İlk eşinden olan oğlu Seyfettin Bey Anamur'da doğmuş, evlenmiş ve burada vefat etmiştir. Halen onun çocukları Anamurda yaşamaktadır.² Okulda veya sosyal hayatta arkadaşlarının soyisimleriyle dalga geçmelerinden dolayı, M. Şakir Çörüş'ün oğulları Seyfettin Bey Özkan, Osman Bey Erkin soyisimlerini almışlardır. Diğer oğlu Mehmet Ali Çörüş'te soyismini değiştirmek istemiş fakat babası M. Şakir Çörüş izin vermemiştir.

1.1.3. Osmanlı'dan Cumhuriyete Askeri İmamlar Ve Alay Müftülüğü

Kara ve deniz kuvvetlerinde askerleri dini konularda aydınlatmak, morallerini yüksek tutmak ve harp esnasında onlara cesaret vermek için görev yapan imam ve müftüler, cephelerde de çok büyük yararlılıklar göstermişlerdir.

Askeri İmamların Tarihi Geçmişi:

Yeniçeri Ocağı imamına “imâm-ı hazret-i ağa”, “ağa imamı” veya “ocak imamı” denilmiştir.. Bu makama, ocaktan yetişen, Orta Camii'ndeki müderristen ders alan, Ağa Kapısı Camii'nin beş müezzininden en yetkilisi tayin edilmiştir. Ocak imamı bu camide namaz kıldırır ve seferlere yeniçeri ağasıyla beraber katılmış Yine onunla birlikte ayda bir defa sadrazamı ziyarete gider, bayramlarda da padişahın bayramlaşma merasiminde bulunmuş

III. Selim'in kurduğu Nizâm-ı Cedîd ordusunda uygulanmak üzere hazırlanan Levent Çiftliği Kanunnâmesi'nde her bölüğe birer imam tayin edilmesi, askerlerin cemeatle namaz kılmaları ve Birgivî Risâlesi'ni okumaları hükme bağlanmıştır. Yeniçeri Ocağı'nın II. Mahmud tarafından 1826 yılında kaldırılmasından sonra onun

² Torunu Asiye OKAN ile 10.03.2010 tarihinde Anamur'da yapılan mülakat.

yerine kurulan Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye adlı teşkilâta getirilen dini eğitim tedbirleri ise şunlardır:

“Her saf (bölük) için bir mektep açılacak, buralarda her gün Kur’ân-ı Kerîm ve ilmihal dersleri verilecektir. Neferlerin beş vakit namazı cemaatle kılmaları için her safı birer imam tayin edilecektir.”

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye alaylarının birinci taburlarında görev yapan alay imamları, din hizmetlerini yürütüp ahlâkî bilgiler veren, cemaate namaz kıldırarak, cenaze işleriyle ilgilenen özel üniformalı askerî memurlardı ve görev yaptıkları birliğin her türlü dinî işlerinden sorumluydular. 30 kuruş olan maaşlarına “kisve-bahâ” adıyla 30 kuruş daha zam yapılmış, kılık ve kıyafetleri belli bir nizama sokulmuştu. Protokolde yüzbaşından önce kolağasından sonra gelen alay imamları terfî ederek “alay müftüsü” olurlardı. Alay müftülerinin protokoldeki yerleri “alay emini”nin altında ve kolağasının üstünde idi. Tanzimat’tan sonra kadroları lağvedilen “ordu şeyhleri” ise özellikle savaş zamanında askerinin moralini yükseltmekle görevliydi.

Yeniçeri ocağının kaldırılmasından sonra kurulmasına çalışılan modern orduda önemli yeri bulunan ve daha sonra da Birinci Ordu’nun temelini teşkil eden “Muallem Bostâniyân-ı Hassâ Ocağı”nın 31 Mart 1827 tarihli nizamnâmesinde belirtildiğine göre, eskiden görevli olan imamlar yeni nizama göre her safı (bölük) yeniden tayin edilecek ve bunlar yetmezse ocağın hâfız-ı kütüb’ü tarafından imtihanla dışarıdan din görevlisi seçilecektir. İmamlar namazların cemaatle kılınmasını sağlayacak, hâfız-ı kütübden ders okuyacak, buna ilave olarak da askerlere günde birer kere Kur’ân-ı Kerîm ve ilmihal dersleri vereceklerdir. Bu hizmetlerin yürütülmesine bütün zâbitler dikkat göstereceklerdir.³

Çanakkale savaşlarında 19. Tümen Komutanı olarak görev yapan Yarbay Mustafa Kemal’in, 18 Mayıs 1915 tarihli emrinde, ertesi gün yapılacak taarruzda kesinlikle uyulmasını istediği emirlerden bazıları şunlardır:

- 1) Belirlenen hücum saatinden evvel düşman tarafından bir hücum vaki olursa, düşman püskürtüldükten sonra bundan istifadeyle karşı taarruza geçilecektir...

³ Özcan, Abdülkadir - “Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye”, *DİA*, III, 457; a.mlf., “Hassa Ordusunun Temeli Mu’allem Bostaniyân-ı Hâssa Ocağı Kuruluşu ve Teşkilatı”, *İÜEF. Tarih Dergisi*, XXXIV (1983/1984).

- 2) Baskın gürültüsüzce, sessiz sedasız ve yalnız süngü ile yapılacaktır. Bombalama ancak düşman mevzileri ele geçirildikten sonra düşmanı tahrip için kullanılacaktır.
- 3) Birlikler hücum sırasında, çanta ve fazla ağırlıkları geride bırakacaklardır.
- 4) Tabur imamları birinci hatta bulunacak ve erlerin manevi kuvvetini arttırarak nihayete kadar cesaretlendirip teşvik edeceklerdir.

Bahriye teşkilâtında görevli olan “gemi imamları”nın vazifeleri ise harp gemilerinde namaz kıldırmak, askerlere dinî ve ahlâkî bilgiler vermek ve maneviyatlarını yükseltmektir. Alay imamları gibi ulemâdan seçilen gemi imamları da cübbe giyer, sarık sararlardı; kollarında sınıflarını gösteren sırma şeritler bulunurdu. III. Selim’in başlattığı reform hareketleri sırasında da 1804 yılında çıkarılan bir kanunnâme ile üç ambarlı kalyonlara sefere çıkıldığında, atama yapılmak üzere, bir seferî imam kadrosu konulmuştur. 1846 yılında donanma personeli arasında yirmi dört imam görev yapmaktaydı. 1907-8 tarihli Bahriye Salnâmesi’nden anlaşıldığına göre donanmadaki imamların sayısı 13’ü sınıf-ı evvelden, 1’i sınıf-ı sâniîden ve 20’si sınıf-ı sâlisten olmak üzere 44 idi.⁴

Cumhuriyet döneminin ilk Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak 26 Mart 1925 tarihinde Diyanet İşleri Başkanlığına gönderdiği bir yazı ile askerlerin okuyup anlayabilecekleri bir “asker ilmihali” hazırlaması için yardım istemiştir. Bunun üzerine Diyanet İşleri Başkanlığı Heyet-i Müşavere üyelerinden Ahmet Hamdi Akseki (v.1951), “Askere Din Dersleri” adlı bir kitap kaleme almış ve bu eser günümüze kadar dört baskı (1925,1945,1980,1982) yapmıştır.

Alay müftü ve imamları I. Dünya, Çanakkale, Kurtuluş ve Kore savaşlarında çok yararları hizmetlerde bulunmuşlar, hem askerlerimizin maneviyatını yükseltmiş hem de gösterdikleri cesaretle zafer kazanılmasında önemli rol oynadıkları ifade edilmiştir.⁵

⁴ Ülker, Mustafa Birol, “*Askeri İmamlar*”, Tarih ve Medeniyet Dergisi, yıl:6/sayı:61, Nisan 1999, “Askeri İmamlar”, Tarih ve Düşünce Dergisi, Sayı:37, Mart 2003.

⁵ Ülker, Mustafa Birol, “*Askeri İmamlar*”, Tarih ve Medeniyet Dergisi, yıl:6/sayı:61, Nisan 1999, “Askeri İmamlar”, Tarih ve Düşünce Dergisi, Sayı:37, Mart 2003.

Seddülbahir'deki istihkâmlardan birinin mevcudu... Bölük imamı, altta, en başta...

Türk Silahlı Kuvvetleri'nde manevi eğitim hizmetleri Genelkurmay Başkanlığı Personel Dairesi Moral Şubesi ile kara, deniz ve hava kuvvetleri moral şubeleri tarafından yürütülmektedir. İç Hizmet Kanunu'nun 86. Maddesinde, “Asker kendisinden beklenen vazifeleri hakkıyla yapabilmek için yüksek ahlak ve kuvvetli maneviyata sahip olmalıdır” ve “iyi ahlak sahibi olmalı; esrar, içki, kumar ve hırsızlıktan uzak durmalı; aynı zamanda da dine hürmetsizlikten, ikiyüzlülükten, dalkavukluktan nefisini koruyup çekinmelidir” ifadeleri yer alır.⁶

Osmanlı ordusunda çalışmış Liman Von Sanders (1855-1929) isimli bir Alman Generali “Türkiye’de Beş Sene” isimli eserinde: “Türkler, dindar, bilhassa gelenekçiydiler. Din adamlarının her tabaka ve seviyeden insanlar üzerinde büyük tesirleri vardı. Bu hasleti bilen kumandanlar, ferdî feragat ve serdengeçtilik isteyen muharebe safhalarında, din adamlarının telkinlerinden en geniş manada istifade ediyorlardı. Bu din adamları ağırbaşlı oldukları ölçüde şefkatli, hal ve tavırları ile saygıdeğer ve güvenilir insanlardı. Onları en buhranlı anlarda bile kötümser bulmadım.”⁷ şeklinde ifadelere yer vermiştir.

⁶ Polatcan, İsmet, *TSK İç Hizmet Kanunu ve Yönetmeliği Askeri Ceza Kanunu*, İstanbul, 1986, s.182-185.

⁷ Karaman, Fikret, “*Osmanlı Devrinde İmam-Hatiplik Görevi, Rolü ve Statüsü*”, *Diyanet Aylık Dergisi*, Mayıs 2009/sayı: 221, s.31.

1.1.4. Anamurlu Mehmet Şakir Çörüş'ün Alay Müftülüğü Ve Görev Yaptığı Yerler

Çörüş, Mehmet Paşa Medresesi'nde öğrenimini tamamlayıp, 17 Kanunevvel h.1317 (m.1901) tarihinde icâzatnâme almıştır. Evkafta teşkil edilen komisyon önünde imtihan olarak 10 Zilhicce h.1316 (m.1900) tarihinde Atik 6. Ordu Hümayununa mensup 48. alayın hitabeti ve 1. Taburun imametine tayin olmuştur. Berat-ı Alişân'ı sahibidir.

1905 yılına kadar Musul'da, 1905-1908 yıllarında da İran hududunda Lehican Kıtası'nda bulunmuştur.

1909 yılında hac görevini yerine getirmek üzere Mekke ve Medine'ye oradan da Dersaâdet'e gelerek, 27 Haziran 1910 tarihinde Harbiye Nezareti emri ile I. Ordunun 7. Alay I. Taburu'nun imamlığına tayin edilmiştir. Adı geçen tabur, Teşkilat-ı Cedide'de 12. Alay I. Tabur numarasını alarak 27 Mart 1911 tarihinde Cedit 3. Alay'a mürettep olarak İşkodra'da isyan eden Malsörlerin tenkiline memur olduğundan Tabur'u ile 7 ay takipte bulunmuştur.

15 Kanunevvel 1911 de Alayı ile beraber Alay Merkezi olan Hadımköy'e dönmüştür.

İtalya Harbi münasebetiyle 15 Şubat 1911 tarihinde Çanakkale'ye hareket ederek 4. Fırkaya iltihak etmiştir. Burada dört ay kadar bulunduktan sonra Arnavutluk isyanı üzerine Alayı ile birlikte Manastır'a hareket etmiştir. Bu isyanı müteakip Balkan Harbi zuhur etmiştir. Kırkilise (Kırklareli) ve Çatalca da bu harbin başından sonuna kadar bulunmuştur.

Harbi Umumi'de Seddülbahir ve Arıburnu Muharebelerinde bulunup I. Kıta Harp madalyası ile taltif edilmiştir. Harp neticesinde Alayı ile beraber Çanakkale'den Keşan istikametine ve oradan da 4 ay sonra Derince'ye gelmiştir.

15 Şubat 1916 da Derince'den Kafkas Cephesi'ne gitmiş ve burada cereyan eden Kafkas Muharebeleri'nde bulunmuştur.

Kafkas Harbinden sonra Bursa'da Mudanya'da bulunan 173. Alay 3. Tabur İmamlığına tayin edilmiştir.

11 Teşrinievvel 1923 tarihinde emekliye sevk edilmiştir.⁸

⁸ Ailesinin isteği üzerine Genel Kurmay Başkanlığı'ndan Gönderilen "Alay Müftüsü Mehmet Şakir ÇÖRÜŞ'ün Kısa Hal Tercümesi", İstanbul. (bkz. Resim: 22)

M. Şakir Çörüş'ün görevi ve görev yaptığı yerler bu hal tercemesinde belirtilmiştir. Burada sizinde farkedebileceğiniz gibi görevi Alay İmamı olarak geçmekte Alay Müftüsü unvanından bahsedilmemektedir. Ancak gerek eserlerinde gerekse de mezar taşında Alay Müftülüğünden emekli olduğu yazmaktadır. İstanbul'daki hayatta olan tek evladı Mehmet Ali Çörüş'e bu durum sorulduğunda, kızı aynı soruyu babasına daha sağlıklı olduğu dönemlerde sorduğunu ve M. Şakir ÇÖRÜŞ'ün Osmanlı Devleti'nin yıkılma, yeni Türk Devleti'nin kurulma sürecinde kendisine hangi kuvvetlerden olduğu sorulduğunda "Kuvay'i-Milliyeye" diyemediği ya da demediği için görevde tenzili rütbe ile Alay Müftüsü olarak değil de Alay İmamı olarak emekliye ayırmışlardır. Dili dönmediği için mi diyemedi yoksa kendisi Kuvay'i-İnzibatiye ordusundan olması sebebiyle mi demedi orası bilinmemektedir.

1.1.5. Vefatı Ve Kabri

Mehmet Şakir Çörüş emekli olduktan sonra 1923 yılında Şakir Hoca Kitapevi'ni kurmuş ve 1957 senesine kadar burada oğulları Ali ve Hüseyin Çörüş ile birlikte çalışmalarına devam etmiş, 7 Şubat 1958 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri İstanbul'da Kozlu Aile Mezarlığında bulunmaktadır. (bkz. Resim: 1)

(Resim: 1)

1.2. İLMÎ KİŞİLİĞİ

Mehmet Şakir Çörüş ilköğrenimini Anamur’da tamamlamıştır. Medrese eğitimini İlk olarak -aynı zamanda medresenin kurucusu olan- ağabeylerinin müderrisliğini yaptığı, doğduğu yer Ortaköy’de bulunan “Sarı Medrese”de almıştır. Sarı Medrese bulunduğu yerde bugün sadece kalıntıları kalmıştır. (Konuyla ilgili olarak bkz. Ekler Resim: 2) Daha sonra Konya’ya gitmiş ve burada Mehmet Paşa Medresesi’nde beş yıl boyunca ilim tahsil ettikten sonra icazetnâme almış ve sınava girerek 48. Alayın Hitabeti ve I. Taburun İmâmetine tayin olmuştur. Şakir Hoca Kürtçe, Arapça, Farsça ve Osmanlıca olmak üzere dört dil biliyormuş ve aynı anda dört dil ile çeviri yapabiliyormuş.⁹

Görevi gereği askerlerin dini meseleler konusunda yararlanacakları kitaplar yazmaya başlayan Mehmet Şakir Çörüş, çalışmalarını vefatına kadar devam ettirmiştir. Görevi süresince başta askerlerin olmak üzere tüm Müslümanların yararlanması için eserler yazmıştır. *İrşâdü’l-Ğâfilîn*’in giriş kısmında o ana kadar yazılan bütün eserlerin Arapça olduğunu bu sebeple Ümmet-i Muhammed’in istifadesine sunmak için bu eserleri yazdığını belirtmektedir. O, Türkiye’de dini eserlerin basımının yasaklandığı dönemde eserlerini bastırabilmek için Mısır’a gitmiş ve eserleri bastırıp geri gelmiştir.¹⁰

Torunu Asiye Okan dedesi Mehmet Şakir Çörüş’ün ilmi kişiliğini daha iyi anlayabilmemiz için şöyle bir olaydan bahseder: “ Dedem Mehmet Şakir Çörüş, 1930 Menemen olayında Kubilay’ın şehit düşmesine sebep olanların ne olacağı konusunda fetvası istenmek üzere mahkemeye çağrılan onbeş hocaefendinin arasında yer almıştır. Bir kısım hocaefendi Kubilay’ı öldürenlerin idam edilmesi, bir kısmı müebbet hapis cezasının verilmesi gerektiği hükmünü mahkeme heyetine sunmuşlardır. Ancak Mehmet Şakir Çörüş ise “Allah (c.c.)’ın verdiği canı ancak o alır” diyerek idam edilmesi kararına karşı çıkmıştır. Yıllar sonra Kubilay’ı öldürenlerden bir kısmı kendileri hakkında idam isteyen hocaefendileri bulup öldürmüşler ve Mehmet Şakir Çörüş “Allah (c.c.)’ın verdiği canı ancak o alır” sözüyle kurtulmuştur.

Şakir Çörüş, 1923 senesinde emekli olduktan sonra İstanbul’da sahaflar çarşısında açmış olduğu kitapevinde eserlerinin tamamını Ali Çörüş, Latinceye transkript etmiş ve basılmıştır. 1958 senesinde Şakir Hoca’nın vefatıyla Şakir Hoca

⁹ Oğlu Mehmet Ali ÇÖRÜŞ ile 17.05.2010 Tarihinde İstanbul’da yapılan mülakat.

¹⁰ Torunu Makbule ALTAN ile 10.03.2010 Tarihinde Anamur’da yapılan mülakat.

Kitapevi, 1960 senesinde Cahit Balçık, Mustafa Varlı, Ali ve Hüseyin Çörüş olmak üzere dört ortakla Sema Kitapevi olarak adını değiştirmiş. Mehmet Şakir Hoca'nın eserleri basılmaya devam etmiştir.

Şakir Hoca'nın temelini attığı bu kitapevi günümüzde halen İstanbul'da Mustafa Varlı'nın yönetiminde çalışmalarını devam ettirmektedir.¹¹

Bu bölümde son olarak Şakir Hoca'nın eserleri hakkında bilgi vermeye çalışılmıştır.

1.3. ESERLERİ

1.3.1. İrşâdü'l-Ğâfilîn

M. Şakir Çörüş'ün en önemli ve ilk kaleme aldığı eser olan aslı Osmanlıca *İrşâdü'l-Ğâfilîn* eseridir. Eser 1326/1910 senesinde İstanbul Amire Matbaası'nda basılmıştır. Eserle ilgili detaylı bilgi eserin genel tanıtımında verilecektir.

1.3.2. Mu'cizâtü'l-Enbiyâ

M. Şakir Çörüş'ün yazmış olduğu ikinci önemli eseridir. 1327/1911 yılında İstanbul Ahmed Kamil Matbaasında basılmıştır. Eser Osmanlıcadır. 1979 yılında Abdülkadir Dedeoğlu tarafından sadeleştirilmiş, Şakir Hoca'nın oğullarının da ortağı olduğu Sema Yayınevi tarafından basılmıştır. 208 sayfadır.

Eserde Kur'an-ı Kerim'de adları geçen Peygamberlerin mucizelerinden bahsedilmektedir.

1.3.3. Bustânü'l-Hutabâ

İlk olarak 1925 yılında Osmanlıca olarak basılan eser, 1965 yılında Sema Yayınevi tarafından transkript edilerek basılmıştır.

Eserde hatibin hutbe okurken dikkat etmesi gereken kurallar, hutbe duaları ve muhtelif konularda hutbeler yer almaktadır. 261 sayfadır.

¹¹ Oğlu Mehmet Ali Çörüş ve onun kızı Gül Çörüş ile 17.05.2010 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

1.3.4. Hadîkatü'l Hutabâ

Yayın yılı belli olmayan Osmanlıca eserin konusu, İslam ahlakı, hutbeler ve mev'izelerdir. 127 sayfadır.

1.3.5. Kur'an-I Kerim Tefsiri

Bütün hayatı, ilmî faaliyetler içinde geçen Mehmet Şakir Çörüş'ün son eseri ölümünden az önce ikmal ettiği basılmamış olan Kur'an-ı Kerim Tefsiri'dir. (Resim: 9-12)

1.3.6. Diğer Eserleri

Şakir Hoca'nın bu eserlerinin dışında *Merâkü'l-Felâh*, *Namaz Hocası*, *Şurûtu's-Salât*, *Târîh-i Enbiyâ*, *Kız Mevlîdi*, *Yâsîn-i Şerîf*, *Mızraklı İlmihal* ve *Hüccetü'l-İslâm* gibi halk kitaplarını da ıslah ederek neşretmiştir.

Bu bölümde ise çalışmanın temelini oluşturan *İrşâdü'l-Ğâfilîn* hakkında detaylı bilgi verilecektir.

II. İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLİN'İN GENEL TANITIMI

Mehmet Şakir Hoca'nın ilk eseri olan *İrşâdü'l-Ğâfilîn*, H. 1326 M. 1910 senesinde Osmanlıca olarak, İstanbul Amire Matbaası'nda basılmıştır. Latincesi ise 1966 yılında ilk baskı, 1969 yılında ikinci baskı ve 1974 üçüncü baskı olmak üzere 3 baskı yapmıştır.

İrşâdü'l-Ğâfilîn, mev'iza bir eserdir. Cumhuriyet döneminin ilk eserleri arasında yerini almıştır.¹²

İrşâdü'l-Ğâfilîn'i diğer mev'iza eserlerden ayıran en önemli özelliği eserin (Osmanlıca) Türkçe olmasıdır. Çünkü bu alanda yazılan diğer eserler Arapça idi. Osmanlıca olan eser, akıcı anlaşılır bir dile sahiptir.

Mehmet Şakir Çörüş, eserinin dîbâce kısmında hamdele ve salveleden sonra, daha önce yazılmış bürtün eserlerin Arapça olduğunu, bu sebeple ümmet-i

¹² Yeşil, Mahmut, "Va'z Edebiyatında Hadisler", s. 135.

Muhammed'in istifadesine sunmak maksadıyla böyle Türkçe bir mev'iza kitabı telif ettiğini, gerekli izahları kaynaklardan terceme ettiği bilgilere ilâve ettiğini söyler (bkz. Resim: 21).

Eser, 288 sayfa olup, muhtelif 283 konu ihtiva etmektedir. Ancak biz çalışmamızın konusu gereği burada otuz üç başlık altında bu konuları daha derli toplu incelemeye çalıştık. Eserde, marifetullah ve vacibin isbatı, iman, insanı küfre götüren şeyler, büyük günahlar, küçük günahlar, salih ameller, amelde riya, ruhlar ve şehitler, zekât ve sadaka, kul hakkı, vb. konular yer almaktadır. Her konu, uygun ayet ve hadislerle açıklanmıştır.

Mehmet Şakir Hoca, alay müftüsü ve imamı olmasından dolayı her ne kadar bu eserini askerleri dini konularda aydınlatmak için kaleme aldıysa da döneminde çok büyük ilgi görmüş ve 3 baskı yapmıştır. Öyle ki en son baskısını 1974'te yapmış olmasına rağmen, varislerinin izni olmadan daha sonraları kaçak olarak tekrar tekrar basılmıştır.

Bu bölümde M. Şakir Çörüş'ün hayatı ve eserleriyle ilgili kısaca bilgi verdikten sonra şimdi de tezimizin ikinci bölümü olan M. Şakir Çörüş'ün *İrşâdü'l-Ğâfilîn* adlı eserinde geçen hadislerin tahriri ve değerlendirmesi üzerinde durulacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLÎN ADLI ESERDEKİ HADİSLERİN TAHRÎÇ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Eser ve müellifi hakkında bilgi verildikten sonra bu bölümde eserde yer alan hadisler sıhhat açısından tenkide tabi tutulacaktır.

2.1. İRŞÂDÜ'L-ĞAFİLÎN ADLI ESERDEKİ HADİSLERİN KONULARINA GÖRE TAHRÎCİ

Tahriç, hadisleri ihtiva eden herhangi bir kitaptaki hadislerin isnadlarının ve bu isnadların klasik hadis kaynaklarındaki yerlerinin tespit edilip hadislerin güvenilir olup olmadığının tespiti amacıyla yapılan çalışmalardır. Tahriç ilminin önemi sebebiyle, çalışmanın bu bölümünde eserde yer alan hadislerin güvenilir olup olmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

2.1.1. İrşâd'ül-Ğafilîn (Mukaddime)

Müellif bu bölümde hamdele ve salveleden sonra eserini yazma amacından ve mev'iza türü eserlerin öneminden bahsetmiştir.

1. HADİS (s. 2)

فَقَالَ أَبُو سَعِيدٍ أَمَا هَذَا فَقَدْ قَضَى مَا عَلَيْهِ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ رَأَى مِنْكُمْ مُنْكَرًا فَلْيُغَيِّرْهُ بِيَدِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِلِسَانِهِ فَإِنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَبِقَلْبِهِ وَذَلِكَ أَضْعَفُ الْإِيمَانِ » .

Bunun üzerine Ebû Saîd: Ama şu zât hakikaten kendisine düşeni yaptı. Ben Resulüllah (s.a.)'i: “Sizden her hangi biriniz bir kötülük görürse onu hemen eliyle değiştirsin. Eğer buna gücü yetmiyorsa diliyle değiştirsin; ona da gücü yetmiyorsa kalbiyle değiştirsin. İmanın en zaîfi de budur. buyururken işittim” demiş.¹³

Hadis, bu senedle sahihtir.

¹³ Müslim, İman, 78; İbn Mâce, Fiten, 20; Ebû Dâvûd, Melahim, 17; Nesaî, İman ve Şerâiuhû, 17; İbn Hanbel, III, 20; Beyhaki, *Sünenü'l Kübra*, VII, 417.

2. HADİS (s. 2)

أن عمر بن الخطاب قال : سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم قال : ... أصحابي كالنجوم فبايهم اقتديتم اهتديتم

Ömer b. Hattab (r.a.), Rasulullah (s.a.)'tan şöyle işittiğini söyledi: “ *Benim ashabım yıldızlar gibidir, hangisine uyarsanız kurtuluşa erersiniz.*”¹⁴

Elbânî, hadisin mevzu olduğunu ifade etmektedir.¹⁵

2.1.2. Marifetullah Ve Vacibin İsbatı

Müellif bu bölümde Mâturîdî ve Eşâri mezhebine göre marifetullah ve hükmünden ayet ve hadisler ışığında bilgi vermiştir.

3. HADİS (s. 6)

عن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تفكروا في آلاء الله ولا تتفكروا في الله

İbn Ömer, Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur, dedi: “*Allah Teâla'yı cömertlikleriyle (size verdikleriyle) düşünün, zatıyla (kendisiyle) düşünmeyin.*”¹⁶

Elbânî, hadise ¹⁷ضعيف جدا demiş ve isnaddaki problemin el-Vâzi' b. Nâfi' olduğunu; Buhari'nin bu şahsa Münkerü'l-Hadis, Nesâî'nin Metruk ve Hâkim'in ise hadise Mevzû dediklerini ifade etmiştir.¹⁸ Beyhaki ise, ¹⁹هذا إسناد فيه نظر demiştir.²⁰

4. HADİS (s. 8)

قوله صلى الله عليه وسلم: تفكروا في آلاء الله تعالى ولا تفكروا في ذاته فانكم لن تقدروا قدرة

Hadis, asıl metinde bu şekilde geçmektedir. Ve sadece Alûsî'nin Rûhu'l-Meânî tefsirinde senedsiz olarak bulunabilmiştir.²¹

Ancak Suyûtî *Câmiu's-Sağîr*'inde تفكروا في الخلق، ولا تفكروا في الخالق، فإنكم لا تقدرون olarak lafız farklılıklarıyla İbn Abbas'tan nakletmiştir.²² Hadisi İbn Neccar Ebû

¹⁴ İbnü'l-Esîr, *Camîu'l-Usul*, VIII, 556; Elbânî, *Mișkatü'l-Mesâbih*, III, 310; Mübarekfürî, *Tuhfetü'l-Ahvazî*, X, 155.

¹⁵ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, I, 144, (h.no: 58).

¹⁶ Taberânî, *El-Mucemu'l-Evsat*, VI, 250; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, I, 262.

¹⁷ “Za'îf Cidden” cerhin Zehebî ve Sehâvî'ye göre 4., Irâkî'ye göre 3. Mertebesinde bulunan bir râvî hakkında kullanılan sîga. Böyle bir râvînin rivâyet ettiği hadis hiçbir surette alınmaz.

¹⁸ Elbânî, *Silsiletü's-Sahîha*, IV, 395, (h.no: 1788).

¹⁹ “Fîhi Nazar” cerhin Zehebî'ye göre 3., Irâkî'ye göre 2. Mertebesinde bulunan bir râvî hakkında kullanılan bir sîga. Böyle bir râvînin rivâyet ettiği hadis hiçbir surette alınmaz.

²⁰ Beyhaki, a.g.e., I, 262.

²¹ Alûsî, *Ruhu'l-Meanî*, XVII, 202, (74. Ayet).

²² Suyûtî, *Camîu's-Sağîr*, I, 299, (h.no: 3346).

Hureyre'den senedi zayıf olarak nakletmiştir.²³ Ebû Nuaym, hadisi Abdulcelil b. Atiyye ve Şehr b. Havşeb tarihiyle nakletmiştir.²⁴ Elbânî isnadı şahidlerle hasen seviyesine ulaşmıştır. Abdulcelil b. Atiyye ve Şehr b. Havşeb²⁵ için **صِدْقَانِ سَيِّئِ الْحَفْظِ**²⁶ ifadesini nakletmiştir.²⁷

5. HADİS (s. 8)

عن ابن عباس تفكروا في كل شيء ولا تفكروا في ذات الله...

İbn Abbas, “Allah (c.c.)’ın zatı dışında herşeyi düşünün” demiştir.²⁸

Suyuti ve İbn Hacer hadisi İbn Abbas’tan rivayet etmiştir. İbn Hacer, hadis mevkuf ve isnadı ceyyid demiştir.²⁹ Elbânî ise, hadis mevkuf olmakla birlikte isnadı Atâ b. Sâib’in ihtilat³⁰’ı sebebiyle zayıftır. Asım b. Ali³¹ ve babası da zayıftır.³² İbn Hacer Atâ b. Sâib için **صِدْقِ اخْتَلَطَ** sahibi demiştir.³³

6. HADİS (s.10)

حَدَّثَنِي كَثِيرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ عَوْفِ بْنِ زَيْدِ بْنِ مِلْحَةَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ جَدِّهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِنَّ الدِّينَ لَيَأْرُزُ إِلَى الْحِجَازِ كَمَا تَأْرُزُ الْحَيَّةُ إِلَى جُحْرِهَا وَلَيَعْقِلَنَّ الدِّينُ مِنَ الْحِجَازِ مَعْقِلَ الْأُرُويَّةِ مِنْ رَأْسِ الْجَبَلِ إِنَّ الدِّينَ بَدَأَ غَرِيبًا وَيَرْجِعُ غَرِيبًا فَطُوبَى لِلْغُرَبَاءِ الَّذِينَ يُصَلِّحُونَ مَا أَفْسَدَ النَّاسُ مِنْ بَعْدِي مِنْ سُنَّتِي

Amr b. Avf b. Zeyd b. Milha (r.a.)’nın babasından ve dedesinden rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Yılanın toplanıp deliğine girdiği gibi din de toplanıp hicaz bölgesine çekilecektir. Dağ keçilerinin dağların başında toplandıkları gibi din de yani dini yaşayanlar da Hicaz bölgesinde toplanacaktır. Allah’ın dini yani İslam dini, toplumlar arasında yabancı bir sistem olarak başlamıştır ve ileride tekrar yabancı hale

²³ İbn Neccâr, *Zeyl Tarih’i-Bağdad*, X, 192.

²⁴ Ebu Nuaym, *Hilyetü’l-Evliya*, VI, 66-67.

²⁵ İbn Hacer, *Takribü’t-Tehzib*, I, 355.

²⁶ “Sadûk Seyyiu’l-Hıfz” ta’dil’in 5. Mertebesinde bulunan bir râvî hakkında kullanılan bir sîga. Böyle bir râvînin rivâyet ettiği hadis, başka bir senedinin olup olmadığını araştırmak ve ona göre değerlendirmek üzere yani i’tibâr için alınır.

²⁷ Elbânî, *a.g.e.*, IV, 396.

²⁸ Suyuti, *a.g.e.*, I, 299, (h.no: 3345).

²⁹ İbn Hacer, *Fethu’l-Bâri*, XIII, 383.

³⁰ “İhtilat” yaşlanma vs. sebeplerle hafıza bozukluğuna uğramak. Bkz. Abdullah Aydınlı, *a.g.e.*, s.73.

³¹ İbn Hacer, *Tehzibü’t-Tehzib*, II, 256.

³² Elbânî, *Silsiletü’s-Sahihâ*, IV, 395, (h.no: 1788).

³³ İbn Hacer, *Takribü’t-Tehzib*, II, 22.

gelecektir. Ne mutlu o gariblere ki insanların bozdukları şeyleri benim sünnetim ve yolumla değiştirip düzelteceklerdir.”³⁴

Hadisin, Müslim ve İbni Mace’de geçen rivayetlerinde **لِلْغُرَبَاءِ** ‘dan sonrası bulunmamaktadır. Hadis metni Tirmizi’den alınmıştır.

Hadis bu senedle sahihtir.

2.1.3. İman

Müellif bu bölümde imanın tanımı konusunda muhtelif görüşleri mezheplere göre delilleriyle açıklamıştır.

7. HADİS (s. 13)

عن أنس قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم يكثر أن يقول اللهم يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك

Enes'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, Peygamber (s.a.) şunu çok söylerlerdi: “*Ey kalbleri çeviren Allah'ım, benim kalbimi dinin üzere sabit kıl.*”³⁵

Şuayb Arnavud, isnadının Müslim’in şartlarına göre kavî olduğunu söylemiştir. Senedde geçen Ebû Süfyan Talha b. Nâfi Müslim’in ricalindendir. Bu râvî Buhârî’nin sıhhat şartlarını haiz değildir. Seneddeki diğer raviler ise Şeyhayn’ın sıhhat şartlarına uygundur.³⁶

2.1.4. İman-ı Kamil

Yine bu bölümde iman, ve amelin imandan bir cüz olup olmadığını ayet ve hadisler ışığında nakledilmiştir.

8. HADİS (s. 16)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « قَالَ اللَّهُ أُعَدِّتُ لِعِبَادِي الصَّالِحِينَ مَا لَا عَيْنٌ رَأَتْ ، وَلَا أُذُنٌ سَمِعَتْ ، وَلَا خَطَرَ عَلَى قَلْبِ بَشَرٍ » .

³⁴ Tirmizî, İman, 13; Müslim, İman, 232; İbni Mace, Fiten, 15; İbni Hanbel, I, 399; IV, 74.

³⁵ Buhari, *Edebü'l-Müfrefed*, 237; Tirmizî, Daavât, 124; İbni Mace, Sunne, 13; İbn Hanbel, Müsned, III, 112,255, IV, 183, VI, 91, 294.

³⁶ İbn Hanbel, *Müsned*, thk. Şuayb Arnavud, XIX, 160.

Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Allah Taâlâ: Ben iyi kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine gelmeyen birtakım nimetler hazırladım, buyurdu*"³⁷

Hadis, bu senedle sahihtir.

9. HADİS (s. 17)

علي بن أبي طالب رضي الله عنه قال: الناس نيام فإذا ماتوا انتبهوا

Ali b. Ebi Talip (r.a.) şöyle dedi: “*İnsanın hali, uykuda olan bir kimsenin hali gibidir. Öldüğü vakit uykudan uyanır.*”³⁸

Elbânî, hadis için لا أصل له³⁹ demiştir.⁴⁰

2.1.5. Mukallidin İmanı

Çörüş bu bölümde, Mâturîdî ve Eşâri'ye göre mukallidin imanının sahih olup olmadığı konusunda görüşlerini kıssalardan da yararlanarak ortaya koymuştur.

10. HADİS (s. 22)

أن المقداد بن الأسود رضي الله عنه قال: دخلت على أبي هريرة رضي الله عنه ، فسمعتة يقول : قال رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم : "تفكر ساعة خير من عبادة ستين سنة "

Mikdad b. Esved (r.a.) Ebû Hureyre (r.a.)'nin yanına gittiğinde, onun Hz. Peygamber (s.a.)'den şöyle işittiğini rivayet etti: “*Bir saat tefekkür, altmış senelik ibadetten daha hayırlıdır.*”⁴¹

Asıl metinde hadis bu şekilde yer almaktadır. Ancak hadis kaynaklarında bu ifadelerle bulunamamıştır. Bu metinle sadece tefsir kaynaklarında yer almıştır.

³⁷ Buhari, Tevhid, 35, *Bedü'l-Halk*, 8, Tefsir, 1; Müslim, Cennet ve Sıfat'u Naimiha ve Ehliha, 2, 3, 4, 5.

³⁸ Ebu Nuaym, *a.g.e.*, VII, 52; Fettehî, *Tezkiratü'l-Mevzûât*, I, 1605; Münavî, *Feyz'ul-Kadir*, V, 56; Şevkanî, *a.g.e.*, I, 117; Sehavî, *Mekâsidü'l-Hasene*, I, 230.

³⁹ “La Asla Leh” bilinen bir senedi yok demektir. Bkz. Abdullah Aydın, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s.87.

⁴⁰ Elbânî, *a.g.e.*, I, 219.

⁴¹ Razi, *Mefatihü'l-Gayb*, I, 468.

Aliyyülkârî⁴² ve Şevkânî'nin⁴³ rivâyetlerinde سنة ستين lafzı yer almamakta, فكرة ساعة خیر ile ibaresiyle geçmektedir. Bazı kaynaklarda hadis Ebû Hureyre'den سنة من عبادة ستين سنة ifadesiyle yer almıştır.⁴⁴ Bu haliyle hadise Elbânî mevzu demiştir.⁴⁵

11. HADİS (s.23)

عن عطاء قال : دخلت أنا و عبيد بن عمير على عائشة فقالت لعبيد بن عمير : قد آن لك أن تزورنا فقال : أقول يا أمه كما قال الأول : زر غبا تزدد حبا قال : فقالت : دعونا من رطانتكم هذه قال ابن عمير : أخبرينا بأعجب شيء رأيته من رسول الله صلى الله عليه وسلم قال : فسكتت ثم قالت : لما كان ليلة من الليالي قال : يا عائشة ذريني أتعبد الليلة لربي قلت : والله إنني لأحب قربك وأحب ما سرك قالت : فقام فتطهر ثم قام يصلي قالت : فلم يزل يبكي حتى بل حجره قالت : ثم بكى فلم يزل يبكي حتى بل لحيته قالت : ثم بكى فلم يزل يبكي حتى بل الأرض فجاء بلال يؤذنه بالصلاة فلما رآه يبكي قال : يا رسول الله لم تبكي وقد غفر الله لك ما تقدم وما تأخر ؟ قال : أفلا أكون عبدا شكورا لقد نزلت علي الليلة آية ويل لمن قرأها ولم يتفكر فيها إن في خلق السموات والأرض الآية كلها قال شعيب الأرنؤوط : إسناده صحيح على شرط مسلم

Atâ anlatıyor: "*Ubeydullah b. Amîr ile beraber ben Aişe'nin yanına gittik. Aişe Validemiz, Ubeydullah'a dedi ki: 'Senin bizi ziyaret etme zamanın gelmişti'. Ubeydullah, (ziyareti geciktirmesinin mazereti olarak, şakayla karışık) 'Eskilerin bir sözü var, anneciğim! 'Ara sıra ziyaret et ki, sevgiyi artır' diye' ben de böyle diyorum' diyebildi. Aişe validemiz, 'Boş verelim bu özlü sözleri' diye karşılık verdi. Ubeydullah: 'Validemiz! Bize Allah'ın Resulünden duyduğun daha güzel şeyler anlat' diye ricada bulundu. Aişe validemiz bir müddet sessizliğe gömüldü. 'Bir gece' diye başladı söze. Allah'ın Resulü: 'Aişe! İzin ver bana, bu geceyi Rabbime ibadetle geçireyim' dedi. Efendimize, 'Allah biliyor ya! Ben senin Allah'a yaklaşımdan, seni sevindirecek şeyleri yapmandan mutluluk duyuyorum' dedim. Bunun üzerine kalkıp, abdest aldı, namaza durdu. Göz pınarlarından yaşlar süzülüyordu. Ağlayıp durdu, gözyaşları sakalına inene kadar... Ağladı, ağladı, namaz kıldığı yer gözyaşlarıyla yıkandı. Derken Bilal geldi, sabah namazı vakti gelmişti, Bilal ezan okuyacaktı. Efendimizi ağlar görünce 'Ey Allah'ın Resulü! Allah senin gelmiş geçmiş günahlarını bağışlamışken, niçin ağlıyorsun? diye sordu. Allah'ın Resulü buyurdu ki: "Şükreden bir kul olmayayım mı? Bu gece bana bir*

⁴² Aliyyülkârî, *Esrârü'l-Marfû'a*, I, 162.

⁴³ Şevkanî, *Fevâidü'l-Mecmu'a*, I, 114.

⁴⁴ İbnü'l Cevzi, *Mevzuât*, III, 144; Acluni, *Keşfu'l-Hafa*, I, 310.

⁴⁵ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, I, 322.

ayet indirildi. Onu okuyup da üzerinde düşünmeyene yazık: 'Şüphesiz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde, insanlara yarar sağlayacak şeylerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökyüzünden indirip kendisiyle ölmüş toprağı dirilttiği yağmurda, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasındaki emre amade bulutları evirip çevirmesinde elbette düşünen bir topluluk için deliller vardır. (Bakara, 2/164) ⁴⁶

Şuayb Arnavut: “ Müslim'in şartlarına göre isnadı sahihtir” demiştir. ⁴⁷

2.1.6. Küfür

Müellif bu bölümde küfrü, 1) Küfrü cehlî, 2) Küfrü inâdî ve 3) Küfrü hükmî olmak üzere üç bölüme ayırmış ve gerekli açıklamalarda bulunmuştur.

12. HADİS (s. 25)

...نا أحمد نا يونس عن ابن اسحاق قال : ... قال : فأرسل أبو طالب إلى رسول الله صلى الله عليه و سلم فأتاه فقال : هؤلاء قومك و ذوو أسنانهم و أهل الشرف بينهم و هم يعطونك السواء فلا تمل عليهم كل الميل فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم : قولوا أسمع قولكم فقال أبو جهل بن هشام : ترفضنا من ذكرك و لا تلمنا و لا من آلهتنا من شيء و ندعك و ربك فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم : إن أعطيكم ما سألتكم أمعطي أنتم كلمة واحدة ؟ لكم فيها خير تملكون بها العرب و تدين لكم بها العجم فقال أبو جهل و هو مستهزئ : نعم لله أبوك كلمة نعطيها و عشر أمثالها فقال : أبو جهل و هو مستهزئ : نعم لله أبوك كلمة نعطيها و عشر أمثالها فقال : قولوا لا إله إلا الله وحده لا شريك له فنفرنا من كلامه و مفارقنا و قالوا : امشوا و اصبروا على آلهتكم إن هذا لشيء يراد ما سمعنا بهذا في الملة الآخرة أن هذا إلا اختلاق أنزل عليه الذكر من بيننا ؟ بل هم في شك من ذكري بل لما يذوقوا عذاب و كان ممشاهم إلى أبي طالب لما لقوا من عمر و سمعوا منه]

Ahmed Yunus'tan, o da İbn İshâk'tan rivâyet etmiştir:

... Ebû Talib, Rasûlullah'a (s.a.) haber gönderdi, Rasûlullah (s.a.) geldi. Ebû Talib söze şöyle girdi: ‘ Şunlar senin kavmin, kavmin ileri gelenleri, şerefliileri sana ortaklık ve anlaşma öneriyorlar; onlara haksızlık etme...’ Rasûlullah (s.a.):

‘Söyleyin, sizi dinliyorum’ dedi. Ebû Cehil b. Hişam: ‘Bizi eleştirmeyi bırak, bizi de, tanrılarımızı da hiçbir şekilde tenkit etme, biz de seni Rabbinle baş başa bırakalım.’ deyince Rasûlullah (s.a.) Ebû Cehil'in teklifini karşı teklifle karşıladi: ‘size istediğinizi yaparsam, siz de bana bir kelimeyi söylemişsiniz? O kelimedede sizin için hayır vardır.

⁴⁶ İbni Hibban, *Sahih*, II, 386, (h.no:620).

⁴⁷ İbni Hibban, *Sahih*, Şuayb Arnavut thk. baskı II, 386.

Onunla araplara hükmedersiniz, onunla acemler size boyun eğer.’ Ebû Cehil alaylı bir şekilde: ‘Peki hay hay, sana bir kelime değil, on kelime söyleriz.’ Cevabını verdi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): bir ve şeriki olmayan Allah’tan başka hiçbir ilah yoktur, deyin öyleyse.’ dedi.⁴⁸

İbn Asâkîr, hadisi, İbn İshâk’tan aynı metinle rivâyet etmektedir.⁴⁹ İbn Hişam⁵⁰, İbn Kesîr⁵¹ ise benzer lafızlarla hadisi İbn İshâk yoluyla nakletmektedir. Bu rivâyetler de Hz. Peygamber’in, gelen müşriklere **نعم كلمة واحدة تعطونها خير تملكون بها العرب و تدين لكم** dediği nakledilmektedir. İbn Kesîr’in rivâyetinde, Ebû Cehil ve yanındakilerin Hz. Peygamberin (s.a.v) söylediğini kabul etmeyip oradan ayrılmalarından sonra, Rasûlullah’ın (s.a.) amcası Ebû Talib’e ‘Ey amca bu kelimeyi –La ilahe illallah- sen söyle ki kıyamette sana şefaathî olayım’ dediği, amcasının ise ‘müşriklerin, ölümden korktuğu için Müslüman oldu demelerinden korkmasaydım Müslüman olurdu’ dediği aktarılmaktadır.

نا أحمد نا يونس عن محمد بن إسحاق قال : فلما رأى رسول الله صلى الله عليه و سلم تكذيبهم بالحق قال : لقد دعوت قومي إلى أمر ما اشتطت في القول فقال عمه : أجل لم تشتط فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم عند ذلك و أعجبه قول عمه : يا عم بك علي كرامة و يدك عندي حسنة و لست أجد اليوم ما أجزيك به غير أني أسئلك كلمة واحدة تحل لي بها الشفاعة عند ربي : أن تقول لا إله إلا الله وحده لا شريك له تصيب بها الكرامة عند الممات فقد حيل بينك و بين الدنيا و تنزل بكلمتك هذه الشرف الأعلى في الآخرة فقال له عمه : و الله يا ابن أخي لولا أن ترى قريش إنما ذعروني الجزع و تعهدك بعدي سبة تكون عليك و على بني أبيك غضاضة لقلت الذي تقول و أقررت بها عينك لما أرى من شدة وجدك و نصحك لي ثم إن أبا طالب دعا بني عبد المطلب فقال : إنكم لن تزالوا بخير ما سمعتم قول محمد و اتبعتم أمره فاتبعوه و صدقوه ترشدوا فقال رسول الله صلى الله عليه و سلم عند ذلك : تأمرهم بالنصيحة و تدعها لنفسك ؟ فقال له عمه : أجل لو سألتني هذه الكلمة و أنا صحيح لها لاتبعك على الذي تقول و لكني أكره الجزع عند الموت و ترى قريش أني أخذتها عند الموت و تركتها و أنا صحيح فأنزل الله تعالى : إنك لا تهدي من أحببت و لكن الله يهدي من شاء و هو أعلم بالمهتدين

Hadis, aynı metinle Yunus Muhammed b. Ebî Enîse’den, o da ez-Zührî’den, o da Saîd ibnü’l-Müseyyib’ten, o da babasından rivâyetle de gelmiştir. Hadisi aynı raviden İbn Şihab kanalıyla Buhârî⁵², Müslim⁵³; Zührî kanalıyla rivayet etmektedir.

⁴⁸ İbn İshâk, *Sîret*, s.267.

⁴⁹ İbn Asâkîr, *Tarih* LXVI, 321.

⁵⁰ İbn Hişam, *Siyer* I, 317.

⁵¹ İbn Kesîr, *Sîret* II, 124; a. mlf. Bidâye III, 152.

⁵² Buhârî, *Cenaiz*, 81; *Menakibu’l-Ensar*, 40; *Tefsir sure*, 9,16; 28,1.

⁵³ Müslim, *İman*, 39.

Elbânî, hadisin hasen-garib olduğunu söylemekte ve bu hadise şahid olarak Tirmizî ve Ebû Ya'la'nın Ebû Hureyre'den rivâyet ettikleri 'La ilahe illallah de. Sana kıyamette şahitlik yapayım.' hadisini göstermektedir.⁵⁴

13. HADİS (s. 26)

عن علي بن أبي طالب قال : لما مات أبو طالب أتيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فقلت : أن أبا طالب عمك الكافر قد مات فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أذهب فواره فقلت : و الله لا أواريه فقال : فمن يواره إن لم تواره ؟ فانطلق فواره ثم لا تحدث شيئا حتى تأتيني فانطلقت فواريته ثم رجعت إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال : انطلق فاغتسل ثم انتني ففعلت ثم أتيته فلما أن أتيته دعى لي بدعوات ما أحب أن لي بهن ما على الأرض من شيء]

Ali b. Ebî Talib (r.a)'den rivayet edildiğine göre:

“Ali b. Ebî Talib (r.a), babası ölünce, Rasulullah'a (s.a.) gelerek: 'Senin kafir amcan Ebû Talib öldü.' diye haber verdi. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.): 'Git, O'nu göm bana gelinceye kadar da bir şey söyleme.' dedi. Hz. Ali (r.a) gitti, Onu gömdü. Sonrasını şöyle anlattı: 'Sonra Rasûlullah'a (s.a.) geldim. Rasûlullah (s.a.): 'Git, gusül yap, ondan sonra bana gel.' dedi. Hz. Ali (r.a) de öyle yaptı. Sonra Rasûlullah'ın (s.a.) yanına varınca, Rasûlullah (s.a.) Ona öyle dua etti ki, Hz. Ali (r.a): 'O duaya karşılık dünyada başka bir şeyim olsun istemezdim.' dedi.”⁵⁵

İbn Asâkîr, hadisi aynı sened ile ve aynı lafızlarla rivâyet etmektedir.⁵⁶ Ahmed b. Hanbel⁵⁷, Tayalisi⁵⁸, İbn Ebî Şeybe⁵⁹, İbn Kesîr⁶⁰, İbn Sad⁶¹, Taberânî⁶², Beyhakî⁶³ ve Muttakî⁶⁴ ise aynı râvîden benzer lafızlarla hadisi nakletmektedir. Ebû Davud, Nesâî, Ahmed b. Hanbel, İbn Ebî Şeybe, İbn Sad ve Beyhakî'nin rivâyetlerinde *عممك الكافر* yerine *عممك الشيخ الضال* ifadesi; Nesâî'nin rivâyetinde *انت انه مات مشركا* cümlesi bulunmaktadır. Elbânî, hadisin geçtiği yerleri tek tek verdikten sonra Ebû Davud ve

⁵⁴ Elbânî, *İrvâ'u'l-ğalil fi Tahrîc-i Ehâdisi Menâri's-Sebîl*, I-IX, Mektebü'l-İslamî, 1405/1985; V,114.

⁵⁵ İbn İshak, a.g.e.269,270.

⁵⁶ İbn Asâkîr, *Tarih*, LXVI, 334.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *Müsned* II, 235, 483.

⁵⁸ Tayalisi, *Müsned* I, 129 (h.no: 121).

⁵⁹ İbn Ebî Şeybe, *Musannef*, III, 155, 228.

⁶⁰ İbn Kesîr, *Sîret* II, 129; *Bidâye* III, 154.

⁶¹ İbn Sad, a.g.e. I, 124.

⁶² Taberânî, *Mücmü'l-Evsat*, VI, 230 (h.no: 5486).

⁶³ Beyhakî, *Delâil* II, 226 (h.no:636); a.mlf. *Sünen* III, 398.

⁶⁴ Muttakî, Alaeddin Ali b. Hüsameddin (975), *Kenzu'l-Ummal fi Süneni'l-Ekvali ve'l-Ef'al*, I-XVIII, Beyrut 1424/2004, XIV, 16 (h.no:37870).

Nesâî'nin rivâyetlerinin sahih olduğunu, diğerkaynaklarda geçen rivayetlerin de Nâcîh b. Ka'b dışındaki râvîlerinin sikâ olduğunu; Nâcîh b. Ka'b hakkında sahih ve zayıf diyenlerin olduğunu fakat tercih edilen görüşün sahih olduğu yönünde olduğunu söylemektedir. ⁶⁵

2.1.7. İnsanı Küfre Götüren Şeyler

Müellif bu bölümde insanı küfre götüren davranışları maddeler halinde zikrettikten sonra gerekli açıklamaları hadislerle yapmıştır.

14. HADİS (s. 27)

عن علي قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : " يوشك أن يأتي على الناس زمان لا يبقى من الإسلام إلا اسمه ولا يبقى من القرآن إلا رسمه... "

Hiz. Ali (r.a) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini rivâyet etmiştir:

*"İnsanlar üzerine öyle bir zaman gelir ki, İslam'ın isminden ve din, resim ve adet olmaktan gayri bir şey kalmaz...."*⁶⁶

Elbânî, hadise **ضعيف جدا** demiştir. Seneddeki Halid b. Yezîd el-Amrî el-Mekkî, İbn Ebî Zi'b'den hadis nakletmemiştir.⁶⁷ İbn Hibban ise Mevzû olduğunu söylemiştir.⁶⁸

2.1.8. İbadetlerimiz Ve Münkeratı Terk

Müellif bu bölümle ilgili bilgileri ayetlerle açıklamış hadis nakletmemiştir.

2.1.9. Büyük Günahlar

Müellif bu bölümde büyük ve küçük günahlardan bahsetmiş, maddeler halinde sıraladıktan sonra görüşlerini hadislerle desteklemiştir.

15. HADİS (s. 33)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُؤْبَقَاتِ. قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ ، وَمَا هُنَّ قَالَ: الشَّرْكُ بِاللَّهِ ، وَالسَّحَرُ ، وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ ، وَأَكْلُ الرِّبَا ، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ ، وَالنَّوْأَى يَوْمَ الزَّحْفِ ، وَقَدْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ .

⁶⁵ Elbânî, *İrvâü'l-ğalil fi Tahrîc-i Ehâdisi Menâri's-Sebil*, V, 114.

⁶⁶ Tebrizî, *Miškâtü'l-Mesâbih*, thk. Muhammed Nasuriddin Elbânî, I-III, Beyrut 1405/1985; I, 59. Beyhaki, *Şuabü'l-İmân*, III, 317.

⁶⁷ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, IV, 410, (h.no: 1936).

⁶⁸ İbn Hibban, *a.g.e.*, I, 258.

Ebû Hureyre (r.a.) ‘nin Peygamber (s.a.)’den rivayetine göre: "*Helak edici olan yedi şeyden çekiniz*" buyurdu. *Sahâbiler: Yâ Rasûlallah! Bu yedi şey nedir? diye sordular. Rasûlullah: Allah'a ortak tanımak, 2- Sihir yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir cam öldürmek; haklı öldürülen müstesna, ribâ (yani faiz kazancı) yemek, yetîm malı yemek, düşmana hücum sırasında harbden kaçmak, zinadan kaleye girmişçesine korunmuş olup hatırandan bile geçirmeyen mü'min kadınlara zina iftirası atmak*" buyurdu⁶⁹

Hadis, bu senedle sahihtir.

2.1.10. Küçük Günahlar

16. HADİS (s. 39)

عن ابن عباس رضي الله عنه في قوله: لا صغيرة مع الإصرار، ولا كبيرة مع الاستغفار

İbn Abbas (r.a) rivayet etmiştir:

*“İsrar edilen hiçbir günah, küçük günah olarak kalmaz, tevbe edilen hiçbir günah da büyük olarak kalmaz.”*⁷⁰

Elbânî; hadisin münker, isnadının zayıf olduğunu ve senedde geçen Ebû Şeybe el-Horâsânî’nin cerh ve ta’dil durumunun bilinmediğini söylemiştir.⁷¹

2.1.11. Tevbe Ve Allah Korkusu

Bu bölümde müellif, tevbe edilmesi gerekli mâsiyetleri iki bölüme ayırarak incelemiş ve bir daha günaha dönmek üzere yapılan tevbeden, nasuh tevbesinin öneminden bahsetmiştir.

17. HADİS (s. 41)

قَالَ صَلَّى اللَّهُ تَعَالَى عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: هَلَكَ الْمُسَوِّفُونَ

Hiz. Peygamber (s.a.) şöyle buyurdu: "*Gelecekçiler (işleri erteleyenler) helak oldu.*"⁷²

⁶⁹ Buharî, Vesaya, 23, Hudûd, 44; Müslim, İman, 45; Nesaî, Vesaya, 12.

⁷⁰ Sehavî, a.g.e., I, 760; Suyûtî, *Dürerü'l-Müntesira*, I, 22.

⁷¹ Elbânî, a.g.e., X, 351, (h.no: 4810).

Hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir değerlendirme bulunamamıştır.

18. HADİS (s. 43)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: أَتَدْرُونَ مَا الْمُفْلِسُ. قَالُوا الْمُفْلِسُ فِينَا مَنْ لَا دِرْهَمَ لَهُ وَلَا مَتَاعَ . فَقَالَ إِنَّ الْمُفْلِسَ مِنْ أُمَّتِي يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ بِصَلَاةٍ وَصِيَامٍ وَزَكَاةٍ وَيَأْتِي قَدْ شَتَمَ هَذَا وَقَذَفَ هَذَا وَأَكَلَ مَالَ هَذَا وَسَفَكَ دَمَ هَذَا وَضْرَبَ هَذَا فَيُعْطَى هَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ وَهَذَا مِنْ حَسَنَاتِهِ فَإِنْ فَنِيَتْ حَسَنَاتُهُ قَبْلَ أَنْ يُفْضَى مَا عَلَيْهِ أَخَذَ مِنْ خَطَايَاهُمْ فَطُرِحَتْ عَلَيْهِ ثُمَّ طُرِحَ فِي النَّارِ

Ebû Hureyre'nin rivayetine göre Resûlullah (s.a.v): “*Müflis kimdir bilir misiniz?*” buyurmuş. Ashab: “*Bizim aramızda müflis hiç bir dirhemi ve eşyası olmayan kimsedir*”, demişler. Bunun üzerine : “*Hakikaten benim ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelecek olan kimsedir. Ama şuna sövmüş, buna zîna isnadında bulunmuş; şunun malını yemiş; bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüş olarak gelecek. Ona, buna hasenatından verilecektir. Şayet dâvası görülmeden hasenati biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenecek, sonra cehenneme atılacaktır.*” buyurmuşlar.⁷³

Hadis bu senedle sahihtir.

19. HADİS (s. 45)

عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " من جاوز الأربعين ولم يغلب خيره شره فليتهجز إلى النار . "

İbn Abbas, Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Kırk yaşına geldiği halde hayrı şerrine galip gelmeyen ateşe hazırlansın.*”⁷⁴

İbnü'l-Cevzi hadisin, Rasulullah (s.a.)'a isnadı sahih değildir. Senedde geçen ed-Dahhak, İbn Abbas ile karşılaşmamış ve ondan hadis nakletmemiştir, demiştir.⁷⁵

⁷² İsmail Hakkı Bursevî, *Ruhul Beyan* IV, 117, Hadımî, *Berika Şerhi Tarikatu Muhammediye*, IV, 141.

⁷³ Müslim, *Birr ve Sıla*, 59; İbn Hanbel II, 303,334,371; Beyhaki, *Sünenü'l-Kübra*, VI, 149.

⁷⁴ Deylemi, *el-Firdevsü bi Me'süru'l-Hıtab*, III, 498; Hut, *Esne'l-Metalib*, I, 257; Sehavi, a.g.e., 617.

⁷⁵ İbnü'l Cevzi, *Mevzuat*, I, 178.

20. HADİS (s. 47)

عن الحسن قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول الله عز وجل وعزتي لا أجمع على عبدي خوفين ولا أجمع له أمنين إذا أمني في الدنيا أخفته يوم القيامة وإذا خافني في الدنيا أمنت يوم القيامة

Hasan, Rasûlullah'tan (s.a.) şöyle rivâyet etmiştir: Allah (c.c.) şöyle buyurur:

“ İzzet ve celâlim hakkı için, kulum üzerinde iki korku ve iki emniyeti toplamam. Dünyada iken azab ve ikabımdan korkanları, kıyamet gününde azabımdan emin kılarım. Emniyetle, korkmaksızın, mâsiyete devam ve ısrar edenleri ise, kıyamet gününde ikabımla korkuturum.” buyurmuştur.⁷⁶

Elbânî: “hadiste irsal olmasa hadis sahih olurdu.” demiştir. Heysemî⁷⁷ de rivâyet Hasan'ın Mürsel rivayetleri arasında yer aldığını söylemiştir.⁷⁸

21. HADİS (s. 48)

قالت عائشة صنع النبي صلى الله عليه وسلم شيئاً فرخص فيه فتنزه عنه قوم فبلغ ذلك النبي صلى الله عليه وسلم فخطب فحمد الله ثم قال « ما بال أقوام يتنزهون عن الشيء أصنعهُ ، فوالله إني لأعلمهم بالله وأشدُّهم له خشية.

Âişe (r.a.) şöyle rivayet etti: *Peygamber (s.a.) birşey yapmış da o hususta insanlara ruhsat vermişti. Bir topluluk o işten(daha dindar davranma duygusuyla) çekinip, ona yanaşmadılar. Onların bu çekingenliği Peygamber'e ulaştınca, hemen hutbeye çıkıp Allah'a hamdetti, sonra: "Birtakım cemâatlere ne oluyor ki, benim yapmış olduğum işi yapmaktan çekiniyorlar? Allah'a yemîn ederim, ben Allah'ı onların en bileniyim ve Allah'a saygısı en şiddetli olanlarıyım."* buyurdu.⁷⁹

Hadis bu senedle sahihtir.

22. HADİS (s. 51)

عَنْ عَائِشَةَ أَنَّهَا قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ... « يَا أُمَّةَ مُحَمَّدٍ ، وَاللَّهِ لَوْ تَعْلَمُونَ مَا أَعْلَمُ لَضَحِكْتُمْ قَلِيلاً وَلَبَكَيْتُمْ كَثِيراً.

⁷⁶ İbn Hibban, II, 406; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, I, 482; İbn Mübârek, *Zühd*, I, 51

⁷⁷ Heysemî, a.g.e., X, 308.

⁷⁸ Elbânî, Muhammed Nasuriddin, *Silsiletü's-Sahîha*, VI,355-356, (h.no: 2666).

⁷⁹ Buharî, Edeb, 72, İ'tisam, 5; Müslim, Fedâil, 127,128.

Âişe (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti:.. “*Ey Muhammed ümmeti, Allah'a yemîn ederim ki, benim bilmekte olduğumu sizler bilerseniz, muhakkak az güler, çok ağladınız.*”⁸⁰

Hadis bu senedle sahihtir.

23. HADİS (s. 53)

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْحَسَدُ يَأْكُلُ الْحَسَنَاتِ كَمَا تَأْكُلُ النَّارُ الْحَطَبَ وَالصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ وَالصَّلَاةُ نُورُ الْمُؤْمِنِ وَالصِّيَامُ جَنَّةٌ مِنَ النَّارِ »

Enes bin Mâlik'den rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “*Hased (yâni başkasındaki bir nimeti çekememek), ateşin odunu yediği (mahvettiği) gibi sevabları yer (tüketir). Sadaka da suyun ateşi söndürdüğü gibi hatâyı söndürür. Namaz mü'minin nurudur. Oruç da ateşten koruyucu bir kalkandır*” buyurdu.⁸¹

Ebû Davud hadisi; Ebû Hureyre'den, *أَوْ قَالَ الْعُشْبَاءُ* lafzıyla nakletmiştir.⁸² Elbânî hadisin seneddeki İsa b. Ebi İsa Hennâd'ın metruk olması sebebiyle ⁸³ *ضعيف جدا* olduğunu ifade etmiştir.⁸⁴

24. HADİS (s. 53)

امام صادق: من ملأ عينه حراما ملأ الله عينه يوم القيامة من النار

İmam Cafer es-Sadık şöyle demiştir: “*Gözlerini harama bakarak dolduran kimsenin, Cenab-ı Hak da, kıyamet gününde gözlerini ateşle doldurur.*”

Hiçbir kaynakta bulunamamıştır.

25. HADİS (s. 53)

إذا وقعت لقمة من حرام في بطن ابن آدم يلعنه كل ملك في الارض والسماء ما دامت للقمة في بطنه وان مات علي تلك الحال فمأويه جهنم

⁸⁰ Buharî, Kûsûf, 2, Rikak, 27; Müslim, Salât, 112.

⁸¹ İbn Mace, Zühd, 22;

⁸² Ebû Davud, Edeb, 44.

⁸³ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, II, 100.

⁸⁴ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, IV, 374, (h.no: 1901).

“ Âdemoğlunun karnına haram bir lokma girdiği zaman, yerde ve gökte bulunan meleklerden her biri, lokma karnında kaldığı müddetçe rahmeti ilahiyeden uzak ol der. O halde vefat ederse varacağı yer cehennemdir”⁸⁵

Sadece Taberânî'nin *Mekârimu'l-Ahlak* kitabında bulunabilmiştir.

2.1.12. Salih Ameller

Bu bölümde müellif Allah'ın hoşnut olacağı davranışlarda bulunmanın önemi ve mükafatından bahsetmektedir.

26. HADİS (s. 59)

لا يخرج روح المؤمن حتي يراي مكانه في الجنة ولا يخرج روح الكافر حتي يراي مكانه في الجهنم

“ Mü'minin, cennette olan yerini görmedikçe ruhu çıkmaz. Kâfirin de, cehennemde olan yerini görmedikçe ruhu çıkmaz.”

Tüm çabalarımıza rağmen hiçbir kaynakta bulunamamıştır.

27. HADİS (s. 60)

عن أنس قال : كان النبي صلى الله عليه وسلم يكثر أن يقول اللهم يا مقلب القلوب ثبت قلبي على دينك

Enes (r.a.) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.) şunu çok söylerlerdi. “Ey kalbleri çeviren Allah'ım, benim kalbimi dinin üzere sabit kıl.”⁸⁶

Bu hadis, 7. hadisin mükerreridir. Orijinal metnin sonunda *الإسلام* ziyadesi bulunmaktadır. Fakat hadis kaynaklarında bu ziyadeye rastlanmamaktadır.

2.1.13. Amelde Riya

Bu bölümde riyâ'nın çirkin bir mâsiyet oluşundan bahsetmiş, ayet ve hadislerle bu davranışın hoş görülmediği açıklamıştır.

⁸⁵ Taberânî, *Mekârimu'l-Ahlak*, 173.

⁸⁶ Buharî, *Edebü'l-Müfred*, 237; İbn Mace, *Ahkam*, 1, Duâ, 2.

28. HADİS (s. 69)

عَنْ مَحْمُودِ بْنِ لَبِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَخْوَفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشَّرْكَ النَّاصِعُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ وَمَا الشَّرْكَ النَّاصِعُ قَالَ الرِّيَاءُ إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يَقُولُ يَوْمَ تُجَازَى الْعِبَادُ بِأَعْمَالِهِمْ اذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَآءُونَ بِأَعْمَالِكُمْ فِي الدُّنْيَا فَاَنْظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ خَيْرًا

Mahmud b. Lebîd (r.a) rivâyet etmiştir: Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “ *Sizin için en çok korktuğum, küçük şirk*” buyurdu. *Ashâb sordu: Küçük şirk nedir Ya Rasulallah? Rasulallah (s.a.) da : Cenab-ı Hak kullarını amelleriyle cezalandıracağı vakit mürâi olanlara Allah Tebareke ve Teâlâ; “Burada amelleriniz için sevap yoktur. Dünyada kendilerine riya ettiğiniz kimselere gidip yanlarında hayır bulup bulamayacağınıza bakınız”* buyurdu.”⁸⁷

Şuayb Arnavud, hadise hasen demiştir. İsnadı hasen seviyesine düşüren Abdurrahman b. Ebi’z-Zinad⁸⁸ ve Amr b. Ebi Amr Mevla el-Muttalib’in⁸⁹ sadûk⁹⁰ olmalarıdır.⁹¹

29. HADİS (s. 70)

قال صلى الله عليه وسلم : " الفقير فخري وبه أفتخر "

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “*Fakirlik benim övücümdür, onunla övünürüm.*”⁹²

Aliyyü'l-Kari,⁹³ hadis hakkında batıl mevzu demiştir. İbn Hacer⁹⁴ de hadisin mevzû olduğunu ifade etmiştir.

⁸⁷ İbn hanbel, V, 429.

⁸⁸ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 479.

⁸⁹ İbn Hacer, *a.g.e.*, II, 75.

⁹⁰ “Sadûk” Zehebi ve Iraki’ye göre tadil’in 3. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis yazılır ve araştırılır. Bkz. Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, s.132.

⁹¹ İbn Hanbel, *a.g.e.*, Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXIX, 43.

⁹² Sehavî, *a.g.e.* I, 480;Fettenî, *a.g.e.* I, 178; Aliyyü'l-Kârî, *el-Masnu' fi Mârifeti'l-Hadisi'l-Mevdu'*, I, 128; Hût, *a.g.e.* I, 255.

⁹³ Aliyyü'l-Kârî,*a.g.e.*, I, 128.

⁹⁴ İbn Hacer, *Telhisu'l-Habîr*, III, 241.

30. HADİS (s. 72)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِنَّ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى فِيهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ فَأَتِيَ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا فَقَالَ وَمَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى قَتَلْتُ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِيُقَالَ هُوَ جَرِيءٌ فَقِيلَ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَيُسْحَبُ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أَلْقَى فِي النَّارِ وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلَّمَهُ وَقَرَأَ الْقُرْآنَ فَأَتِيَ بِهِ لِيُعَرَّفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا فَقَالَ مَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ تَعَلَّمْتُ فِيكَ الْعِلْمَ وَعَلَّمْتُهُ وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ فَقَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ لِيُقَالَ هُوَ عَالِمٌ فَقِيلَ وَقَرَأْتَ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ هُوَ قَارِئٌ فَقِيلَ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَيُسْحَبُ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أَلْقَى فِي النَّارِ وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ كُلِّهِ فَأَتِيَ بِهِ فَعَرَفَهُ نِعْمَهُ فَعَرَفَهَا فَقَالَ مَا عَمِلْتَ فِيهَا قَالَ مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ قَالَ كَذَبْتَ وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ ذَلِكَ لِيُقَالَ هُوَ جَوَادٌ فَقِيلَ ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَيُسْحَبُ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أَلْقَى فِي النَّارِ

Ebû Hureyre (r.a) Rasulullah (s.a.)'tan şöyle işittiğini rivayet etmiştir: “

Kıyamette ilkin, aleyhine, kaza ve hüküm-ü ilahi sadır olacak üç kişi şu kimselerdir.

Birincisi, fisebilillah şehit olmuş bir erkektir. Cenab-ı Hak, dünyada kendisine ihsan etmiş olduğu kuvvet, şecet ve benzeri nimetleri bildirir. O da bunların, kendisine taraf-ı Bâri'den ihsan edilmiş olduğunu ikrar ve itiraf eder. Cenab-ı Hak: Bu nimetlere kaşı ne yaptın, bunları nereye sarfettin diye sorar. Adam cevap verir: Ya rab, dinini ilâ etmek için döğüşüm ve şehit oldum der. Cenab-ı Hak: Hayır yalan söyledin, dinin ilâsı için değil, sırf sana şeci(cesur, yiğit) denilsin diye döğüşmüştün, öyle de denildi. buyurur. Sonra: bunu ateşe atınız diye emrolunur. Yüz üstü çekilerek ateşe atılır.

İkincisi, bilgin, öğrenmiş, başkalarına öğretmiş, kur'an okumuş kimsedir. Cenab-ı Hak, dünyada vermiş olduğu nimetleri ona da bildirir. İkrar ve itiraf ettikten sonra: bu nimetlere kaşı ne yaptın? diye sorar. O da: ilim öğrendim, sonra halka öğrettim, kur'an okudum diye cevap verir. Cenab-ı Hak: hayır, yalan söyledin, sen ilmi, sana bilgin denilsin diye öğrendin, kur'anı da, kaari denilsin diye okudun öylede denildi buyurur. Sonra yüz üstü çekilerek ateşe atılır.

Üçüncüsü, kendisine bol rızık verilmiş bir kimsedir. Cenab-ı Hak, ihsan ettiği nimetleri bildirir. İkrar ve itiraf ettikten sonra: bu nimetlere kaşı ne yaptın? diye sorar. O da fisebilullah infak ettim! diye cevap verir. Cenab-ı Hak: yalan söyledin, infakın,

cömert adam denilsin diye idi. Öyle de denildi! buyurur. Sonra yüz üstü çekilerek ateşe atılır.”⁹⁵

Şuayb Arnavud, isnadının müslimin şartlarına göre sahih, Yunus b. Yusuf hariç seneddeki diğer raviler şeyhayn ricalinden ve Yunus b.Yusuf ise sadece müslimin ricalinden olduğunu söylemiştir..⁹⁶

31. HADİS (s. 75)

عن عدي بن حاتم قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يؤمر يوم القيامة بناس من الناس إلى الجنة حتى إذا دنوا منها واستنشقوا ريحها ونظروا إلى قصورها وما أعد الله لأهلها فيها نودوا ان اصرفوهم عنها لا نصيب لهم فيها فيرجعون بحسرة ما رجع الأولون بمثلها فيقولون يا ربنا لو أدخلتنا النار قبل ان ترينا ما رأينا من ثوابك وما أعددت فيها لأوليانك كان اهون علينا قال ذاك اردت بكم كنتم اذا خلوتم بارزتموني بالعظام فاذا لقيتم الناس لقيتموهم مخبتين تراعون الناس بخلاف ما تعطوني من قلوبكم هبتم الناس ولم تهابوني واجللتهم الناس ولم تجلوني وتركتهم للناس ولم تتركوا لي فالיום اذيقكم اليم العذاب مع ما حرمتكم من الثواب لم يرو هذا الحديث عن الأعمش إلا أبو جنادة السلولي

Adiyy b. Hatim Rasulullah’ın (s.a.v) şöyle dediğini rivayet etti: “Kıyamet gününde birtakım insanların cennete girmeleri emrolunur. Cennete yaklaşınca onun kokusunu alırlar, köşklerini ve Allah’ın cennetliklere hazırladığı nimetlerini gördükten sonra, bir münâdi: “Onlar için nasip yoktur. Cennetten kovunuz!” diye nidâ eder. Derhal, hasret ve nedâmetle dönerler. Öyle ki, daha önce kimse böyle dönmemiştir. Bu kendilerine pek ağır gelir. “yâ rab, keşke, veli kullarına hazırladığın cennet derecelerini bize göstermeden ateşe atsaydın bize daha kolay olurdu! diye kederlerini bildirirler. Cenab-ı Hak: “ben azimüşşan, bu mahrumiyetinizi onun için istedim ki, yalnız olduğunuz vakit, pek ağır günahlarla bana isyan ederdiniz. Fakat halkla karşılaştığınız zaman, kalbinizde olan şeyin aksi olan amellerinizle riyakârlık ederdiniz. Halka karşı saygı gösterdiniz. Bana saygı göstermediniz. Halk için hatalı amelleri terkettiniz, benim için değil. Bugün ben de size sevabımı haram kılacak, elîm olan ikabımı tattıracağım” buyurur.⁹⁷

⁹⁵ İbn Hanbel, II, 322; Hâkim, *Müstedrek*, I, 156.

⁹⁶ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XIV, 29.

⁹⁷ Taberânî, *El-Mucemu’l-Evsat*, V, 335, (h.no:5478); Muttakî, *Kenzu’l-Ummal*, III, 484,(h.no:7537), Suyuti, *Leâlii’l-Masnâa*, II, 256.

Elbânî, bu rivayete mevzu demiştir.⁹⁸

32. HADİS (s. 77)

عَنْ أَبِي الْحَسَنِ ، عَنْ جَبَلَةَ الْيَحْصُبِيِّ قَالَ: ... قَالَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : " ...فَاتَّقُوا الرَّيَاءَ ، فَإِنَّهُ الشَّرُّكَ بِاللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنَّ الْمَرَائِيَّ يُنَادِي بِهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى رُؤُوسِ الْخَلَائِقِ بِأَرْبَعَةِ أَسْمَاءَ : يَا فَاجِرُ ، يَا كَافِرُ ، يَا خَاسِرُ ، يَا غَادِرُ ، ضَلَّ عَمَلُكَ ، وَبَطَلَ أَجْرُكَ ، فَلَا خَلَاقَ لَكَ الْيَوْمَ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى فَالْتَمَسْ أَجْرَكَ مِمَّنْ كُنْتَ تَعْمَلُ لَهُ يَا مُخَادِعُ... "

Ceb'le el-Yahsubî Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Riyâdan sakının çünkü o Allah'a şirk koşmaktır. Mürâi olana, kıyamet gününde, herkesin önünde, şu dört şeyle: Ey facir, ey kafir, ey hâsir, amelin yok oldu, ecr ve sevabın iptal edildi. Ey hilekar bu gün senin için Allah katında nasip yoktur. Amelinin ecrini, kendileri için amel ettiğin kimselerden al, diye nidâ olunacaktır...*”⁹⁹

Hadis, senedde geçen Umer b. Âmir el-Becelî'nin zayıflığı¹⁰⁰ sebebiyle zayıftır.¹⁰¹

2.1.14. İhlas

Müellif bu bölümde Allah'a kullukta ihlas ve ihsan kavramından birlikte söz etmiş ve bu bağlamda da meşhur Cibril hadisini nakletmiştir.

33. HADİS (s. 78)

عَنِ الْحَسَنِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى الْإِخْلَاصَ سِرٌّ مِنْ سِرِّي اسْتَوْدَعْتَهُ قَلْبَ مَنْ أَحَبَبْتَ مِنْ عِبَادِي

Hasan'ın (r.a) Rasulullah (s.a.)'tan rivayet ettiğine göre Allah (c.c.) şöyle buyurdu: “*İhlas benim sırrımdan bir sırdır ki, onu kullarımdan sevdiğilerimin kalbine emanet olarak bıraktım*”¹⁰²

⁹⁸ Elbânî, *Da'ifu't-Tergib ve't-Terhib*, I, 7, (h.no:23).

⁹⁹ Deylemi, *el-Firdevsü bi Me'süru'l-Hitab*, IV, 203, (h.no:6619); İbn Hacer Askalânî, *Metalibu'l-Âliye*, XIII, 431, (h.no:3215).

¹⁰⁰ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, II, 58.

¹⁰¹ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, XIII, 928, (h.no: 6412).

¹⁰² Elbânî, a.g.e., II, 92.

Deylemî, Ali b. Ebî Talib ve İbn Abbas yoluyla hadisi nakletmiştir.¹⁰³ Muğnî, hadis “Mürsel” demiştir.¹⁰⁴ Elbânî, hadis senedde geçen Ahmed b. Atâ ve Abdülvâhid b. Zeyd’in metruk olması sebebiyle zayıf demiştir.¹⁰⁵

34. HADİS (s. 78)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمًا بَارِزًا لِلنَّاسِ ... قَالَ مَا الْإِحْسَانُ قَالَ أَنْ تَعْبُدَ اللَّهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ ، فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ ...

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle rivayet etti: “*Rasulullah (s.a.)’ın insanlar arasına çıktığı bir günde: (Cebrâil geldi ve şöyle sordu)... İhsan nedir? diye sordu. Rasulullah: Allah’ı sanki görüyormuşsun gibi ibadet etmendir; eğer sen Allah’ı görmüyorsan şüphesiz O seni görmektedir...*”¹⁰⁶

Buharî, hadisi Ebû Hureyre’den, Müslim¹⁰⁷, Nesâî¹⁰⁸, İbn Mace¹⁰⁹ ve Ebû Davud¹¹⁰ Abdullah b. Ömer ve babası Ömer b. Hattap’tan benzer lafızlarla hadisi rivayet etmişlerdir.

Hadis bu senedle sahihtir.

35. HADİS (s. 79)

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حُبَّبَ إِلَى النِّسَاءِ وَالطَّيِّبِ وَجُعِلَتْ فَرْةٌ عَيْنِي فِي الصَّلَاةِ .

Enes (r.a), Rasûlullah (s.a.)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Bana kadınlar ve güzel koku sevdirdi. Namaz da iki gözümün nurudur.*”¹¹¹

Şuayb Arnavud, hadise hasen demiştir. Hadisin ricali Sellam Ebû’l Münzir hariç şeyhayn ricalindendir. O ise sadûk ve hasenü’l-hadistir.¹¹² İbn Hacer, Sellam Ebû’l Münzir için **يهيم**¹¹³ **صدوق** ifadesini kullanmıştır.¹¹⁴

¹⁰³ Deylemî, a.g.e. III, 187 (h.no: 4513).

¹⁰⁴ El-Muğnî, *An Hamil Esfar*, II, 1175, (h.no: 4262).

¹⁰⁵ Elbânî, a.g.e., II, 92, (h.no: 630).

¹⁰⁶ Buharî, İman, 37.

¹⁰⁷ Müslim, İman, 1,5.

¹⁰⁸ Nesaî, İman ve Şerâiluhu, 5.

¹⁰⁹ İbn Mâce, Sunne, 9.

¹¹⁰ Ebû Davud, Sunne, 16.

¹¹¹ Nesaî, *İşratü’n-Nisâ*, 1; İbn Hanbel III, 128, 285; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ* VII, 120.

36. HADİS (s. 80)

قال أبو ذرٍّ إنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ قَدْ أَفْلَحَ مَنْ أَخْلَصَ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ...

Ebû Zerr (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etti: “*Kalbi ihlasla dolu olanlar kurtuluşa ermiştir...*”¹¹⁵

Şuayb Arnavud: “İsnadı Bakıyye b. Velid’in tedlisi sebebiyle¹¹⁶ zayıftır. Ayrıca Halid b. Ma’den, Ebû Zerr’den hadis işitmediği için hadis mürseldir.” demiştir.¹¹⁷

37. HADİS (s. 80)

عن جابر قال: قال النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... فِي عَزْوَةِ تَبُوكَ رَجَعْنَا مِنَ الْجِهَادِ الْأَصْغَرِ إِلَى الْجِهَادِ الْأَكْبَرِ

Câbir (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: Tebük seferinde (dönerken): “*Küçük cihaddan büyük cihada (nefsin cihadına) döndük*”¹¹⁸ buyurdu.

Elbânî, hadisi münker kabul etmiş ve “Beyhakî, *Kitabü’z-Zühd*’de Cabir’den gelen bu hadisin isnadı zayıftır.” bilgisini eklemiştir. İbn Hacer¹¹⁹, *Tahricü’l-Keşşaf* da İsa b. İbrahim, Yahya b. Ya’la¹²⁰ ve Leys b. Ebi Süleym¹²¹ zayıf demiştir ve Takrib’inde İsa b. İbrahim¹²² için *صدوق ربما وهم* demiştir.¹²³

2.1.15. Gıybet, Gammazlık, İftira

Müellif bu bölümde gıybet, gammazlık ve iftira kavramlarının Müslümanda bulunmaması gereken davranışlar olduğunu ayet ve hadislerle açıklamıştır.

¹¹² İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXI, 433.

¹¹³ “Sadûk Yehim” tadilin 5. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Bkz. Abdullah Aydınli, a.g.e., s.132.

¹¹⁴ İbn Hacer, a.g.e., I, 342.

¹¹⁵ İbn Hanbel, *Müsned*, V, 147.

¹¹⁶ İbn Hacer, a.g.e., I, 105.

¹¹⁷ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXV, 239.

¹¹⁸ Münavî, a.g.e., III, 141; Suyûtî, *Dürerü’l-Müntesira*, I, 11; Aclunî, a.g.e., I, 424; Aliyyulkârî, *Esrâru’l-Marfû’a*, I, 206.

¹¹⁹ İbn Hacer, *Tahricü’l-Keşşaf*, IV, 114, (h.no: 33).

¹²⁰ İbn Hacer, *Takribü’t-Tehzib*, II, 361.

¹²¹ İbn Hacer, a.g.e., II, 138.

¹²² İbn Hacer, a.g.e., II, 96.

¹²³ Elbânî, *Silsiletü’l-Daîfe*, V, 478, (h.no: 2460).

38. HADİS (s. 82)

عَنْ سَهْلِ بْنِ مُعَاذِ بْنِ أَنَسِ الْجُهَنِيِّ عَنْ أَبِيهِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَنْ حَمَى مُؤْمِنًا مِنْ مُنَافِقٍ . أَرَاهُ قَالَ « بَعَثَ اللَّهُ مَلَكًا يَحْمِي لَحْمَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ نَارِ جَهَنَّمَ... »

Sehl b.Muaz b.Enes el-Cühenî'nin babasından (rivayet ettiğine göre) Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Kim bir müslümanı bir münafığa karşı savunursa*" (ravi rivayetine şöyle devam etti:) *Öyle zannediyorum ki Peygamber (s.a.) (hadisin bundan sonraki kısmında) şöyle buyurdu: "Allah (onun için) bir melek yaratır da (o melek) kıyamet gününde o kimsenin vücudunu cehennem ateşinden korur..."*¹²⁴

Şuayb Arnavud; isnadı, senedde geçen İsmail b. Yahya el-Ma'firi ve Abdullah b. Süleyman'ın rivayetlerinde hata eden kişiler olması sebebiyle zayıftır, demiştir. İbn Hibban hariç bu ravileri onaylayan olmamıştır.¹²⁵ İbn Hacer, İsmail b. Yahya el-Ma'firi¹²⁶ ve Abdullah b. Süleyman¹²⁷ için¹²⁸ *صَدُوقٌ يَخْطِئُ* ifadesini kullanmıştır.

39. HADİS (s. 82)

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ رَدَّ عَنْ عَرَضِ أَخِيهِ رَدَّ اللَّهُ عَنْ وَجْهِهِ النَّارَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . قَالَ وَفِي الْبَابِ عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ . قَالَ أَبُو عِيْسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ . »

Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Kim Müslüman kardeşinin ırz, namus ve benzeri şeylerinden her türlü kötülüğü savarsa Allah da kıyamet gününde onun yüzünden Cehennem ateşini savar.*"¹²⁹

Tirmizî: Bu konuda Esmâ bnt. Yezîd'den de hadis rivâyet edilmiştir. Tirmizî: Bu hadis hasendir.

Şuayb Arnavud, hadis hasen ligayrihi demiştir. Fakat bu rivayet Leys b. Ebi Süleym ve Şehr b.Havşeb'in zayıf olması sebebiyle zayıftır.¹³⁰ İbn Hacer, Leys b. Ebi Süleym¹³¹ için saduk, Şehr b.Havşebiçin de sadûk, irsâl'i ve vehm'i çok¹³² demiştir.

¹²⁴ Ebû Dâvûd, Edeb, 36; İbn Hanbel, III, 442.

¹²⁵ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXIV, 406.

¹²⁶ İbn Hacer, a.g.e., II, 343.

¹²⁷ İbn Hacer, a.g.e., I, 421.

¹²⁸ "Yuhti'u" cerhin 5. mertebesidir. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Bkz. Abdullah Aydmî, a.g.e., s.161.

¹²⁹ Tirmizî, Birr ve Sıla, 20; İbn Hanbel, VI, 449; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübra*, VIII, 268.

¹³⁰ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXV, 523.

¹³¹ İbn Hacer, a.g.e., II, 138.

40. HADİS (s. 83)

حدثنا عبد الله بن صالح قال حدثني معاوية بن صالح عن كثير بن الحارث عن القاسم بن عبد الرحمن الشامي سمعت بن أم عبد يقول : من اغتیب عنده مؤمن فنصره جزاه الله بها خيرا في الدنيا والآخرة ومن اغتیب عنده مؤمن فلم ينصره جزاه الله بها في الدنيا والآخرة شرا وما التقم أحد لقمة شرا من اغتیب مؤمن إن قال فيه ما يعلم فقد اغتابه وان قال فيه بما لا يعلم فقد بهته

İbn Ümmi Abd'in (Abdullah b. Mesud) şöyle dediği işitilmiştir: “*Kimin yanında bir mümin gıybet edilir de ona yardım ederse, (gıybeti kaldırır) Allah o kimseye dünyada ve âhirette hayır mükâfatı verir. Kimin de yanında bir mümin gıybet edilir de, ona (gıybet edilene) yardım etmezse, bu hareketinden dolayı Allah o kimseye dünya ve âhirette kötülük cezası verir. Hiç kimse, bir mümini gıybet etmekten daha fena bir lokma yutmuş olamaz. Eğer müminin arkasında bildiği bir gerçeği söylerse, o mümini gıybet etmiş olur. Eğer bilmiyerekten söylerse, mümine bühtan (iftira) etmiş olur.*”¹³³

Elbânî, “hadisin isnadı sahihtir” demiştir.¹³⁴

41. HADİS (s. 83)

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ لَيْلَةَ أُسْرِي بَنِيَّ اللَّهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ دَخَلَ الْجَنَّةَ... فَنظَرَ فِي النَّارِ فَإِذَا قَوْمٌ يَأْكُلُونَ الْجِيفَ فَقَالَ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ قَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لَحْمَ النَّاسِ...

İbn Abbas (r.a.) şöyle rivayet etti: *Rasulullah (s.a.) miraç gecesi cennete girdi... (ve sonra) cehenneme baktı, orada leş yiyen bir takım insanlar gördü.*

Cebrail'e: “*bunlar kimdir ey Cebrail dedi. Cebrail: “Gıybetle insanların etlerini yiyen adamlardır” diye cevap verdi...*”¹³⁵

Şuayb Arnavud, isnadı senedde geçen Kâbus'un zayıf olması sebebiyle zayıftır, demiştir.¹³⁶ İbn Hacer'e göre Kâbus “*فه لين*”¹³⁷ yani rivayet ettiği hadis itibar için alınabilecek zayıflıkta bir ravidir.¹³⁸

¹³² İbn Hacer, a.g.e., I, 355.

¹³³ Buhari, *Edebü'l-Müfred*, 255.

¹³⁴ Elbânî, *Sahih-u Edebü'l-Müfred*, I, 265.

¹³⁵ İbn Hanbel I, 257; Mevsilî, *Müsned*, II, 371.

¹³⁶ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, IV, 166.

42. HADİS (s. 83)

وعن أبي هريرة قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم: من أكل لحم أخيه في الدنيا قرب إليه يوم القيامة
فيقال له : كله حيا كما أكلته ميتا فيأكله ويكلح ويصيح

Ebû Hureyre (r.a.)'nin rivayetine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:
“*Dünyada (gybetle) mümin kardeşinin etini yiyen olursa kıyamet gününde, bunu ölü iken yediğin gibi, şimdi de diri iken ye diye zorlanır.*”¹³⁹

Elbânî, hadisi Muhammed b. İshak'tan, Muhammed b. Seleme dışında kimse rivayet etmemiştir. Muhammed b. Seleme sikadır ve müslimin ricalindendir. Muhammed b. İshak'ın ise müdelles olması sebebiyle hadis zayıf demiştir.¹⁴⁰ Taberani Evsat'ında senedde geçen Muhammed b. İshak'ın müdelles olduğunu belirtmiştir.¹⁴¹ İbn Hacer, eserinde Muhammed b. İshak sadûk ve müdellistir, onun için şii ve kaderci diyenler vardır şeklinde ifadeye yer vermiştir.¹⁴²

43. HADİS (s. 84)

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « لَمَّا عُرِجَ بِي مَرَرْتُ بِقَوْمٍ لَهُمْ أَظْفَارٌ مِنْ نَحَاسٍ
يَخْمِشُونَ وَجُوهَهُمْ وَصُدُورَهُمْ فَقُلْتُ مَنْ هَؤُلَاءِ يَا جِبْرِيْلُ قَالَ هَؤُلَاءِ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ لَحْمَ النَّاسِ وَيَقَعُونَ فِي
أَعْرَاضِهِمْ

Hiz. Enes b. Malik'den (rivayet edildiğine göre) Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Miraca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnakları olan bir topluluğa uğradım. (Bu tırnaklarıyla) yüzlerini ve bağırklarını tırmalıyorlardı. (Cebrail'e:) Bunlar da kimlerdir? dedim. "(Gıybet etmek suretiyle) halkın etlerini yiyenler ve şereflerine saldıranlardır, cevabını verdi.*"¹⁴³

Elbânî, hadise sahih demiştir.¹⁴⁴ Şuayb Arnavud, isnadı müslimin şartlarına sahih demiştir.¹⁴⁵

¹³⁷ “Fihî Lin” İraki'ye göre cerhin 5., Sehavi'ye göre (Darekutni'in dışındaki hadisçilerde) 6. Mertebesinde bulunan ravi için kullanılan şiga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Bkz. Abdullah Aydınlı, *Hadis İslahları Sözlüğü*, s.58.

¹³⁸ İbn Hacer, *Takribü't-Tezhib*, II, 115.

¹³⁹ Heysemî, *Mecmeu'z-Zevaid*, VIII, 173, (h.no: 13129).

¹⁴⁰ Elbânî, *Silsiletü'd-Daîfe*, XIII, 692, (h.no: 6316).

¹⁴¹ Taberani, *El-Mucemu'l-Evsat*, II, 182, (h.no: 1656).

¹⁴² İbn Hacer, a.g.e., II, 144.

¹⁴³ Ebû Davud, *Edeb*, 35; İbn Hanbel III, 223.

¹⁴⁴ Elbânî, *Silsilet's-Sahih*, II, 69, (h.no: 533).

44. HADİS (s. 88)

وعن جابر بن عبد الله وأبي سعيد الخدري قالا : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : الغيبة أشد من الزنا...

Cabir b. Abdillâh ve Ebû Said el-Hudri (r.anhuma) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini rivayet ettiler: “*Gıybet zinadan şiddetlidir...*”¹⁴⁶

Hadis, sadece bu tarikle biline garip bir hadistir. Senedde geçen Davud el-Muhabber yalancılıkla itham edilen bir kişidir ve yine senedde geçen Abbâd b. Kesir es-Sakafi el-Basrî metruk, yalan hadis rivayet eden bir kişi olduğundan Elbânî hadise **ضعيف جدا** demiştir.¹⁴⁷ Heysemi, senedde geçen Abbâd b. Kesir es-Sakafi'nin metruk olduğunu söylemiştir.¹⁴⁸ İbn Hacer Abbâd b. Kesir es-Sakafi'nin metruk¹⁴⁹ olduğunu¹⁵⁰ nakletmiştir.

45. HADİS (s. 88)

روى عن بهز بن حكيم عن أبيه عن جده عن النبي صلى الله عليه وسلم قال " أتزعون عن ذكر الفاجر إذ كروه بما فيه كي يحذره الناس

Behz b. Hakîm'in babasından, onun da dedesinden rivayetine göre Rasulullah (s.a.) şöyle dedi: “*Facir'i anmaktan sakınıyorsunuz, halkın sakınması için facir'i kendinde olan şeyle anın.*”¹⁵¹

Hût, senedde geçen Mücaşi' b. Umer'in kezzab olduğunu¹⁵² söylemiştir.¹⁵³ Elbânî, bu haliyle rivayetin mevzu olduğunu ifade etmiştir.¹⁵⁴

46. HADİS (s. 89)

عن جابر قال : هاجت ریح منتنة على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن ناسا من المنافقين اغتابوا أناسا من المسلمين فبعثت هذه الريح لذلك

¹⁴⁵ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXI, 53.

¹⁴⁶ Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, IX, 98(h.no: 6315); Heysemî, a.g.e., VIII, 173; Muttaki, a.g.e., III, 589, (h.no: 8043); Makdisi, *Tezkirati'l-Mevzuât*, I, 59.

¹⁴⁷ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, IV, 325, (h.no: 1846).

¹⁴⁸ Heysemî, a.g.e., VIII, 173, (h.no: 13128).

¹⁴⁹“Metruk”İttiham bi'l Kizb, Kesretü'l-Galat, Fısk, Fartu'l-Gaflet gibi cerh sebebiyle te'kid edilen ravinin tek başına rivayet ettiği hadis. İbn Hacer'e göre cerhin 10. Mertebesidir. Böyle bir ravinin rivayeti alınmaz. Bkz. Abdullah Aydınli, a.g.e., s.99.

¹⁵⁰ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, I, 392.

¹⁵¹ İbn Hibbân, *Mecrûhîn*, I, 220; Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, XII, 166; Heysemi, a.g.e., I, 375.

¹⁵² İbn Hacer, a.g.e., II, 229.

¹⁵³ Hût, *Esne'l-Metâlib*, I, 49.

¹⁵⁴ Elbânî, a.g.e II, 52.

Cabir'den rivayet edildiğine göre demiştir ki, *Peygamber (s.a.v) zamanında pis kokulu bir rüzgâr esti. Bunun üzerine Resûlüllah (s.a.) şöyle buyurdu: Münafıklardan bir kısım insanlar, müslümanlardan bir kısım insanları gybet ettiler de, bu rüzgâr onun için gönderildi.*¹⁵⁵

Elbânî, hadis hasen isnadı sahihayn şartlarına göre ceyyid demiştir. Senedde geçen Süleyman b. Mihran el-Ameş'in tedlis vasfından¹⁵⁶ dolayı isnad hasen seviyesine düşmüştür.¹⁵⁷

2.1.16. Gammazlık (Kovuculuk)

47. HADİS (s. 95)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « تَجِدُ مِنْ شَرِّ النَّاسِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عِنْدَ اللَّهِ ذَا الْوَجْهَيْنِ ، الَّذِي يَأْتِي هَوْلَاءَ بَوَجْهِ وَهَوْلَاءَ بَوَجْهِ .

Ebû Hureyre (r.a.) şöyle dedi: Peygamber (s.a.): "*Sen kıyamet günü Allah katında insanların en şerlisinden bir nev'ini, (iki sınıf halk arasında) şunlara bir yüzle, bunlara bir yüzle gelmekte olan ikiyüzlü (münafik kimse) bulursun*" buyurdu.¹⁵⁸

Hadis, bu senedle sahihtir.

48. HADİS (s. 95)

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ مَرَّ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِحَائِطٍ مِنْ حَيْطَانِ الْمَدِينَةِ أَوْ مَكَّةَ ، فَسَمِعَ صَوْتَ إِنْسَانَيْنِ يُعَذِّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ " يُعَذِّبَانِ ، وَمَا يُعَذِّبَانِ فِي كَبِيرٍ " ، ثُمَّ قَالَ " بَلَى ، كَانَ أَحَدُهُمَا لَا يَسْتَتِرُ مِنْ بَوْلِهِ ، وَكَانَ الْآخَرُ يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ " . ثُمَّ دَعَا بِجَرِيدَةٍ فَكَسَرَهَا كِسْرَتَيْنِ ، فَوَضَعَ عَلَى كُلِّ قَبْرٍ مِنْهُمَا كِسْرَةً . فَقِيلَ لَهُ يَا رَسُولَ اللَّهِ لِمَ فَعَلْتَ هَذَا قَالَ " لَعَلَّهُ أَنْ يُخَفَّفَ عَنْهُمَا مَا لَمْ تُبَيِّسَا أَوْ إِلَى أَنْ يُبَيِّسَا " .

İbn Abbâs (r.a.) şöyle demiştir: "*Peygamber (s.a.) Medine yâhud Mekke bahçelerinden bir bahçenin yanından geçti. Derken kabirlerinde azab olunan iki insanın sesini işitti. Peygamber: "Bunlar azab olunuyorlar, hem de azab olunmaları büyük bir şeyi için değildir" buyurduktan sonra, şöyle devam etti: "Evet, onların biri*

¹⁵⁵ Buhari, *Edebü'l-Müfred*, 255.

¹⁵⁶ İbn Hacer, a.g.e., I, 331.

¹⁵⁷ Elbânî, *Gayetü'l-Meram*, I, 244, (h.no:429).

¹⁵⁸ Buharî, Edeb, 52; Müslim, Birr ve Sıla, 98,100.

sidiğinden sakınmazdı, diğeri de koğuculuk ederdi". Ondan sonra yaprakları soyulmuş bir hurma dalı istedi. Dalı iki parça yaptı. Her birinin kabri üzerine bir parça koydu. *YâRasûlallah! Bunun niçin yaptın? denildi. "Bunlar kurumadıkları müddetçe -yâhud: kuruyuncaya kadar- onlardan azab hafifletilir"* buyurdu.¹⁵⁹

Hadis bu senedle sahihtir.

2.1.17. İftira

Bu bölümde müellif sadece Hz Aişe validemize iftira edenler hakkında ayetlere yer vermişve konuyu ayetlerle açıklamış hadis kullanmamıştır.

2.1.18. Zekât Ve Sadaka

Müellif bu bölümde zekat ibadetinin farzietinden, ne zaman farz kılındığından zekatı verenlerin alacağı mükafattan, zekat vermeyi terk edenlerin göreceği cezadan bahsetmektedir.

49. HADİS (s. 103)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- : دَاوُوا مَرَضَكُمْ بِالصَّدَقَةِ ، وَحَصَّنُوا أَمْوَالَكُمْ بِالزَّكَاةِ ، وَأَعِدُّوا لِلْبَلَاءِ الدُّعَاءَ

Abdullah (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etti: “*Hastalarınızı sadaka ile tedavi ediniz. Mallarınızı zekatını vererek koruyunuz. Bütün musibetler için Allah’a (c.c) duayı hatırlayınız.*”¹⁶⁰

Hadis hakkında Beyhaki, Musa b. Umeyr’in rivayetinde tek kalması sebebiyle“Hasan Basri’nin bu metni Rasulullah (s.a.)’den Mürsel olarak rivayet ettiği bilinmektedir”¹⁶¹ demiştir. Elbânî, hadisi *داووا مرضاكم بالصدقة وحصنوا أموالكم بالزكاة تدفع* *عنكم الأعراض والأمراض* lafız farklılığıyla nakletmiş ve bu haliyle mevzu demiştir.¹⁶²

50. HADİS (s. 103)

عَدَىُّ بْنُ حَاتِمٍ - رضى الله عنه - قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ

¹⁵⁹ Buhari, Vudu, 55,56, Cenaiz, 88, Edeb, 46; Müslim, Tahare, 111.

¹⁶⁰ Beyhaki, *Sünenü'l Kübra*, III, 542, (h.no:6832).

¹⁶¹ Beyhaki, *a.g.e.*, III, 542, (h.no:6832).

¹⁶² Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, VIII, 93, (h.no: 3591).

İbn Hâtim (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'tan şöyle işittiğini rivayet etti: "*Bir hurmanın yarısı ile de olsa kendinizi ateşten koruyunuz*" buyuruyordu.¹⁶³

Hadis, bu senedle sahihtir.

51. HADİS (s. 111)

عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَفُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَأَزِيدُ وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَجَزَاؤُهُ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَا أَوْ أَغْفِرُ وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي شَيْبًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ ذِرَاعًا وَمَنْ تَقَرَّبَ مِنِّي ذِرَاعًا تَقَرَّبْتُ مِنْهُ بَاعًا وَمَنْ أَتَانِي يَمْشِي أَتَيْتُهُ هَرَوَلَةً وَمَنْ لَقِينِي بِفَرَابِ الْأَرْضِ حَظِيئَةً لَا يُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَقِينُهُ بِمِثْلِهَا مَغْفِرَةً ». (قَالَ إِبْرَاهِيمُ حَدَّثَنَا الْحَسَنُ بْنُ بَشْرٍ حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ بِهَذَا الْحَدِيثِ).

Ebû Zerr (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Allah (c.c.): Her kim bir hayırla gelirse, ona bu hayrın on misli vardır. Ziyade de veririm. Ve her kim bir kötülükle gelirse, onun cezası kötülüğün mislidir. Yahut affederim. Bana kim bir karış yaklaşırsa, ben ona bir arşın yaklaşıyorum; bana kim bir arşın yaklaşırsa, ben ona bir kulaç yaklaşıyorum. Her kim bana yürüyerek gelirse, ben ona koşarak gelirim. Ve her kim bana hiç bir şeyi şerik koşmamak şartıyla yer dolusu günahla gelirse, ben kendisini o günahın misli mağfiretle karşılarım*" buyuruyor. İbrahim dedi ki: Bize Hasen b. Bişr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize bu hadîsi Veki' rivayet etti.¹⁶⁴

Hadis bu senedle sahihtir.

52. HADİS (s. 112)

عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْأَنْصَارِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ صَامَ رَمَضَانَ ثُمَّ أَتْبَعَهُ سِنًّا مِنْ شَوَّالٍ كَانَ كَصِيَامِ الدَّهْرِ ».

Ebû Eyyûb El-Ensari (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: "*Her kim ramazan orucunu tutar da sonra Şevval'den altı günü eklerse bu bütün sene oruçlu gibi olur.*"¹⁶⁵

Hadis bu senedle sahihtir.

¹⁶³ Buhari, Zekat, 10, Edeb, 34, Rikâk, 49, 51, Tevhid, 36; Nesaî, Zekât, 63; İbn Hanbel, IV, 257,258,379.

¹⁶⁴ Müslim, Zikir ve Dua ve Tevbe ve İstiğfar, 22; İbn Mâce, Sıyâm, 29, Edeb, 58.

¹⁶⁵ Müslim, Sıyâm, 204; İbn Hanbel, III, 308, 325, V, 417, 419.

53. HADİS (s. 112)

عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «أَعْطُوا السَّائِلَ وَإِنْ جَاءَ عَلَى فَرَسٍ» .

Zeyd b. Eslem Resûlullah (s.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etti: "*Dilenci at üzerinde de gelse ona veriniz*" buyurdu.¹⁶⁶

Münâvi: "Sehâvî hadisin senedinin zayıf olduğunu söylemiştir. Malik ise hadis için *إسناده غير قوي* ifadesine yer vermiştir."¹⁶⁷ Elbânî, senedi zayıf olmakla beraber Zeyd b. Eslem dışında seneddeki diğer ravilerin sika olduğunu,¹⁶⁸ İbn Hacer Takrib'inde Zeyd b. Eslem için "sadûk fihi lîn"¹⁶⁹ demiştir.

54. HADİS (s. 117)

حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ عَلِيٍّ عَنْ أَبِيهِ... قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ يَا عَمْرُو نِعْمَ الْمَالُ الصَّالِحُ لِلْمَرْءِ الصَّالِحِ

Musa b. Ali'nin babasından rivayet ettiğine göre... Rasulullah (s.a.) şöyle dedi: "*Ey Amr hakkı verilen mal salih kimse için ne güzeldir.*"¹⁷⁰

Elbânî, "hadis sahih" demiştir.¹⁷¹ İsnadı, Müslim'in şartlarına göre sahihtir.¹⁷²

55. HADİS (s. 118)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ آتَاهُ اللَّهُ مَالًا ، فَلَمْ يُؤَدِّ زَكَاتَهُ مُنْذُ لَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَجَاعًا أَقْرَعَ ، لَهُ زَبِيبَانِ ، يُطَوَّقُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، ثُمَّ يَأْخُذُ بِلَهْزَمَتَيْهِ - يَعْنِي شِدْقَيْهِ - ثُمَّ يَقُولُ أَنَا مَالِكٌ ، أَنَا كَثْرُكَ»...

Ebû Hureyre (r.a.), Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu demiştir: "*Kim ki, Allah kendisine mal verir de o malın zekâtını vermezse, kıyamet gününde zekâtı verilmeyen mal, sahibi için çok zehirli erkek bir yılan suretine konulur. Bu yılanın iki gözü üstünde iki nokta vardır. Bu azgın yılan kıyamet gününde mal sahibinin boynuna gerdanlık*

¹⁶⁶ İmam Malik, *Muvatta*, Sadaka, 1; Ebû Davud, Zekat, 33.

¹⁶⁷ Münâvi, *Feyzu'l-Kadir*, I, 562.

¹⁶⁸ Elbânî, *a.ge.*, III, 561.

¹⁶⁹ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 272.

¹⁷⁰ İbn Hanbel, IV, 197; Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, II, 446.

¹⁷¹ Elbânî, *Gayetü'l-Merâm*, I, 261.

¹⁷² İbn Hanbel, *a.g.e.*, Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXIX, 298.

yapılır. Sonra yılan ağzı ile sahibinin çenesini iki tarafından yakalar. Sonra: Ben senin (dünyâda çok sevdiğin) malınım; ben senin hazînenim, der...¹⁷³

Hadis bu senedle sahihtir.

2.1.19. Kabir Azabı

Müellif bu bölümde Nuh kavminin başına gelenlerin anlatıldığı kıssadan da yararlanarak, mümin veya kafir olarak ölenlerin ne tür bir mükafat yada ceza ile karşılaşacaklarını ayet ve hadislerle açıklamıştır. Ayrıca kabir azabının hak olup olmadığını mutezile ve ehli sünnet mezheplerinin görüşlerine göre açıklamıştır.

56. HADİS (s. 119)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَكْثَرُ عَذَابِ الْقَبْرِ مِنَ الْبَوْلِ » .

Ebû Hureyre (ra)'den Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu, dediği rivayet olunmuştur: “Kabir azabının ekserisi idrar(dan sakınmamak)tan dolaydır.”¹⁷⁴

İbn Mace, hadisin sahih olduğunu ifade etmiştir.¹⁷⁵ Dârakutnî, sahih demiştir.¹⁷⁶

İsnadı Şeyhayn'ın şartlarına göre sahihtir.¹⁷⁷

57. HADİS (s. 119)

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : ...إِنَّمَا الْقَبْرُ رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ أَوْ حُفْرَةٌ مِنْ حُفْرِ النَّارِ «

Ebû Saîd (r.a.) şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki: “...Kabir, ya Cennet bahçelerinden bir bahçe veya Cehennem çuklarından bir çukurdur.”¹⁷⁸

Tirmizî: “Bu rivayet garip bir rivayettir. Sadece bu tarikle geldiği bilinmektedir.”¹⁷⁹

¹⁷³ Buharî, Zekat, 3, Hiyel, 3; İbn Mace, Zekat, 2; Nesaî, Zekat, 20.

¹⁷⁴ İbn Mâce, Taharet, 26; İbn Hanbel, II, 327,388; Hâkim, Müstedrek, I, 183.

¹⁷⁵ İbn Mâce, Taharet, 26.

¹⁷⁶ Dârakutnî, Sünen, I, 128.

¹⁷⁷ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XV, 24.

¹⁷⁸ Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme, 26.

¹⁷⁹ Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyâme, 26.

Taberânî, Mucemu'l-Evsat'ta hadisi nakletmiş ve Muhammed b. Eyyub b. Suveyd nedeniyle zayıf demiştir.¹⁸⁰ İbn Hacer Muhammed b. Eyyub b. Suveyd için **يُخْطِئُ** yani rivayet ettiği hadis sadece itibar için alınabilecek derecede zayıf bir ravidir demiştir.¹⁸¹

58. HADİS (s. 122)

عَنْ أَنَسٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « الْعَبْدُ إِذَا وُضِعَ فِي قَبْرِهِ ، وَتَوَلَّى وَذَهَبَ أَصْحَابُهُ حَتَّى إِنَّهُ لَيَسْمَعُ قَرْعَ نِعَالِهِمْ ، أَتَاهُ مَلَكَانِ فَأَقْعَدَاهُ فَيَقُولَانِ لَهُ مَا كُنْتَ تَقُولُ فِي هَذَا الرَّجُلِ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَقُولُ أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ . فَيَقَالُ انْظُرْ إِلَى مَقْعَدِكَ مِنَ النَّارِ ، أَبْذَلِكَ اللَّهُ بِهِ مَقْعَدًا مِنَ الْجَنَّةِ - قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَيَرَاهُمَا جَمِيعًا - وَأَمَّا الْكَافِرُ - أَوْ الْمُنَافِقُ - فَيَقُولُ لَا أَدْرِي ، كُنْتُ أَقُولُ مَا يَقُولُ النَّاسُ . فَيَقَالُ لَا دَرَيْتَ وَلَا تَلَيْتَ . ثُمَّ يُضْرَبُ بِمِطْرَقَةٍ مِنْ حَدِيدٍ ضَرْبَةً بَيْنَ أُذُنَيْهِ ، فَيَصِيحُ صَيْحَةً يَسْمَعُهَا مَنْ يَلِيهِ إِلَّا النَّقْلَيْنِ » .

Enes (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Kul kabrine konulduğu ve yakınları geri dönüp gittikleri zaman ki ölü bunlar yürürken ayakkabularının sesini muhakkak işitir ona iki melek gelir. Bunlar ölüyü oturturlar ve ona: Şu Muhammed denilen kimse hakkında ne dersin? diye sorarlar. O mü'min kul: O'nun Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şehâdet ederim, der. Bunun üzerine melekler tarafından: Ey mü'min, cehennemdeki yerine bak. Allah bu azâb yerini senin için cennetten bir makaama tebdil eyledi, denilir". Peygamber (s.a.): "O mü'min, cehennem ve cennetteki makamını birden görür" buyurmuştur. "Fakat kâfir ve yâhud münâfık olan ölü (meleklerin suâline): Muhammed hakkında bir şey bilmiyorum. İnsanların O'na diye geldikleri bir sözü (işitir), ben de onlara uyup söyledim, diye cevâb verir. Bu iki melek tarafından o kâfir veya münâfık: Hay sen anlamaz ve uymaz olaydın! denilir. Sonra bu kâfir veya münâfıkın iki kulağı arasına demirden bir topuzla vurulur. O topuzu yiyince kâfir veya münâfık şiddetli bir feryâd ile bağıtır ki, bu feryadı ins ve cinnden başka, bu ölüye yakın olan her şey işitir"¹⁸²*

Hadis bu senedle sahihtir.

¹⁸⁰ Elbânî, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Daîfe*, X, 747.

¹⁸¹ İbn Hacer, a.g.e., II, 147.

¹⁸² Buhari, Cenaiz, 67,86; Müslim, Cennet ve Sıfât'u Naîmihâ ve Ehlihâ, 54.

59. HADİS (s. 123)

عن ابن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: ليس على أهل لا إله إلا الله وحشة عند الموت ولا عند القبر

İbn Ömer (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: “ *İman ve tevhid ehli olanlara ölüm vakti ve kabirlerinde keder ve korku yoktur.* ”¹⁸³

Heysemi, eserinde Mücâşi' b. Amr'ın rivayetinde zayıf olduğunu¹⁸⁴ sebebiyle hadisin zayıf olduğunu nakletmiştir.¹⁸⁵ Elbânî, Mücâşi' b. Amr sebebiyle hadisin mevzu haber olduğunu ve İbn Maîn'in onun için *احد الكذابين* dediğini eserinde nakletmiştir.¹⁸⁶ Hadisi ... *ليس على أهل لا إله إلا الله وحشة في قبورهم* ... Hadisi Taberânî¹⁸⁷ ve Beyhakî¹⁸⁸ başka bir tarikle İbn Ömer (r.a.)'den nakletmişlerdir. Elbânî hadise senedinde yer alan Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem'in metruk olması sebebiyle *ضعيف جدا* demiştir. İbn Hacer Abdurrahman b. Zeyd b. Eslem için zayıf demiştir.¹⁸⁹

60. HADİS (s. 123)

قال أبو سعيد قال النبي صلى الله عليه وسلم: ...إِنَّ هَذِهِ الْأُمَّةَ تُبْتَلَى فِي قُبُورِهَا...

Ebü Saîd demiş ki: Peygamber (s.a.): “...*Gerçekten bu ümmet kabirlerinde imtihan olunuyor.*” buyurdu...¹⁹⁰

Hadis, bu senedle sahihtir.

61. HADİS (s. 123)

عَنْ الْبِرَاءِ بْنِ عَازِبٍ قَالَ : خَرَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي جَنَازَةِ رَجُلٍ مِنَ الْأَنْصَارِ ، فَانْتَهَيْنَا إِلَى الْقَبْرِ وَلَمَّا يُلْحَدُ ، فَجَلَسَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَجَلَسْنَا حَوْلَهُ كَأَنَّمَا عَلَى رُءُوسِنَا الطَّيْرُ ، وَفِي يَدِهِ عَوْذٌ يَنْكُتُ بِهِ فِي الْأَرْضِ ، فَرَفَعَ رَأْسَهُ فَقَالَ : « اسْتَعِيدُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ » . مَرَّتَيْنِ أَوْ ثَلَاثًا - زَادَ فِي حَدِيثِ جَرِيرِ هَا هُنَا - وَقَالَ : « وَإِنَّهُ لَيَسْمَعُ خَفَقَ نِعَالِهِمْ إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ حِينَ يُقَالُ لَهُ : يَا هَذَا مَنْ رَبُّكَ وَمَا دِينُكَ وَمَنْ

¹⁸³ Taberânî, *El-Mucemu'l-Evsat*, IX, 171, *Mucemu'l-Kebir*, XI, 233.

¹⁸⁴ İbn Hacer, a.g.e., II, 229.

¹⁸⁵ Heysemî, a.g.e. X, 89.

¹⁸⁶ Elbânî, a.g.e., VIII, 314, (h.no: 3853).

¹⁸⁷ Taberânî, *El-Mucemu'l-Evsat*, IV, 434.

¹⁸⁸ Beyhaki, *Şuabu'l-İman*, I, 56.

¹⁸⁹ İbn Hacer, a.g.e., I, 480.

¹⁹⁰ Müslim, *Cennet ve Sıfât'u Naîmihâ ve Ehlihâ*, 67; İbn Hanbel, III, 4, 233,346.

« قَالَ هَذَا قَالَ : « وَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُجْلِسَانِهِ فَيَقُولَانِ لَهُ : مَنْ رَبُّكَ فَيَقُولُ : رَبِّيَ اللَّهُ . فَيَقُولَانِ لَهُ : مَا دِيْنُكَ فَيَقُولُ : دِيْنِي الْإِسْلَامُ . فَيَقُولَانِ لَهُ : مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ قَالَ فَيَقُولُ : هُوَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَيَقُولَانِ : وَمَا يُدْرِيكَ فَيَقُولُ : قَرَأْتُ كِتَابَ اللَّهِ فَأَمَّنْتُ بِهِ وَصَدَّقْتُ » . زَادَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ : « فَذَلِكَ قَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ (يَتَّبِعُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا) » . الْآيَةُ . ثُمَّ اتَّفَقَا قَالَ : « فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ : أَنْ قَدْ صَدَّقَ عَبْدِي فَأَقْرَشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ ، وَاقْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ وَالْبَسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ » . قَالَ : « فَيَأْتِيهِ مِنْ رَوْحِهَا وَطِيبِهَا » . قَالَ : « وَيَقْتَحُ لَهُ فِيهَا مَدَّ بَصَرِهِ » . قَالَ : « وَإِنَّ الْكَافِرَ » . فَذَكَرَ مَوْتَهُ قَالَ : « وَتَعَادَ رُوحُهُ فِي جَسَدِهِ وَيَأْتِيهِ مَلَكَانِ فَيُجْلِسَانِهِ فَيَقُولَانِ : مَنْ رَبُّكَ فَيَقُولُ : هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي . فَيَقُولَانِ لَهُ : مَا دِيْنُكَ فَيَقُولُ : هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي . فَيَقُولَانِ : مَا هَذَا الرَّجُلُ الَّذِي بُعِثَ فِيكُمْ فَيَقُولُ : هَاهُ هَاهُ لَا أَدْرِي . فَيُنَادِي مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ : أَنْ كَذَبَ فَأَقْرَشُوهُ مِنَ النَّارِ وَالْبَسُوهُ مِنَ النَّارِ ، وَاقْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ » . قَالَ : « فَيَأْتِيهِ مِنْ حَرِّهَا وَسَمُومِهَا » . قَالَ : « وَيُضَيِّقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتَّى تَخْتَلِفَ فِيهِ أَضْلَاعُهُ » . زَادَ فِي حَدِيثِ جَرِيرٍ قَالَ : « ثُمَّ يَقِيضُ لَهُ أَعْمَى أَبُكُمْ مَعَهُ مِرْزَبَةٌ مِنْ حَدِيدٍ ، لَوْ ضُرِبَ بِهَا جَبَلٌ لَصَارَ تُرَابًا » . قَالَ : « فَيَضْرِبُهَا بِهَا ضَرْبَةً يَسْمَعُهَا مَا بَيْنَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ إِلَّا النَّفْلَيْنِ فَيَصِيرُ تُرَابًا » . قَالَ : « ثُمَّ تُعَادُ فِيهِ الرُّوحُ » .

Berâ İbn Âzib'den demiştir ki: *Rasûlullah (s.a.) ile birlikte ensardan bir adamın cenazesinde bulunarak defnetmek üzere Bakî mezarlığına doğru yola çıktık. Daha kabrin kazılması tamamlanmadan kabre vardık. Rasûlullah (s.a.) oturdu, kabrin etrafına biz de oturduk. Sanki başlarımızın üzerinde birer kuş varmış gibi (sakin duruyor) idik. (Hz. Peygamber) elindeki bir çöple yeri karıştırıyordu. Derken başını kaldırıp iki ya da üç defa: "Kabir azabından Allah'a sığınmınız" buyurdu. Cerir'in rivayetinde burada (şu) ilave vardır: Ve (Hz. Peygamber şöyle) buyurdu: "Muhakkak ki (ölü kendisini defnedenler) dönüp giderlerken (soru meleği tarafından) kendisine: "Ey adam, Rabbin kimdir? Dinin nedir, peygamberin kimdir?" diye sorulduğu sırada (onların) ayak seslerini duyar." Hemmâd (da hadisin bundan sonraki kısmını şöyle) rivayet etti: (Hz. Peygamber sözlerine devam ederek şöyle) dedi: "Ve ona iki melek gelir. Onu oturttarak ona "Rabbin kimdir?" derler: Rabbim Allandır, der sonra ona: Dinin nedir? derler: Dinim İslam'dır, der, sonra: "Şu size gönderilen adam da kimdir?" diye sorarlar. "Salat ve selam üzerine olsun, O Allah'ın Rasûlüdür, cevabını verir. Sonra bunu: "Sana öğreten nedir?" derler; (o da): "Ben Allah'ın Kitabım okudum, ona inandım ve (onu) tasdik ettim der." Cerir'in rivayetinde (şu) ilave vardı: "Bu (nu bana öğreten şey) Aziz ve Celil olan Allah'ın (şu) sözüdür: "Allah inananları dünya hayatında da ahirette de sağlam bir sözle tesbit eder." (İbrahim (14) 27) (Bu hadisin bundan sonra (ki kısmında hadisin ravileri olan Cerir ile Ebû Muaviye rivayetlerinde) birleşerek hadisin kalan kısmını şöyle rivayet ettiler: (Hz. Peygamber sözlerine devamla*

şöyle) buyurdu: "Bunun üzerine gökten bir münadî Kulüm doğru söyledi. Ona cennetten bir yer hazırlayınız ve ona cennete (açılan) bir kapı açınız. Hemen arkasından o kula (cennetin) esintisi ve hoş kokusu gelmeye başlar ve daha kabrinde iken ufku gözünün alabildiği kadarınca açılıp genişler. "Kafire gelince..." (Hz. Peygamber hadisin bu kısmında) kafirin ölümünü anlattı. (Onun ölümün nasıl zor ve şiddetli olduğunu açıkladıktan sonra şöyle) buyurdu: "Muhakkak ki kafirin ruhu da cesedine iade edilir. Sonra ona iki melek gelip onu oturtarak kendisine: Rabbin kimdir? derler O (korkusundan): hık-mık edip: Bilmiyorum, cevabını verir. Bunun üzerine Dinin nedir? derler (yine) hık-mık ederek: Bilmiyorum der, sonra: Size gönderilen adam da ne oluyor? derler, (yine) hık-mık edip: Bilmiyorum cevabını verir. Bunun üzerine gökten bir münadî: Yalan söylüyor, ona cehennemden bir yer hazırlayınız. Cehennem elbiselerinden bir elbise giydirin. Ve ona Cehenneme (açılan kapılardan) bir kapı açınız." diye seslenir. O sırada (cehennemin) sıcağı yakıcı havası kendisine gelmeye başlar. Kabri kendisine (öyle bir) daraltılır (ki) kaburga kemikleri birbirine girer." Cerir'in rivayetinde (şu) ilave vardır: "Sonra ona yanında demirden bir tokmak olan kör ve dilsiz (bir zebani) musallat edilir. Eğer o (tokmak) dağa vurulsa (dağ) toz haline gelir. (Zebani) o tokmağı o kafire öyle bir vurur ki, o vuruşu (n sesini) insanla cinden başka şark ve garb arası (nda bulunan tüm varlıklar) işitir. (O kafir de yediği bu darbe ile) toz haline gelir, sonra (azabın devam etmesi için o kafirin) ruh(u tekrar) kendisine iade edilir."¹⁹¹

Elbani, hadise sahih demiştir.¹⁹²

62. HADİS (s. 131)

سمع أنس بن مالك يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول: ما من أهل بيت يموت منهم ميت فيتصدقون عنه بعد موته إلا أهداها إليه جبريل عليه السلام على طبق من نور ثم يقف على شفير القبر فيقول يا صاحب القبر العميق هذه هدية أهداها إليك أهلك فأقبلها فیدخل عليه فيفرح بها ويستبشر ويحزن جيرانه الذين لا يهدى إليهم بشيء : لا يروى هذا الحديث عن أنس إلا بهذا الإسناد تفرد به بن أبي فديك

Enes b. Malik (r.a.) Rasulullah (s.a.)'tan şöyle işittiğini rivayet etti: "Aile efradından biri vefat edip de, diğerleri onun için tasadduk ederse, Hz. Cibril, bu

¹⁹¹ Ebû Davud, Sunne, 23,24, Cenaiz, 62,64; Beyhaki, Sünenü'l Kübra, VI, 82,114.

¹⁹² Elbânî, Sahih ve Daif Sünen-i Ebi Davud, X, 253, (h.no: 4753).

yakınlarının ve dostlarının hediyesidir diye nurdan bir tabak içinde bunu getirir ve: Ey bu derin kabrin sahibi, ailenin sana verdiği bu hediyeyi kabul et, der. Ölü onu kabul eder ve bundan büyük bir ferahlık duyar. Hediyeden mahrum kalan komşuları ise mahzun olurlar.»¹⁹³

Taberânî, bu hadisin sadece Enes (r.a.) tarikiyle geldiğini ve bu hususta İbn Ebi Füdeyk'in tek başına kaldığını söyler.¹⁹⁴ Elbânî, "hadis mevzu" demiştir.¹⁹⁵

2.1.20. Ruhlar Ve Şehitler

Müellif bu bölümde, alay müftüsü olması sebebiyle daha çok ayet ve hadise yer vermiş şehitlik mertebesini ve Allah yolunda savaşmanın önemini detaylı bir şekilde açıklamıştır.

63. HADİS (s. 134)

عَنْ عَبَّادِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ الزُّبَيْرِ قَالَ سَمِعْتُ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَهُوَ مُسْتَنِدٌ إِلَيَّ يَقُولُ «اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَأَلْحِقْنِي بِالرَّفِيقِ الْأَعْلَى» .

Abbâd ibnu Abdillâh ibni'z-Zubeyr şöyle demiştir: *Ben Âişe (r.a.)'den işittim, şöyle dedi: Ben, ölüm hastalığımda sırtını bana dayamış olduğu hâlde Peygamber (s.a.)'den işittim: "Allâhumme'ğfir lî, ve'rhamnî ve elhiknî bi'r-rafîki (Allah'ım bana mağfiret et, merhamet eyle ve beni rafîki'l-A'lâ'ya eriştir)"* diyordu¹⁹⁶

Hadis bu senedle sahihtir.

64. HADİS (s. 134)

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الشُّهَدَاءُ عَلَى بَارِقِ نَهْرِ بَبَابِ الْجَنَّةِ فِي قُبَّةِ خَضْرَاءَ يَخْرُجُ عَلَيْهِمْ رِزْقُهُمْ مِنْ الْجَنَّةِ بُكْرَةً وَعَشِيًّا

İbn Abbâs (r.a.) Rasulullah'ın şöyle dediğini rivayet etti: "Şehitlerin ruhları babı cennette Bârik adlı nehrin üzerindeki yeşil kubbelerin altındadır..."¹⁹⁷

¹⁹³ Taberânî, *El-Mucemu'l-Evsat*, VI, 315; Heysemî, a.g.e. III, 335.

¹⁹⁴ Taberânî, a.g.e., VI, 315.

¹⁹⁵ Elbânî, *Silsiletü'd-Daîfe*, I, 699.

¹⁹⁶ Buhari, Merdâ, 19, Megâzî, 84; Müslim, Fadâilu's Sahabe, 85.

¹⁹⁷ İbn Hanbel, I, 266; Muttaki, a.g.e. IV, 397.

Şuayb Arnavud, hadis hasendir ve hadisi hasen derecesine düşüren senedde geçen İbn İshak'ın¹⁹⁸ hasenü'l hadis¹⁹⁹ olmasıdır, demiştir.²⁰⁰

65. HADİS (s. 135)

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ سَأَلْنَا عَبْدَ اللَّهِ عَنْ هَذِهِ الْآيَةِ (وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أحيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ) قَالَ أَمَا إِنَّا قَدْ سَأَلْنَا عَنْ ذَلِكَ فَقَالَ « أَرَوَّاحُهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خَضِرٍ لَهَا قَنَادِيلٌ مَعْلَقَةٌ بِالْعَرْشِ تَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شَاءَتْ ثُمَّ تَأْوِي إِلَى تِلْكَ الْقَنَادِيلِ فَاطَّلَعَ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ أَطْلَاعَةً فَقَالَ هَلْ تَشْتَهُونَ شَيْئًا قَالُوا أَى شَيْءٍ نَشْتَهُى وَنَحْنُ نَسْرَحُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ شِئْنَا ففَعَلَ ذَلِكَ بِهِمْ ثَلَاثَ مَرَّاتٍ فَلَمَّا رَأَوْا أَنَّهُمْ لَنْ يُتْرَكُوا مِنْ أَنْ يُسْأَلُوا قَالُوا يَا رَبِّ نُرِيدُ أَنْ نَرُدَّ أَرَوَّاحَنَا فِي أَجْسَادِنَا حَتَّى نُقْتَلَ فِي سَبِيلِكَ مَرَّةً أُخْرَى . فَلَمَّا رَأَى أَنْ لَيْسَ لَهُمْ حَاجَةٌ تُرْكُوا »

Mesrûk anlatıyor: "Abdullah b. Mes'ûd'tan, 'Allah yolunda öldürülenleri asla ölü sanma! Bilakis onlar Rableri katında diri olup, onlara nimetler lütfedilmektedir' ayetini açıklamasını istedik. Abdullah şunları söyledi: 'Doğrusu, biz bunu (vakti ile Peygamber efendimize) sormuştuk. Peygamber Efendimiz buyurmuşlardı ki: 'Şehitlerin ruhları yeşil kuşların içindedir. Bu kuşların Arş'a asılı kandilleri vardır. Şehit ruhlarını taşıyan kuşlar Cennette istedikleri yerde dolaşır sonra arşa asılı kandillere inerler. Rableri onlara öyle iltifat eder ki: Bir şey arzu eder misiniz?' diye özellikle sorar. Onlar ' (Allah'ım!) Daha ne isteyelim, cennette dilediğimiz yerde dolaşıyoruz' derler. Bunu üç defa söylerler. Israrla kendilerine daha başka ne istedikleri sorulduğunu görünce, 'Rabbimiz ruhlarımızın bedenlerimize döndürülmesini ve senin uğrunda bir daha öldürülmeyi isteriz' derler. Allah, onların bir isteklerinin olmadığını görünce, şehitler kendi hallerine bırakılırlar."²⁰¹

Hadis bu senedle sahihtir.

66. HADİS (s. 137)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « كُلُّ كَلِمٍ يُكَلِّمُهُ الْمُسْلِمُ فِي سَبِيلِ اللَّهِ يَكُونُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَهَيْئَتِهَا إِذْ طُعِنَتْ ، تَفْجَرُ دَمًا ، اللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ ، وَالْعَرْفُ عَرْفُ الْمَسْكِ » .

¹⁹⁸ İbn Hacer, a.g.e., II, 144.

¹⁹⁹ "Hasenü'l-Hadis" İraki'ye göre ta'dilin 4. mertebesi, Sehavi'ye göre 6. Mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Bkz. Abdullah Aydınli, a.g.e., s.69.

²⁰⁰ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, IV, 220.

²⁰¹ Müslim, İmare, 121; İbn Mâce, Sunne, 13, Cihâd, 16; İbn Hanbel, I, 266

Ebû Hureyre (r.a) , Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti:
"Müslümânın Allah yolunda alacağı her yara, kıyamet gününde yeni açıldığı andaki hey'eti üzere kan fişkırıyor gibi olur: Rengi kan rengidir, fakat kokusu misk kokusudur."²⁰²

Hadis, bu senedle sahihtir.

67. HADİS (s. 138)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يُغْفَرُ لِلشَّهِيدِ كُلُّ ذَنْبٍ إِلَّا الدَّيْنَ » .

Abdullah b. Arar b. Âs'dan rivayet etti ki, Rasûlullah (s.a.) : “Şehidin her günahı affolunur. Yalnız borç müstesna...” buyurmuşlar.²⁰³

Hadis, bu senedle sahihtir.

68. HADİS (s. 138)

عَنْ أَبِي أَمَامَةَ يَقُولُ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « شَهِيدُ الْبَحْرِ مِثْلُ شَهِيدِ الْبَرِّ وَالْمَانِدُ فِي الْبَحْرِ كَالْمُتَشَحِّطِ فِي دَمِهِ فِي الْبَرِّ وَمَا بَيْنَ الْمَوْجَتَيْنِ كَقَاطِعِ الدُّنْيَا فِي طَاعَةِ اللَّهِ وَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ وَكَلَّ مَلَكَ الْمَوْتِ بِقَبْضِ الْأَرْوَاحِ إِلَّا شَهِيدَ الْبَحْرِ فَإِنَّهُ يَتَوَلَّى قَبْضَ أَرْوَاحِهِمْ وَيَغْفِرُ لِشَهِيدِ الْبَرِّ الذُّنُوبَ كُلَّهَا إِلَّا الدَّيْنَ وَلِشَهِيدِ الْبَحْرِ الذُّنُوبَ وَالدَّيْنَ » .

Ebû Ümâme: Ben, Resûlullah (s.a.)'i şöyle buyururken işittim, demiştir:
“Deniz (savaşı) şehidi (sevab bakımından) iki kara (savaşı) şehidinin mislidir. Ve deniz (savaşın)da başı dönen (gazi), kara (savaşın) da kanı içinde kıvranan kimse gibidir. Denizin iki dalgası arasındaki mesafe (yi kateden gazi) de Allah'a ibâdet (yolun) da dünyayı (bir baştan bir başa) kateden kimse gibidir. Şüphesiz Allah (c.c), ruhları almak görevini ölüm meleğine -Azrail'e- vermiştir. Ancak deniz şehidini bu hükmün dışında tutmuştur. Çünkü deniz şehidlerinin ruhlarını bizzat Allah alır. Ve Allah, kara şehidinin bütün günahlarını bağışlar, yalnız borç (unu ödememe) günahını bağışlamaz. Deniz şehidinin de tüm günahlarını ve borç (unu ödememe) günahını bağışlar.”²⁰⁴

Elbânî, hadis mevzu demiştir.²⁰⁵

²⁰² Buhari, Vudu, 67; Müslim, İmare, 106.

²⁰³ Müslim, İmare, 119; İbn Hanbel, II, 221.

²⁰⁴ İbn Mâce, Cihad, 10.

²⁰⁵ Elbânî, Silsiletü'd-Daife, II, 222, (h.no: 817).

69. HADİS (s. 138)

عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَجْمَعُ بَيْنَ رَجُلَيْنِ مِنْ قَتْلَى أَحَدٍ ثُمَّ يَقُولُ « أَيُّهُمَا أَكْثَرُ أَخْذًا لِلْقُرْآنِ ». فَإِذَا أُشِيرَ لَهُ إِلَى أَحَدِهِمَا قَدَّمَهُ فِي اللَّحْدِ فَقَالَ « أَنَا شَهِيدٌ عَلَى هَؤُلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ». فَأَمَرَ بِدَفْنِهِمْ بِدِمَانِهِمْ وَلَمْ يُغْسَلْهُمْ .

Câbir (r.a.) şöyle demiştir: *Peygamber (s.a.) Uhud şehîdlerinden ikişer kişiyi bir kabirde birleştireliyordu. Sonra: "Bunların hangisi Kur'ân'ı daha çok bellemiştir?" diye soruyordu. Bu çift şehîdlerden biri kendisine işaret edilince, onu kabirdeki lahdin içine önce koyardı. Akabinde: "Ben kıyamet gününde bu şehîdler üzerine bir şahidim " der, onları yıkamadan bunların kendi kanları ile gömülmelerini emrederdi.*²⁰⁶

Hadis, bu senedle sahihtir.

70. HADİS (s. 138)

حَفْصَةَ بِنْتُ سَبْرِينَ قَالَتْ قَالَ لِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - يَحْيَى بِمَا مَاتَ قُلْتُ مِنَ الطَّاعُونَ . قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الطَّاعُونَ شَهَادَةٌ لِكُلِّ مُسْلِمٍ ». »

İbnu Sîrîn'in kızı Hafsa şöyle dedi: *Enes ibn Mâlik (r.a.) bana: Kardeşin Yahya ibn Sîrîn ne hastalığından öldü? diye sordu. Ben de ona: Tâûn'dan öldü, diye cevâb verdim. Enes: Rasûlullah (s.a.): "Tâûn, (kendisi yüzünden ölen) her müslümân için şehîdlik(sebebi)dir" buyurdu, dedi.*²⁰⁷

Hadis, bu senedle sahihtir.

71. HADİS (s. 139)

عَائِشَةُ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سَأَلَتْ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الطَّاعُونَ فَأَخْبَرَهَا نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَنَّهُ كَانَ عَذَابًا يَبْعَثُهُ اللَّهُ عَلَى مَنْ يَشَاءُ ، فَجَعَلَهُ اللَّهُ رَحْمَةً لِلْمُؤْمِنِينَ ، فَلَيْسَ مِنْ عَبْدِ يَفْعُ الطَّاعُونَ فَيَمُوتُ فِي بَلَدِهِ صَابِرًا ، يَعْلَمُ أَنَّهُ لَنْ يُصِيبَهُ إِلَّا مَا كَتَبَ اللَّهُ لَهُ ، إِلَّا كَانَ لَهُ مِثْلُ أَجْرِ الشَّهِيدِ ». »

Peygamber'in zevcesi Âişe (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'a taunu sordu. Allah'ın Peygamberi (s.a.) de Âişe'ye şöyle demiştir: *"Şübhesiz tâûn öyle bir azâbdır ki, Allah (c.c.) onu dileyeceği kimseler üzerine gönderir. Neticede Allah (c.c.) tâûnu mü'minler*

²⁰⁶ Buharî, Cenaiz, 75, 78, Meğâzî, 27; İbn Mâce, Cenâiz, 28; Ebû Dâvûd, Cenaiz, 26, 27; Nesaî, Cenâiz, 82, Cihad, 27.

²⁰⁷ Buhari, Tıp, 30, Cihad, 30; Müslim, İmare, 166.

için bir rahmet (vesilesi, kâfirler için de bir azâb) kılmıştır. Bir yerde tâûn meydana çıkar da orada bulunan herhangi bir kul -sabrederek, sevâb umarak ve bu tâûn yalnız Allah 'ın takdir edip yazdığı kimselere isabet ettiğini bilir ve bu kanâati besleyerek-bulduğu beldede kalırsa, muhakkak Allah (c.c.) ona şehîd ecrine benzer sevâb takdir buyurur."²⁰⁸

Hadis bu senedle sahihtir.

72. HADİS (s. 139)

عَنْ الْعَرَبِيَّاتِ بْنِ سَارِيَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يَخْتَصِمُ الشُّهَدَاءُ وَالْمُتَوَقِّفُونَ عَلَى فُرُشِهِمْ إِلَى رَبَّنَا فِي الَّذِينَ يُتَوَقَّفُونَ مِنَ الطَّاعُونَ فَيَقُولُ الشُّهَدَاءُ إِخْوَانُنَا فَتِلُوا كَمَا فَتَلْنَا . وَيَقُولُ الْمُتَوَقِّفُونَ عَلَى فُرُشِهِمْ إِخْوَانُنَا مَاثُوا عَلَى فُرُشِهِمْ كَمَا مَثْنَا فَيَقُولُ رَبَّنَا انظُرُوا إِلَى جِرَاحِهِمْ فَإِنَّ أَشْبَهَ جِرَاحِهِمْ جِرَاحَ الْمُقْتُولِينَ فَإِنَّهُمْ مِنْهُمْ وَمَعَهُمْ فَإِذَا جِرَاحُهُمْ قَدْ أَشْبَهَتْ جِرَاحَهُمْ » .

İrbad b. Sariye (r.a)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “Şehidlerle yataklarında ölenler, taun hastalığından ölen kimseler konusunda görüş ayrılığına düştüler ve şehidler Rablerine karşı dediler ki: “Onlar bizim kardeşlerimizdir biz gibi öldüler” yataklarında ölenler de dediler ki: “Onlar da bizim gibi öldüler” Ey Rabbimiz diyerek Allah'ın huzurunda konuştular. Rabbimiz de şöyle buyurdu: “Onların yaralarına bakınız, onların yaraları şehidlerin yarasına benziyorsa onlardandır ve onlarla birlikte dir. O anda onların yaraları onlara benzetilecektir.”²⁰⁹

Şuayb Arnavud hadis için hasen li-gayrihidir, demiştir. İncelediğimiz rivayet ise İbnü Ebi Bilal'in meçhul bir kişi²¹⁰ ve bu rivayeti Halid b. Ma'den'den nakleden tek kişi olması ve bir de Bakıyye b. Velid'in²¹¹ müdellis bir ravi olması nedeniyle zayıftır.²¹²

²⁰⁸ Buhari, Tıp, 31.

²⁰⁹ Nesâî, Cihad, 36; İbn Hanbel, IV, 128.

²¹⁰ İbn Hacer, a.g.e., I, 405.

²¹¹ İbn Hacer, a.g.e., I, 105.

²¹² İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXVIII, 391.

73. HADİS (s. 140)

عَنْ الْحَسَنِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: «مَنْ جَاءَهُ الْمَوْتُ وَهُوَ يَطْلُبُ الْعِلْمَ لِيُحْيِيَ بِهِ الْإِسْلَامَ فُبَيَّنَّهُ وَبَيَّنَّ النَّبِيِّينَ دَرَجَةً وَاحِدَةً فِي الْجَنَّةِ».

Hasan, Rasûlullah (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Kime ölüm İslâm'ı ihya etmek için ilim peşinde iken gelirse Cennette onunla peygamberler arasında tek bir derece vardır.*”²¹³

Heysemi, senedde yer alan Muhammed b. Ca'd metruktur,²¹⁴ demiştir.²¹⁵ Taberânî, hadisle ilgili olarak; Muhammed b. Ca'd, Zühri'den bu hadisi nakleden tek şahıstır demiş,²¹⁶ Elbânî, hadise Muhammed b. Ca'd yalancılığı sebebiyle zayıf demiştir.²¹⁷ İbn Hacer, Muhammed b. Ca'd için zayıf²¹⁸ demiştir.

74. HADİS (s. 140)

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ «يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةُ الْأَنْبِيَاءِ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ» .

Osman bin Affân'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*Kıyamet günü üç (zümre) şefaata eder. Peygamberler, sonra din bilginleri, sonra şehidler.*”

Elbânî, hadis mevzu demiştir.²¹⁹

75. HADİS (s. 141)

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ قَالَ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: ...إِنَّ الْعُلَمَاءَ وَرَثَةُ الْأَنْبِيَاءِ إِنَّ الْأَنْبِيَاءَ لَمْ يُورَثُوا دِينَارًا وَلَا دِرْهَمًا إِنَّمَا وَرَثُوا الْعِلْمَ فَمَنْ أَخَذَ بِهِ أَخَذَ بِحِطِّ وَافِرٍ

Ebû'd Derda: Ben Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu işittim demiştir: “*...Âlimler peygamberlerin varisleridirler. Peygamberler miras olarak ne dinar ne de*

²¹³ Darimi, *Mukaddime*, 32.

²¹⁴ Bkz. Metruk 116. Dipnot.

²¹⁵ Heysemi, *a.g.e.*, I, 331.

²¹⁶ Taberani, *a.g.e.*, IX, 174, (h.no: 9454).

²¹⁷ Elbânî, *a.g.e.*, XI, 160, (h.no: 5156).

²¹⁸ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 196.

²¹⁹ Elbânî, *a.g.e.*, IV, 445, (h.no: 1978).

dirhem bırakmışlardır; onlar sadece miras olarak ilim bırakmışlardır. Kim ilimden nasibini alırsa çok büyük hayırlara kavuşmuş olur.”²²⁰

Elbânî, hadise sahih demiştir.²²¹

76. HADİS (s. 142)

قال صلى الله عليه وآله: علماء أمتي كاتبياء بني إسرائيل

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*Ümmetimin uleması, Beni İsrail’in enbiyasıdır.*”²²²

Elbânî, hadis için ulemânın ittifakıyla²²³ لا أصل له²²⁴ ibaresini kullanmıştır.²²⁴

77. HADİS (s. 142)

قال صلى الله تعالى عليه وسلم: نوم العالم خيراً من عبادة الجاهل

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*Âlimin uykusu cahilin ibadetinden daha hayırlıdır.*”

225

Tüm araştırmalarımıza rağmen bu rivayete Berika Şerhi Tarkat-ı Muhammediye adlı eser dışında hiçbir kaynakta rastlanamamıştır.²²⁶

78. HADİS (s. 142)

عن ابن عباس قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: «لَمَّا أُصِيبَ إِخْوَانُكُمْ بِأَحَدٍ جَعَلَ اللَّهُ أَرْوَاحَهُمْ فِي جَوْفِ طَيْرٍ خَضِرٍ تَرْدُ أَنْهَارَ الْجَنَّةِ ، تَأْكُلُ مِنْ ثَمَارِهَا ، وَتَأْوِي إِلَى قَنَادِيلٍ مِنْ ذَهَبٍ مُعَلَّقَةٍ فِي ظِلِّ الْعَرْشِ ، فَلَمَّا وَجَدُوا طَيْبَ مَأْكَلِهِمْ وَمَشْرِبِهِمْ وَمَقِيلِهِمْ قَالُوا : مَنْ يُبَلِّغُ إِخْوَانَنَا عَنَّا أَنَا أَحْيَاءٌ فِي الْجَنَّةِ نُرْزَقُ لِنَلَّا يَزْهَدُوا فِي الْجِهَادِ وَلَا يَنْكَلُوا عِنْدَ الْحَرْبِ فَقَالَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ : أَنَا أَلْبَغُهُمْ عَنْكُمْ.

İbn Abbas Allah'ın Resulü (s.a.)'nün şöyle buyurduğunu rivayet etti: *'Uhud'da kardeşleriniz şehit olunca Allah onların ruhlarını yeşil kuşların içine yerleştirdi. Şehitlerin ruhlarını taşıyan kuşlar cennetteki ırmaklardan içerler, cennet meyvelerinden yerler. Arşın gölgesinde asılı altın kandilleri yuva edinirler. Yedikleri ve içtiklerinin*

²²⁰ Tirmizî, İlim, 19; Ebû Davud, İlim, 1; Darimî, *Mukaddime*, 32

²²¹ Ebû Dâvûd, *es-Sünen*, Elbânî tahkikli baskı, III, 354.

²²² Zerkeşi, *Tezkira fi'l-Ehâdisi'l-Müştehra*, I, 166; Sehavî, *Makasidu'l-Hasene*, I, 459; Suyûtî, *Dürerü'l-Müntesira*, I, 14; Fetteni, *Tezkiratu'l-Mevzuât*, I, 20; Hut, *Esne'l-Metalib*, I, 184.

²²³ “Lâ asla leh” bilinen belli bir senedi yoktur demektir. Bkz. Abdullah Aydın, a.g.e., s.87.

²²⁴ Elbânî, a.g.e. I, 679.

²²⁵ Ebu Said Hâdimî, *Berika Şerhi Tarikat-ı Muhammediye*, II, 418.

lezzetine varıp yataklarının rahatlığını görünce, bizim cennette diri olduğumuzu ve bize nimetlerle lütfedildiğini kardeşlerimize kim bildirir? Bunu bilsinler de onlar da cihada yönelsinler, savaştan kaçmasınlar' Bunun üzerine Yüce Allah şehitlere seslenir: (Merak etmeyin!) Ben onlara sizin haberlerinizi iletirim...²²⁷

Hadis hasendir. Ebû Zübeyr el-Mekki, İbn Abbas'tan hadisi işitmediğinden hadiste irsal vardır. Fakat başka rivayetlerde²²⁸ o ikisinin arasında Said b. Cübeyr bulunmaktadır.²²⁹

79. HADİS (s. 143)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو بْنِ الْعَاصِ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ لَتَلْتَقِينَ عَلَى مَسِيرَةِ يَوْمٍ وَكَيْلَةٍ وَمَا رَأَى وَاحِدٌ مِنْهُمَا صَاحِبَهُ

Abdullah b. Amr b. As (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: *“Dünyada asla birbirini görmemiş iken, bir günlük mesafeden iki mü'minin ruhları birbiriyle mülâki olur.”*²³⁰

İsnadı, Müslim'in şartlarına göre sahihtir.²³¹

80. HADİS (s. 144)

عن أبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم... إن المؤمن يصعد بروحه إلى السماء فتأتيه أرواح المؤمنين فيستخبرونه عن معارفهم من أهل الأرض فإذا قال تركت فلانا في الدنيا أعجبهم ذلك وإذا قال لهم إن فلانا قد فارق الدنيا قالوا ما جئ بروح ذاك إلينا...

Ebû Hureyre (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: *“Mü'minin ruhu, semaya yükseldiği vakit, mü'minlerin ruhları gelip dünyada tanıdıklarından olanlardan sorarlar. Ruh, falanı dünyada hayatta bıraktım, der ve bu söz onlara hayret verir. Falan da vefat etti dediği vakit, mü'minlerin ruhları, o bizim yanımıza gelmedi, derler.”*²³²

Elbânî, “Hadis sahihtir” demiştir.²³³

²²⁷ Ebû Dâvûd, Cihad, 25; İbn Hanbel, I, 266.

²²⁸ İbn Hişam, Sîret, III, 126.

²²⁹ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, IV, 218.

²³⁰ İbn Hanbel, II, 219, 176

²³¹ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XI, 626.

²³² Heysemi, a.g.e., III, 175, (h.no: 4271); Taberânî, Tehzibu'l-Asar, II, 502.

²³³ Elbânî, Silsiletü's-Sahihâ, VI, 13, (h.no: 2628).

81. HADİS (s. 144)

حَدَّثَ كَعْبُ الْأَخْبَارِ عَنْ قَوْلِ - رَسُولِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ -: ...فَإِذَا انْتَهَى إِلَى إِخْوَانِهِ سَأَلُوهُ . تَسَأَلُوا الرَّكَّابَ يَفْتَدِمُ عَلَيْكُمْ بِأَدْنَمِكُمْ...

Ka'b el-Ahbâr Rasulullah (s.a.) şöyle nakletti: “*Mü'minin ruhu, ihvanı olan iman ehlinin ruhları yanına vardığı vakit, sizin beldenizden gelenlere yakınlarınızı sorduğunuz gibi, onlar da sorarlar.*”²³⁴

Tüm çabalarımıza rağmen hadisi sadece Suyûti'nin Şerhu's-Sudûr adlı eserinden başka bir yerde bulamadık. Hadisin sıhhatiyle ilgili kaynaklarda herhangi bir değerlendirme bulunamamıştır.

82. HADİS (s. 144)

عن أم بشر بن البراء أنها قالت لرَسُولِ اللَّهِ يا رسول الله هل يتعارف الموتى فقال تربت يداك وربما قال ترب جبينك النفس الطيبة طير خضر في الجنة فإن كان الطير يتعارفون في رؤوس الشجر فإنهم يتعارفون

Ümmü Bizr bnt. El-Berâ Rasulullah (s.a.)'a sordu: *Ya Rasulullah! Ölüler birbiriyle (görüşür) tanışır mı? Rasulullah'da Allah hayrını versin “ Temiz ruh, cennette kuş gibi uçar. Kuşlar ağaç başlarında bilişirler, müminlerin ruhları da birbirlerini bilir, konuşurlar”* buyurdu.²³⁵

Hadis'in sıhhatiyle ilgili herhangi bir değerlendirme bulunamamıştır.

83. HADİS (s. 145)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « إِذَا حُضِرَ الْمُؤْمِنُ أَتَتْهُ مَلَائِكَةُ الرَّحْمَةِ بِحَرِيرَةٍ بَيضاءَ فَيَقُولُونَ أَخْرِجِي رَاضِيَةً مَرْضِيًّا عَنكَ إِلَى رَوْحِ اللَّهِ وَرِيحَانٍ وَرَبِّ غَيْرِ غَضْبَانَ . فَتَخْرُجُ كَأَطْيَبِ رِيحِ الْمِسْكِ حَتَّى أَتَهُ لِيُتَأَوَّلَهُ بَعْضُهُمْ بَعْضًا حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ بَابَ السَّمَاءِ فَيَقُولُونَ مَا أَطْيَبَ هَذِهِ الرَّيْحَ الَّتِي جَاءَتْكُمْ مِنَ الْأَرْضِ . فَيَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْمُؤْمِنِينَ فَلَهُمْ أَشَدُّ فَرَحًا بِهِ مِنْ أَحَدِكُمْ بِغَائِبِهِ يَقْدَمُ عَلَيْهِ فَيَسْأَلُونَهُ مَاذَا فَعَلَ فَلَانَ مَاذَا فَعَلَ فَلَانَ فَيَقُولُونَ دَعُوهُ فَإِنَّهُ كَانَ فِي عَمِّ الدُّنْيَا فَإِذَا قَالَ أَمَا أَتَاكُمْ قَالُوا ذَهَبَ بِهِ إِلَى أُمَّهِ الْهَآوِيَةِ وَإِنَّ الْكَافِرَ إِذَا احْتَضَرَ أَتَتْهُ مَلَائِكَةُ الْعَذَابِ بِمِسْحٍ فَيَقُولُونَ أَخْرِجِي سَاخِطَةً مَسْخُوطًا عَلَيْكَ إِلَى عَذَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ . فَتَخْرُجُ كَأَنَّ رِيحَ جِيْفَةٍ حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ بَابَ الْأَرْضِ فَيَقُولُونَ مَا أَتْنَتْ هَذِهِ الرَّيْحَ حَتَّى يَأْتُونَ بِهِ أَرْوَاحَ الْكُفَّارِ .

Ebü Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*Mü'minin ölüm anı geldiğinde, rahmet melekleri beyaz ipek elbiselerle gelirler ve Mü'minin*

²³⁴ Suyûtî, Şerhu's-Sudûr, I, 241.

²³⁵ Muttaki, a.g.e. XV, 688; İbn Sa'd, *Tabakatü'l-Kübra*, VIII, 313.

ruhuna hitaben: “Sen Rabbinden razı, O da senden razı olarak, sana karşı gazaplı olmayan Rabbinin rahmetine ve katına çık” derler. Ve o Mü’minin ruhu en güzel misk kokusu gibi vücudundan çıkar. Sonra melekler bu ruhu elden ele aktararak semanın kapısına kadar getirirler ve Mü’minlerin ruhlarının yanına getirirler. Mü’minlerin ruhları, gelen mü’minin ruhuna birinizin uzaktaki sevdiği birine kavuşmasından daha çok sevinirler ve o şekilde karşılıklar ve falan filan nasıldır?” diye sorarlar. Bir kısmı da: “Bırakın onu, dünya zevkine dalmıştı o derler. O yeni gelen ruh: “O kimse ölüp size kavuşmadı mı?” der. Onlar da anası olan Cehenneme götürülmüştür derler. Kafir kimse de ölüm anı yaklaştığında ise azâb melekleri ona gelir ve kıldan yapılmış kalın bir elbise getirirler ve şöyle derler: “Haydi sen Rabbinin azabına, O sana gazaplanmış olduğu halde çık.” Kafirin ruhu da en kötü pislik kokusu gibi çıkar. Melekler onu gideceği yerin kapısına getirirler ve: “Bu ne kötü kokudur diyerek kafirlerin ruhlarının yanına götürürler.”²³⁶

Elbânî, hadis sahih demiştir.²³⁷

2.1.21. Ölüm Meleğinin Sıfatı, Memuriyeti, Ruhları Kabzı

Bu bölümde daha çok, hadis ve kıssalarla ölüm meleği Azrail’in ruhları nasıl aldığı açıklanmıştır.

84. HADİS (s. 149)

حدثنا الحسن أن رسول الله ذكر الموت وغمه وكرهه وعاره فقال ثلثمائة ضربة بالسيف

Hasan Rasulullah (s.a.)’ın “Ölümün şiddet ve elemi için kılıçla üç yüz kere vurmak gibidir.” buyurduğunu rivayet etti.²³⁸

İsnadı, Harîs b. Sâib el-Esedi’nin tedlisi sebebiyle zayıftır.²³⁹

85. HADİS (s. 150)

عَنْ عَائِشَةَ أَوْ أُمِّ سَلَمَةَ قَالَ وَكَيْعَ شَكَهُ هُوَ يَعْنِي عَبْدَ اللَّهِ بْنِ سَعِيدٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ لِإِحْدَاهُمَا لَقَدْ دَخَلَ عَلَيَّ النَّبِيُّ مَلَكٌ لَمْ يَدْخُلْ عَلَيَّ قَبْلَهَا فَقَالَ لِي إِنَّ ابْنَكَ هَذَا حُسَيْنٌ مَقْتُولٌ وَإِنْ شِئْتَ أَرَيْتَكَ مِنْ تُرْبَةِ الْأَرْضِ الَّتِي يُقْتَلُ بِهَا قَالَ فَأَخْرَجَ تُرْبَةَ حَمْرَاءَ

²³⁶ Nesaî, Cenaiz, 9.

²³⁷ Nesaî, es-Sünen, Elbânî tahkikli baskı, IV, 8.

²³⁸ Suyuti, Leâliü’l-Masnûa, II, 347, İbn Mübarek, Zühd, I, 220.

²³⁹ Elbânî, Silsiletü’l-Daife, IV, 108.

Aişe (r.a.) miydi veya Ümmü Seleme (r.a.), Veki' yani Abdullah b. Said, şüphelendi (şaşırdı), Rasulullah (s.a.)'ın şöyle dediğini rivayet etti: “*Yanıma bir melek geldi ama önce içeri girmedi sonra bana: “Oğlun Hüseyin öldürülecektir. Dilersen sana öldürüleceği toprağı göstereyim ve kırmızı toprağı çıkardı.*”²⁴⁰

Hadis, başka tarikler ve şahidlerle birlikte hasen kabul edilir. Bu rivayet ise inkıta sebebiyle Abdullah b. Said b. Ebi Hind ile Hz. Aişe arasındaki kopukluk sebebiyle zayıftır.²⁴¹

İbn Hacer Abdullah b. Said b. Ebi Hind için ²⁴²صدوق ربما وهم ifadesini kullanmıştır.²⁴³

86. HADİS (s. 151)

عن أنس بن مالك قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم " ما من بيت إلا ومالك يقف على بابه كل يوم خمس مرات فإذا وجد الإنسان قد نفذ أكله وانقطع أجله ألقى عليه غم الموت فغشيتة كرباته وغمرته سكراته "

Enes b. Malik (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu söyledi: “*Hiçbir aile yoktur ki, ölüm meleği kapısında beş kere durmuş olmasın. Rızık ve ameli kesilmiş bir kimse görürse, üzerine, ölünün sekerat ve gameratını atar.*”²⁴⁴

Fetteni, Suyûtî'nin Zeyl'inde bu senedle gelen herhangi merfu bir hadis olmadığını bu sözün bir öğüt ve güzel söz olduğunu söylediğini nakletti.

Hadis mevzudur.

87. HADİS (s. 153)

قال النبي صلى الله عليه وسلم : و الذي نفسي بيده لو يرون مكانه و يسمعون كلامه لذهلوا عن ميتهم و لبكوا على أنفسهم...

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “*Nefsim yedi kudretinde olan cenabı halık hakkı için, ölü sahipleri, ölüm meleğinin yerini görüp sözünü ve haiz olduğu dehşeti işitseydiler, ölülerini unuttur, nefislerine ağlarlardı.*”²⁴⁵

Hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir değerlendirme bulunamamıştır.

²⁴⁰ İbn Hanbel, VI, 294.

²⁴¹ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXIV, 143.

²⁴² “Vehm” ravinin hadisi hep zanla, bazen şöyle, bazen böyle tereddütlü rivayet etmesi. Bu durum ravinin, zabt yönünden cerhine sebep olur. Bkz. Abdullah Aydınli, a.g.e., s.160.

²⁴³ İbn Hacer, a.g.e., I, 420.

²⁴⁴ Aliyyulkari, *Esraru'l-Marfû'a*, I, 406; Fetteni, *Tezkiratu'l-Mevzûat*, I, 8, Hût, *Esne'l-Metâlib*, I, 339.

²⁴⁵ Kurtubi, *Tezkira*, I, 75; Zehebî, *Kebâir*, I, 183.

88. HADİS (s. 155)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَكْثَرُ مَا ذُكِرَ هَازِمُ اللَّذَاتِ ». يَعْنِي الْمَوْتَ .

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Tüm lezzetleri kesip koparanı çok hatırlayın yani ölümü." ²⁴⁶

Şuayb Arnavud, isnadına senedde geçen Muhammed b. Amr'ın vehm sahibi olması sebebiyle hasen demiştir.²⁴⁷ İbn Hacer Muhammed b. Amr için اوهام صدوق له اوهام ifadesini kullanmıştır.²⁴⁸

89. HADİS (s. 156)

عَنْ الزُّهْرِيِّ قَالَ أَخْبَرَنِي أَنَسُ بْنُ مَالِكٍ الْأَنْصَارِيُّ - وَكَانَ تَبِعَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَخَدَمَهُ وَصَحِبَهُ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ كَانَ يُصَلِّي لَهُمْ فِي وَجَعِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الَّذِي تُوُفِّيَ فِيهِ ، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ الْإِثْنَيْنِ وَهُمْ صُفُوفٌ فِي الصَّلَاةِ ، فَكَشَفَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ سِتْرَ الْحُجْرَةِ يَنْظُرُ إِلَيْنَا ، وَهُوَ قَائِمٌ كَأَنَّ وَجْهَهُ وَرَقَةٌ مُصْحَفٍ ، ثُمَّ تَبَسَّمَ يَضْحَكُ ، فَهَمَمْنَا أَنْ نَفْتِنَ مِنَ الْفَرَحِ بِرُؤْيَا النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَتَكَصَّ أَبُو بَكْرٍ عَلَى عَقْبِيهِ لِيَصِلَ الصَّفَّ ، وَظَنَّ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَارَجَ إِلَى الصَّلَاةِ ، فَأَشَارَ إِلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ أَيْمُوا صَلَاتِكُمْ ، وَأَرْخَى السِّتْرَ ، فَتُوُفِّيَ مِنْ يَوْمِهِ .

Zuhrî şöyle demiştir: Bana Enes b. Mâlik el-Ensârî (r.a.) haber verdi ki, bu Enes, Peygamber'e tâbî olup, ondan hiç ayrılmamış, ona hizmet etmiş ve O'na dost olmuştur (O, şöyle dedi): *Peygamber'in, vefat etmiş olduğu hastalığında sahâbîlere Ebû Bekir namaz kıldırıyordu. Nihayet pazartesi günü olunca sahâbîler saf saf namaza durdukları esnada Peygamber hücrenin perdesini açtı da, bizlere bakmaya başladı. Kendisi ayakta duruyor ve yüzü de Mushaf yaprağı gibi parlıyordu. Sonra tebessüm edip güldü. Peygamber'i görmekle sevincimizden az kalsın namazı bozuyorduk. Ebû Bekir, Peygamber namaza çıkıyor zanniyle (ilk) saffa girmek için iki topuğu üzerinde geri geri gelmeğe başladı. Bu sırada Peygamber bizlere namazınızı tamamlayın diye işaret etti ve perdeyi salıverip örttü. İşte o gün Peygamber vefat etti.*²⁴⁹

Hadis, bu senedle sahihtir.

²⁴⁶ Tirmizi, Zühd, 4; Neşâî, Cenaiz, 3; İbn Mace, Zühd, 31; İbn Hanbel, II, 293.

²⁴⁷ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XIII, 301.

²⁴⁸ İbn Hacer, a.g.e., II, 196.

²⁴⁹ Buhari, Ezan, 46, Rikak, 42; Müslim, Salat, 98.

2.1.22. Kıyamet Günü Ve Alametleri

Bu bölüm, Rasulullah (s.a.)'a kıyametin ne zaman kopacağı ile ilgili sorular soran kimseler ve Allah (c.c.)'ın verdiği cevabın geçtiği ayetlerden yararlanılarak kıyamet gününün vakti açıklanmış ve hadislerle bu teyid edilerek kıyamet alametleri maddeler halinde sıralanmıştır.

90. HADİS (s. 168)

عَنْ ابْنِ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: «إِنَّمَا أَجَلُكُمْ فِي أَجَلٍ مَنْ خَلَا مِنَ الْأُمَّمِ كَمَا بَيْنَ صَلَاةِ الْعَصْرِ وَمَغْرِبِ الشَّمْسِ...» .

İbn Ömer (r.a.), Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Geçmiş ümmetlerin müddetleri içinde sizin müddetiniz, ancak ikinci namazı ile güneşin batması arasındaki müddet gibidir....*"²⁵⁰

Hadis, bu senedle sahihtir.

91. HADİS (s. 168)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ... فِدَاكَ مِنْ أَشْرَاطِهَا فِي خَمْسٍ مِنَ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهُنَّ إِلَّا اللَّهُ...»

Ebû Hüreyre (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: "...*Kıyametin ne zaman kopacağı, Allah (c.c.)'dan başka hiç bir kimsenin bilmediği beş gâib şeyde dahildir...*"²⁵¹

Hadis, bu senedle sahihtir.

92. HADİS (s. 169)

عَنْ أَنَسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ أَنْ يَتَّبَاهَى النَّاسُ فِي الْمَسَاجِدِ «

Enes (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: "*İnsanların mescid yaptırma konusunda birbirleriyle yarış etmeleri ve böbürlenip övünmeleri kıyamet alametlerindedir.*"²⁵²

²⁵⁰ Buhari, Fedailu'l-Kur'an, 17; İbn Hanbel, II, 112.

²⁵¹ Müslim, İman, 7; İbn Hanbel, IV, 129,164, I, 319.

²⁵² Nesaî, Mesacid, 2.

من أَشْرَاطِ السَّاعَةِ²⁵³, İbn Mace,²⁵⁴ Darimi²⁵⁵ ve İbn Hanbel²⁵⁶ hadisi مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ lafzı yerine لَا تَقُومُ السَّاعَةُ lafzıyla Enes b. Malik'ten nakletmişlerdir.

Şeyyhayn'in şartlarına göre isnadı sahihtir.²⁵⁷

93. HADİS (s. 170)

عن موسى بن أبي عيسى المدني قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف بكم إذا فسق فتياكم وطغى نساءكم قالوا يا رسول الله وإن ذلك لكائن قال: نعم وأشد منه، كيف بكم إذا لم تأمروا بالمعروف وتنهوا عن المنكر قالوا يا رسول الله وإن ذلك لكائن قال: نعم وأشد منه، كيف بكم إذا رأيتم المنكر معروفا والمعروف منكرا قالوا يا رسول الله وإن ذلك لكائن. قال: نعم وأشد منه، وكيف بكم إذا رأيتم المعروف منكرا والمنكر معروفا

Musa b. Ebi İsa el-Medini Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “Gençleriniz, *fisk* (kötü sayılan şeyler) ve kadınlarınız *tuğyan* (*haddi aşmak*) ettiği vakit haliniz nasıl olur? buyurdu. Ashab sordu: Bunların olacağı muhakkak mı yâ Rasullullah! Rasulullah (s.a.) “evet belki bunlardan daha ziyadesi olur”. “İyiliği emredip, kötülüğü nehyetmediğiniz vakit haliniz nasıl olur?” Ashab sordu: “Bunların olacağı muhakkak mı yâ Rasullullah (s.av)!” Rasulullah (s.a.) “evet belki bunlardan daha ziyadesi olur” buyurdu. Rasulullah (s.a.) “Kötülüğü emrettiğiniz, iyiliği nehyettiğiniz vakit haliniz nasıl olur?” Ashab sordu: “Bunların olacağı muhakkak mı yâ Rasullullah!” Rasulullah (s.a.) “evet belki bunlardan daha ziyadesi olur” buyurdu. “İyiliği kötülük, kötülüğü iyilik bildiğiniz vakit haliniz nasıl olur?”²⁵⁸

Elbani, hadise senesinde geçen Musa b. Ubeyde er-Rabeze'nin zayıf olması²⁵⁹ sebebiyle zayıf demiştir.²⁶⁰

94. HADİS (s. 171)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَمُرَّ الرَّجُلُ بِقَبْرِ الرَّجُلِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي مَكَانَهُ »

²⁵³ Ebû Dâvûd, Salat, 12.

²⁵⁴ İbn Mace, Mesacid, 2.

²⁵⁵ Darimi, Salat, 123.

²⁵⁶ İbn Hanbel, III, 145.

²⁵⁷ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XIX, 372.

²⁵⁸ Heysemî, a.g.e., VII, 280-281; İbnu'l-Mübarek, *Zühd*, I, 484; Taberânî, a.g.e., IX, 129.

²⁵⁹ İbn Hacer, a.g.e., II, 286.

²⁶⁰ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, XI, 343.

Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.) şöyle buyurduğunu nakletti: "*Hayâtteki bir kişi, kabirdeki bir adamın yanından geçerken: 'Keski şu ölünün yerinde ben olaydım' diye ölüm temenni etmedikçe kıyamet kopmaz*" buyurmuştur.²⁶¹

Hadis, bu senedle sahihtir.

95. HADİS (s. 172)

عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ، رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: " يُوشِكُ أَنْ يَأْتِيَ عَلَى النَّاسِ زَمَانٌ لَا يَبْقَى مِنَ الْإِسْلَامِ إِلَّا اسْمُهُ، وَلَا يَبْقَى مِنَ الْقُرْآنِ إِلَّا رَسْمُهُ، مَسَاجِدُهُمْ عَامِرَةٌ وَهِيَ خَرَابٌ مِنَ الْهُدَى، عُلَمَاؤُهُمْ شَرٌّ مَنْ تَحْتَ أَدِيمِ السَّمَاءِ مَنْ عِنْدَهُمْ تَخْرُجُ الْفِتْنَةُ وَفِيهِمْ تَعُودُ "

Ali b. Ebi Talip (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Yakında öyle bir zaman gelecek ki, islamın ancak ismi ve Kur'an'ın resmi kalacaktır. Camileri görünüşte mamur, fakat hidayet ve irşattan uzak ve harap olacaktır. O vakit halkın alimleri gök altındaki kimselerin şerlileri olacak, fitneler onlardan çıkıp yine onlara dönecektir.*"²⁶²

Hadisi, Deylemi²⁶³ Muaz b. Cebel'den nakletmiştir. Elbani, hadise iki sebeble zayıf demiştir.²⁶⁴ Birincisi Abdullah b. Dukeyn'in zayıf olmasıdır. İkincisi Ali b. Hüseyin ile Ali b. Ebi Talip arasındaki inkitadır. İbn Hacer Abdullah b. Dukeyn için *يَجْطَى* ifadesini kullanmıştır.²⁶⁵

96. HADİS (s. 172)

عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ أَسِيدِ الْغِفَارِيِّ قَالَ أَطَّلَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا وَتَحَنُّنٌ نَتَذَاكِرُ فَقَالَ « مَا تَذَاكِرُونَ » . قَالُوا نَذْكُرُ السَّاعَةَ . قَالَ « إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ » . فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالدَّجَالَ وَالدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَنُزُولَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ خَسَفَ بِالْمَشْرِقِ وَخَسَفَ بِالْمَغْرِبِ وَخَسَفَ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ

Huzeyfe b. Esîd El-Gıfârî şöyle demiştir: "*Biz müzâkere ederken Peygamber (s.a.) yanımıza çıkageldi. Ve: "Neyi müzâkere ediyorsunuz?" diye sordu. Ashab: Kıyameti anıyoruz, dediler. "Siz ondan önce on alâmet görmedikçe, o kopmayacaktır."* buyurdu. *Ve dumani, deccal'i, dâbbeyi, güneşin battığı yerden doğuşunu, İsa b. Meryem'in (a.s.) inişini, Ye'cûc ve Me'cûc'ü ve biri doğuda, biri batıda, biri de Arab*

²⁶¹ Buhari, Fiten, 22; Müslim, Fiten ve Eşrâtü's-Saa, 53, 54.

²⁶² Beyhakî, *Şuabu'l-İman*, III, 317.

²⁶³ Deylemi, a.g.e. II, 319.

²⁶⁴ Elbani, a.g.e., IV, 410.

²⁶⁵ İbn Hacer, a.g.e., I, 413.

yarımadasında olmak üzere üç yerin batacağını, bunların sonu Yemen'den çıkıp insanları haşrolunacakları yere sürecektir bir ateş olacağım anlattı”²⁶⁶.

Hadis, bu senedle sahihtir.

97. HADİS (s. 173)

أَنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا - قَالَ قَامَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي النَّاسِ فَأَتَى عَلَى اللَّهِ بِمَا هُوَ أَهْلُهُ ثُمَّ نَكَرَ الدَّجَالَ فَقَالَ « إِنِّي لَأُنذِرُكُمْ هُ ، وَمَا مِنْ نَبِيٍّ إِلَّا وَقَدْ أَنْذَرَهُ قَوْمَهُ ، وَلَكِنِّي سَأَقُولُ لَكُمْ فِيهِ قَوْلًا لَمْ يَقُلْهُ نَبِيٌّ لِقَوْمِهِ ، إِنَّهُ أَعْوَرٌ وَإِنَّ اللَّهَ لَيْسَ بِأَعْوَرَ » .

Abdullah ibn Umer (r.a.) şöyle demiştir: “*Rasûlullah (s.a.) insanlar içinde hutbe için ayağa kalktı da lâyük olduğu sıfatlarla Allah'ı sena etti. Sonra Deccâli zikredip şöyle buyurdu: "Ben sizleri kat't olarak ondan korkutuyorum. Peygamberlerden herbir peygamber, ümmetini muhakkak Deccâl'den yarıp korkutmuştur. Lâkin ben sizlere onun hakkında hiçbir peygamberin bilsinler diye kendi kavmine söylemediği bir vasfını söyleyeceğim: Deccâl şaşısıdır (kötü kalavuzdur), Allah ise şaşı değildir!*”²⁶⁷

Hadis, bu senedle sahihtir.

98. HADİS (s. 177)

أَنَّ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - أَخْبَرَتْهُ رَسُولَ اللَّهِ (ص) فَقَالَ: ...فَيَنْزِلَ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فَيَقُولُ ثُمَّ يَمُوتُ عَيْسَى عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي الْأَرْضِ أَرْبَعِينَ سَنَةً إِمَامًا عَدْلًا وَحَكَمًا مُفْصِلًا

Hiz. Âişe (r.a.) rivayet etmiştir ki: “... *Sonra İsa (a.s.) inecek ve Deccali öldürecek, bundan sonra yeryüzünde âdil bir imam ve hak tanır bir yönetici olarak kırk yıl kalacaktır.*”²⁶⁸

İsnadı hasendir.²⁶⁹ El- Hadramî, İbn Lâhik hakkında İbn Hacer “Lâ be’s bih” ifadesini kullanarak onun itibar için alınabilecek seviyede bir ravi olduğunu söylemiştir.²⁷⁰ İbn Hıbban, El-Hadrami İbn Lâhik’i “Sikat”ında zikretti.²⁷¹

²⁶⁶ Müslim, Fiten ve Eşratu’s-Sâa, 39,40; Ebû Davud, Melahim, 12; İbn Hanbel, IV, 7.

²⁶⁷ Buhari, Fiten, 26, Cihad, 178; Müslim, Fiten ve Eşratu’s-Sâa, 95.

²⁶⁸ İbn Hanbel, VI, 75; İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, XV, 135. Heysemi, *Mecmeu’z-Zevaid*, VII, 338.

²⁶⁹ İbn Hanbel, XXXXI, 16.

99. HADİS (s. 178)

عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الْمَهْدِيُّ مِثِّي أَجْلَى الْجِبْهَةِ أَقْنَى الْأَنْفِ يَمْلَأُ الْأَرْضَ قِسْطًا وَعَدْلًا كَمَا مُلِئْتُ جَوْرًا وَظُلْمًا يَمْلِكُ سَبْعَ سِنِينَ » .

Ebû Saîd El Hudrî (r.a)'dan rivâyet edildiğine göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "*Mehdî ben (im neslim) dendir. O açık alınlı ve ince burunludur. Dünyayı zulümle dolduğu gibi adaletle dolduracak ve yedi sene hüküm sürecektir.*"²⁷²

Hâkim, hadis Müslim'in şartlarına göre sahih demiştir.²⁷³

100. HADİS (s. 179)

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَصْحَابُ الْكَهْفِ أَعْوَانُ الْمَهْدِيِّ
وَسِنْدُهُ ضَعِيفٌ فَإِنْ ثَبَتَ حَمَلٌ عَلَى أَنَّهُمْ لَمْ يَمُوتُوا بَلْ هُمْ فِي الْمَنَامِ

İbn Abbas Rasulullah (s.a.) şöyle buyurduğunu nakletti: "*Ashab-ı Kehf mehdinin yardımcılarıdır.*"²⁷⁴

Senedi zayıftır. Senedi sabit bile olsa bu onların ölmediklerine, uyuduklarına hamledilir.²⁷⁵

101. HADİS (s. 179)

حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ حَدَّثَنَا الْعَوَّامُ بْنُ حَوْشَبٍ حَدَّثَتْنِي جَبَلَةُ بْنُ سُوَيْدٍ عَنْ مُوَيْثِرِ بْنِ عَفَّازَةَ
عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ قَالَ لَمَّا كَانَ لَيْلَةَ أُسْرَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَقِيَ إِبْرَاهِيمَ وَمُوسَى وَعِيسَى
فَتَذَاكَرُوا السَّاعَةَ فَبَدَعُوا بِإِبْرَاهِيمَ فَسَأَلُوهُ عَنْهَا فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنْهَا عِلْمٌ ثُمَّ سَأَلُوا مُوسَى فَلَمْ يَكُنْ عِنْدَهُ مِنْهَا عِلْمٌ
فَرَدَّ الْحَدِيثُ إِلَى عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ فَقَالَ قَدْ عَهَدَ إِلَيَّ فِيمَا دُونَ وَجَبَّتْهَا فَأَمَّا وَجَبَّتْهَا فَلَا يَعْلَمُهَا إِلَّا اللَّهُ . فَذَكَرَ خُرُوجَ
الدَّجَالِ قَالَ فَأَنْزَلَ فَأَقْتُلُهُ فَيَرْجِعُ النَّاسُ إِلَى بِلَادِهِمْ فَيَسْتَقْبِلُهُمْ بِأَجُوجَ وَمَاجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ فَلَا يَمْرُونَ
بِمَاءٍ إِلَّا شَرِبُوهُ وَلَا بِشَيْءٍ إِلَّا أَفْسَدُوهُ فَيَجَارُونَ إِلَى اللَّهِ فَأَدْعُو اللَّهَ أَنْ يُمَيِّتَهُمْ فَيَنْتَنُ الْأَرْضُ مِنْ رِيحِهِمْ فَيَجَارُونَ
إِلَى اللَّهِ فَأَدْعُو اللَّهَ فَيُرْسِلُ السَّمَاءَ بِالمَاءِ فَيَحْمِلُهُمْ فَيُلْقِيهِمْ فِي الْبَحْرِ ثُمَّ تُنْسَفُ الْجِبَالُ وَتَمُدُّ الْأَرْضُ مَدَّ الْأَيْدِيمَ فَعَهْدُ
إِلَى مَتَى كَانَ ذَلِكَ كَانَتْ السَّاعَةُ مِنَ النَّاسِ كَالْحَامِلِ الَّتِي لَا يَدْرِي أَهْلُهَا مَتَى تَفْجُوهُمْ بِوِلَادَتِهَا . قَالَ الْعَوَّامُ وَوَجِدَ
تَصْدِيقُ ذَلِكَ فِي كِتَابِ اللَّهِ تَعَالَى (حَتَّى إِذَا فَتَحْتَ بِأَجُوجَ وَمَاجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ) .

²⁷⁰ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 185.

²⁷¹ İbn Hibban, *Kitabu's-Sikat*, VI, 249.

²⁷² Ebû Davud, Mehdi, 1.

²⁷³ Hâkim, Müstedrek, IV, 600, (h.no: 8670).

²⁷⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, VI, 503; Aynî, *Umdetü'l-Kari*, XXIII, 467.

²⁷⁵ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, VI, 503.

Abdullah İbnu Mes'ud radiyallahu anh anlatıyor: "Miraç gecesinde, Resûlullah (s.a.v) Hz. İbrahim, Hz. Musa ve Hz. İsa ile karşılaştı. Kıyameti aralarında müzakere ettiler. Önce Hz. İbrahim (a.s) başlayıp ona kıyameti sordular. Onun kıyamet hakkında herhangi bir bilgisi yoktu. Sonra Hz. Musa (a.s.)'a sordular. kıyamet hakkında onun da bir bilgisi yoktu. Söz Hz. İsa (a.s.) geldi. O: "Kıyametin kopmasına yakın şeyler (alametler) hakkında bana bilgi verildi, ama kıyametin kopma (vaktini) Allah (c.c.)'tan başka hiç kimse bilemez" dedi. Sonra (Kıyametin alâmetlerinden biri olarak) Deccal'in çıkmasını anlattı. Şunları söyledi: "Sonra ben inip onu öldüreceğim ve bundan sonra halk memleketlerine dönecek. Bu defa onların karşısına Ye'cüc ve Me'cüc çıkacak ve her tepeden hızla hücum edeceklerdir. Onlar giderken rastladıkları her suyu içip tüketecekler ve uğrayacakları her şeyi bozup alt-üst edecekler. Bunun üzerine halk feryat ederek Allah (c.c.)'tan yardım dileyecek. Ben de Ye'cüc ve Me'cüc'ü öldürmesi için Allah (c.c.)'a dua edeceğim. (Duam kabul görecektir) ve yer onların (leşlerinin) kokusu ile çok pis kokacak. Ben yine Allah'a dua edeceğim! Allah da bir su gönderecek ve o su, onları taşıyıp denize atacaktır. Daha sonra dağlar ufaltılıp dağıtılacak ve yer, derinin yayılıp genişletildiği gibi yayılıp genişletilecek. İşte söylenen bu hal vukua gelince, insanlara yakınlığı itibariyle kıyametin, ev halkı ne zaman doğumu ile aniden karşılaşacaklarını bilmedikleri hamile kadın gibi olacağı bana bildirildi." Râvi el-Avvâm demiştir ki: "Bunun tasdiki Kitabullah'da bulunmuştur (Meâlen): "Nihayet, Ye'cüc ile Me'cüc'ün önündeki sed açıldığında, her tepeden saldıрмаğa başlarlar"²⁷⁶

İsnadı, Mük'sir b. Afâze'nin ²⁷⁷ **عداد المجاهيل** olması sebebiyle zayıftır.²⁷⁸ İbn Hacer Müksir b. Afâze için makbul²⁷⁹ demiştir.²⁸⁰

102. HADİS (s. 180)

عَنْ مَسْرُوقٍ قَالَ قَالَ عَبْدُ اللَّهِ جُلُوسًا وَهُوَ مُضْطَجِعٌ بَيْنَنَا فَاتَاهُ رَجُلٌ فَقَالَ يَا أَبَا عَبْدِ الرَّحْمَنِ إِنَّ قَاصًّا عِنْدَ أَبْوَابِ كِنْدَةَ يَفْصُ وَيَزْعُمُ أَنَّ آيَةَ الدُّخَانِ تَجِيءُ فَتَأْخُذُ بِأَنْفَاسِ الْكُفَّارِ وَيَأْخُذُ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ كَهَيْئَةِ الزُّكَّامِ ...

²⁷⁶ İbn Mace, Fiten, 33; İbn Hanbel, III, 77, I, 375.

²⁷⁷ "Meçhûl" cerhin 6. mertebesinde bulunan bir ravi hakkında kullanılan siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Bkz. Abdullah Aydınli, a.g.e., s.94.

²⁷⁸ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, VI, 20.

²⁷⁹ "Makbûl" tadilin 6. Mertebesinde bulunan bir ravi için kullanılan siga. Böyle bir ravinin rivayet ettiği hadis itibar için alınır. Bkz. Abdullah Aydınli, a.g.e., s.92.

²⁸⁰ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, II, 280.

Mesrûk şöyle dedi: “Abdullah'ın yanında oturuyorduk. Kendisi de aramızda yaşlanmıştı. Derken ona bir adam gelerek: *Yâ Ebâ Abdırrahman! Gerçekten Kinde kapıları yanında bir hikayeci kıssa anlatıyor ve duman mucizesi gelerek kâfirlerin canlarını alacağını, mü'minlerinse ondan nezle şeklinde müteessir olacaklarını söylüyor, dedi....*”²⁸¹

Hadis bu senedle sahihtir.

103. HADİS (s. 181)

عَنْ حُدَيْفَةَ بْنِ أَسِيدِ الْغِفَارِيِّ قَالَ اطَّلَعَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْنَا وَتَحَنُّنٌ نَتَذَكَّرُ فَقَالَ « مَا تَذَاكُرُونَ » . قَالُوا نَذْكُرُ السَّاعَةَ . قَالَ « إِنَّهَا لَنْ تَقُومَ حَتَّى تَرَوْنَ قَبْلَهَا عَشْرَ آيَاتٍ » . فَذَكَرَ الدُّخَانَ وَالدَّجَالَ وَالدَّابَّةَ وَطُلُوعَ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا وَتُرُوقَ عِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَيَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَثَلَاثَةَ خُسُوفٍ خَسَفَ بِالمَشْرِقِ وَخَسَفَ بِالمَغْرِبِ وَخَسَفَ بِجَزِيرَةِ الْعَرَبِ وَآخِرُ ذَلِكَ نَارٌ تَخْرُجُ مِنَ الْيَمَنِ تَطْرُدُ النَّاسَ إِلَى مَحْشَرِهِمْ .

Huzeyfe b. Esîd El-Gıfârî'den naklen rivayet etti. (Şöyle demiş): Biz müzakere ederken Peygamber (s.a.) yanımıza çıkageldi. *Ve: Neyi müzakere ediyorsunuz? diye sordu. Ashab: Kıyameti anıyoruz, dediler. «Siz ondan önce on alâmet görmedikçe, o kopmayacaktır.»* buyurdu. *Ve dumani, Deccal'i, dâbbeyi, güneşin battığı yerden doğuşunu, İsa b. Meryem'in (a.s.) inişini, Ye'cûc ve Me'cûc'ü ve biri doğuda, biri batıda, biri de Arab yarımadasında olmak üzere üç yerin batacağını, bunların sonu Yemen'den çıkıp insanları haşrolunacakları yere sürecektir bir ateş olacağım anlattı.*²⁸²

Hadis, bu senedle sahihtir.

104. HADİS (s. 181)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ مَغْرِبِهَا آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيْمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيْمَانِهَا خَيْرًا » .

²⁸¹ Buhari, Tefsir (Rum), 1; Müslim, Sıfatu'l-Münafikin ve Ahkamuhüm, 39, 40;

²⁸² Müslim, Fiten ve Eşrâtu's-Sâa, 39; Tirmizi, Fiten, 21; Ebû Dâvûd, Melahim, 12.

Ebû Hüreyre (r.a.) Rasulullâh (s.a.)'in şöyle buyurduğunu nakletti: “Güneş battığı yerden doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır; o battığı yerden doğduğu zaman bütün insanlar toptan iman edecek, fakat artık o gün: daha evvelden iman etmeyen yahud îmanında bir hayır kazanmayan hiç bir kimseye (o günkü) imanı fayda vermeyecektir” buyurmuşlar.²⁸³

Hadis, bu senedle sahihtir.

105. HADİS (s. 184)

حَدَّثَنَا أَبُو الْيَمَانِ أَخْبَرَنَا شُعَيْبٌ عَنِ الزُّهْرِيِّ قَالَ سَعِيدُ بْنُ الْمُسَيَّبِ أَخْبَرَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَخْرُجَ نَارٌ مِنْ أَرْضِ الْحِجَازِ ، تُضِيءُ أَعْنَاقَ الْإِبِلِ بِبُصْرَى » .

Ebû Hureyre (r.a.) haber verdi ki, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: "Hicaz Arzı'nda bir ateş çıkmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Öyle bir ateş ki, Busrâ'daki develerin boyunlarını ziyâlandıracaktır."²⁸⁴

Hadis, bu senedle sahihtir.

106. HADİS (s. 185)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ يُخْرَبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنَ الْحَبَشَةِ

Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Ka'be'yi (zamanın sonunda) Habeşliiler'den iki cılız bacaklı birisi tahrîb edecektir."²⁸⁵

Hadis, bu senedle sahihtir.

107. HADİS (s. 185)

عَنْ أَنَسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ بَعِثْتُ أَنَا وَالسَّاعَةَ كَهَاتَيْنِ.

Enes (r.a.) Rasulullâh (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Kıyamet günü ile ben işte şu iki parmak gibi yanyana ba's olundum."²⁸⁶

²⁸³ Buhari, Tefsir (maide) 10; Müslim, İman, 248,250, Fiten ve Eşrâtu's-Sâa, 118.

²⁸⁴ Buhari, Fiten, 24; Müslim, Fiten ve Eşrâtu's-Saa, 42.

²⁸⁵ Buhari, Hac, 47, 49; Müslim, Fiten ve Eşratu's-Saa, 57,58.

Hadis, bu senedle sahihtir.

108. HADİS (s. 185)

عَنِ الْأَشْعَرِيِّ أَنَّهُ قَالَ لِعَبْدِ اللَّهِ تَعْلَمُ الْأَيَّامَ الَّتِي ذَكَرَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيَّامَ الْهَرَجِ . نَحْوَهُ . قَالَ ابْنُ مَسْعُودٍ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مِنْ شِرَارِ النَّاسِ مَنْ تُدْرِكُهُمُ السَّاعَةُ وَهُمْ أَحْيَاءٌ » .

Ebû Mûsâ el-Eş'arî, Abdullah ibn Mes'ûd'a: “*Sen Peygamber (s.a.)'in zikretmiş olduğu kıyametten önceki o here günlerini biliyorsun, deyip bundan önceki hadîs tarzında söylemiştir. İbn Mes'ûd: Ben Peygamber(s.a.)'in: "Kendileri hayâtta bulunup da kıyametin koptuğu zamana erişen kimseler, insanların şerlilerindedir" buyururken işittim,*” demiştir²⁸⁷

Hadis, bu senedle sahihtir.

2.1.23. Sur Ve Haşir

Bu bölümde müellif, Cuma gününün öneminden, kıyametin sur denilen alete İsrâfil'in üflemesiyle kopuşundan ve bütün insanların kıyametin kopmasıyla birlikte içinde buldukları haller açıklanmıştır.

109. HADİS (s. 186)

عَبْدُ الرَّحْمَنِ الْأَعْرَجُ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا هُرَيْرَةَ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « خَيْرُ يَوْمٍ طَلَعَتْ عَلَيْهِ الشَّمْسُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ فِيهِ خُلِقَ آدَمُ وَفِيهِ أُدْخِلَ الْجَنَّةَ وَفِيهِ أُخْرِجَ مِنْهَا » .

Abdurrahman el Arac Ebû Hureyre (r.a.)'yi şöyle derken işitmiş: “*Rasûlüllah (s.a.): üzerine güneş doğan en hayırlı gün cuma günüdür. (zira) o gün Adem yaratıldı ve o gün cennete yerleştirildi ve o gün cennetten çıkarıldı, buyurdular*”.²⁸⁸

Hadis, bu senedle sahihtir.

²⁸⁶ Buhari, Rikak, 39, Talak, 25; Müslim, Fiten ve Eşratu's-Saa, 133, 135.

²⁸⁷ Buhari, Fiten, 5; Müslim, Fiten ve Eşratu's-Saa, 131.

²⁸⁸ Müslim, Cum'a, 17, 18; İbn Mâce, İkâmetu's-Salavât, 79, Cenâiz, 65; Ebû Dâvûd, Salat, 200, 201; Nesaî, Cuma, 5; Darimi, Salat, 206; İbn Hanbel, IV, 9.

110. HADİS (s. 186)

عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « كَيْفَ أَنْعَمَ وَقَدِ التَّقَمَّ صَاحِبُ الْقُرْنِ الْقُرْنِ وَحَتَّى جَبَهَتَهُ وَأَصْعَى سَمْعَهُ يَنْتَظِرُ أَنْ يُؤْمَرَ أَنْ يَنْفُخَ فَيَنْفُخَ » . قَالَ الْمُسْلِمُونَ فَكَيْفَ نَقُولُ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « قُولُوا حَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ تَوَكَّلْنَا عَلَى اللَّهِ رَبَّنَا » .

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.), Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu söyledi: "*Sûr'a üfürecek kişi sûr'u eline almış üfleme emri gelir gelmez hemen üflemek üzere izin beklerken ben bu dünyada nasıl zevk içerisinde yaşayabilirim? Ashab bu sözün ağırlığı altında ezildiği görülmüyordu. (Bunu hisseden) Allah'ın Resulü (s.a.), onlara şöyle buyurdu: "Allah bize yeter. O ne güzel bir güven kapısıdır! Sadece O'na güveniyoruz" deyin.*"²⁸⁹

Elbânî, hadis sahih demiştir.²⁹⁰

111. HADİS (s. 191)

حَدَّثَنِي أَبُو هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَنَا سَيِّدُ وُلْدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ »

Ebû Hüreyre (r.a.) Resûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*Ben kıyâmet gününde Âdemoğullarının efendisi, kendisinden ötürü ili; kabiri yanlan ve ilk şefaât isteyen ve kendisine ilk şefaât hakkı verilen olacağım.*"²⁹¹ buyurdular.

Hadis, bu senedle sahihtir.

112. HADİS (s. 196)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « يُحْشَرُ النَّاسُ عَلَى ثَلَاثِ طَرَائِقَ رَاغِبِينَ رَاهِبِينَ وَاثْنَانَ عَلَى بَعِيرٍ وَثَلَاثَةَ عَلَى بَعِيرٍ وَأَرْبَعَةَ عَلَى بَعِيرٍ وَعَشْرَةَ عَلَى بَعِيرٍ وَتَحْشَرُ بِفَيْتَهُمُ النَّارُ تَبِيَّتُ مَعَهُمْ حَيْثُ بَاتُوا وَتَقِيلُ مَعَهُمْ حَيْثُ قَالُوا وَتُصْبِحُ مَعَهُمْ حَيْثُ أَصْبَحُوا وَتُمْسِي مَعَهُمْ حَيْثُ أَمْسَوْا » .

Ebû Hureyre (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "*İnsanlar üç fırka olarak haşredileceklerdir. 1- İstekliler, ürkekler, 2- iki kişi bir deve üzerinde, üç*

²⁸⁹ Tirmizî, Tefsîru'l-Kur'ân, 39.

²⁹⁰ Tirmizî, es-Sünen, Elbânî tahkikli baskı, V, 372, Elbânî, *Silsiletü's-Sahîha*, III, 65.

²⁹¹ Müslim, Fadâil, 3; İbn Mâce, Zühd, 37; Ebû Dâvûd, Sünne, 13; İbn Hanbel, III, 3; Taberani, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, XIII-XIV, 121.

kişi bîr deve üzerinde, dört kişi bîr deve üzerinde ve on kişi bir deve üzerinde olanlar, 3- Geri kalanlarını cehennem toplayacak, geceledikleri yerde onlarla beraber geceleyecek, istirahat ettikleri yerde onlarla beraber istirahat edecek; sabahladıkları yerde onlarla beraber sabahlayacak, akşamladıkları yerde onlarla beraber akşamlayacaktır.”²⁹²

Hadis bu senedle sahihtir.

2.1.24. Yer Ve Göğün Değişmesi, Haşır Yeri

113. HADİS (s. 203)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَتَوَدَّنَّ الْحُقُوقَ إِلَى أَهْلِهَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ حَتَّى يُقَادَ لِلشَّاةِ الْجَلْحَاءِ مِنَ الشَّاةِ الْقَرْنَاءِ » .

Ebû Hüreyre (r.a.) Rasulullah (s.a.)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: “Kıyamet gününde hakları mutlaka sahiplerine vereceksiniz. Hattâ boynuzsuz koyun için boynuzlu koyundan kısas alınacaktır.” buyurmuşlar.²⁹³

Hadis bu senedle sahihtir.

2.1.25. Mahşerin Korku Ve Şiddetini Hafifleten Şeyler

114. HADİS (s. 204)

عَنْ عَائِشَةَ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا - قَالَتْ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « تُحْشَرُونَ حُقَاةَ عَرَاةٍ غُرْلًا » قَالَتْ عَائِشَةُ فَقُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ الرَّجَالُ وَالنِّسَاءُ يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ . فَقَالَ « الْأَمْرُ أَشَدُّ مِنْ أَنْ يُهْمَهُمْ ذَلِكَ » .

Âişe (r.a.) Rasûlullah (s.a.)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: "Sizler yalınayaklılar, çıplaklar, sünnetsizler olarak toplanacaksınız" buyurdu. Âişe dedi ki: Ben de: Yâ Rasûlallah! Erkekler ve kadınlar birbirlerine (avret yerlerine) bakarlar! dedim. Rasûlullah: "haşır işi, onların bunu düşünmelerinden bile çok şiddetli ve çetindir" buyurdu.²⁹⁴

Hadis, bu senedle sahihtir.

²⁹² Müslim, Cennet ve Sıfât'u Naîmihâ ve Ehlihâ, 59; Nesaî, Cenaiz, 118.

²⁹³ Müslim, Birr ve Sıla, 60; İbn Hanbel, II, 301, 411.

²⁹⁴ Buhari, Rikâk, 45; Nesaî, Cenaiz, 118, 119; İbn Mace, Zühd, 33.

115. HADİS (s. 206)

حَدَّثَنِي سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ حَدَّثَنَا الْمُقَدَّادُ صَاحِبُ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أُدْنِيَتِ الشَّمْسُ مِنَ الْعِبَادِ حَتَّى تَكُونَ قِيدَ مِيلٍ أَوْ اثْنَيْنِ » . قَالَ سُلَيْمٌ لَا أَدْرَى أَيَّ الْمِيلَيْنِ عَنَى أَمْسَافَةَ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ قَالَ « فَتَصْنَهُرُهُمُ الشَّمْسُ فَيَكُونُونَ فِي الْعَرَقِ بِقَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فَمِنْهُمْ مَنْ يَأْخُذُهُ إِلَى عَقْبِيهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَأْخُذُهُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَأْخُذُهُ إِلَى حَقْوِيهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْجَمَامًا » . فَرَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُشِيرُ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ أَيُّ يُلْجِمُهُ الْجَمَامًا . قَالَ أَبُو عِيْسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ . وَفِي الْبَابِ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ وَابْنِ عُمَرَ .

Süleym b. Âmir'in Rasûlullah (s.a.)'ın arkadaşlarından Mıkdad (r.a.)'den rivâyetine göre, şöyle demiştir: Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu işittim: “Kıyamet günü güneş kulların üzerine bir mil veya iki mil mesafeye kadar yaklaştırılacaktır.” Süleym diyor ki: Rasûlullah (s.a.)'in milden neyi kastettiğini bilemiyorum ya uzunluk ölçüsü olan mil veya göze sürme çekilen mil. Rasûlullah (s.a.) şöyle devam etti: “Güneş onları adeta eritecek ve herkes yaptığı amelleri oranınca sıkıntıdan ter içinde kalacaktır. Kimi topuğuna kadar kimi diz kapaklarına kadar kimi de beline kadar kimi de ağzına kadar ter içinde kalacaktır.” Rasûlullah (s.a.) bu sözü söylerken ağzına işaret ediyor ve; “Ağzına gem vuracak kadar” diyordu. Tirmizî: Bu hadis hasen sahihtir. Bu konuda Ebû Saîd ve İbn Ömer'den de hadis rivâyet edilmiştir.²⁹⁵

Şuayb Arnavud, isnadı sahihtir, senedde geçen İbrahim b. İshak el-Talgânî dışındaki raviler sikadır.²⁹⁶ İbn Hacer İbrahim b. İshak el-Talgânî için sadûk²⁹⁷ demiştir.

116. HADİS (s. 207)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللَّهُ فِي ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ إِلَّا ظِلُّهُ الْإِمَامُ الْعَادِلُ ، وَشَابٌّ نَشَأَ فِي عِبَادَةِ رَبِّهِ ، وَرَجُلٌ قَلْبُهُ مُعَلَّقٌ فِي الْمَسَاجِدِ ، وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِي اللَّهِ اجْتَمَعَا عَلَيْهِ وَتَفَرَّقَا عَلَيْهِ ، وَرَجُلٌ طَلَبَتْهُ امْرَأَةٌ ذَاتُ مَنْصِبٍ وَجَمَالَ فَقَالَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ . وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ أَخْفَى حَتَّى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِيْنُهُ ، وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللَّهَ خَالِيًا ففَاضَتْ عَيْنَاهُ » .

²⁹⁵ Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyâme, 2.

²⁹⁶ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXIX, 235.

²⁹⁷ İbn Hacer, Tehzibü't-Tehzib, I, 58.

Ebû Hureyre (r.a.) Peygamber (s.a.) şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Yedi kişi ki, Allah onları kendi gölgesinden başka gölge olmayan günde, gölgesi altında gölgelendirecektir: Adaletli imâm; Rabbine ibâdet içinde yetişmiş genç; gönlü mescidlere bağlı olan kimse; Allah yolunda sevişip, buluşmaları da ayrılmaları da buna müstenid olan iki kimsenin her biri; mevki' ve güzellik sahibi bir kadın kendisini istediği hâlde: Ben Allah'tan korkarım diyen erkek; infâk ettiğinde, sol tarafının, sağ tarafının ne infâk etmekte olduğunu bilmeyeceği kadar gizli sadaka veren kimse; tenhâ yerde Allah'ı zikredip de, iki gözü dolup taşan kimse.*”²⁹⁸

Hadis, bu senedle sahihtir.

117. HADİS (s. 208)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ ابْنُ نُمَيْرٍ وَأَبُو بَكْرٍ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَفِي حَدِيثِ زُهَيْرٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ الْمُقْسِطِينَ عِنْدَ اللَّهِ عَلَى مَنَابِرَ مِنْ نُورٍ عَنِ يَمِينِ الرَّحْمَنِ عَزَّ وَجَلَّ وَكَلْنَا يَدَيْهِ يَمِينُ الَّذِينَ يَعْدِلُونَ فِي حُكْمِهِمْ وَأَهْلِيهِمْ وَمَا وَلُوا » .

Amr b. Evs -Abdullah b. Arar isnadıyla naklettiğine göre, (Bu arada) İbn Nümeyr ile Ebû Bekir, isnadlarını Peygamber Efendimize kadar merfû bir şekilde bağlamışlardır. Züheyr'in hadisinde de aynı şey söz konusudur. Peygamber Efendimiz (bir temsil ile anlatarak) buyurdular ki: “*Adaleti gözetenler, Allah katında, (merhameti sınırsız olan) Rahman'ın sağ elinin yanındaki nurdan minberler üzerinde (ağırlanacaklardır). (Allah'ın rahmetinin bolluğuna bir işaret olarak Efendimiz) "Rahman'ın iki eli de sağ eldir" (buyurdu ve sözünü şöyle sürdürdü): Adeleti gözetenler, yönettikleri kişilere, ailelerine ve sorumlu oldukları kişilere karşı adaletli davrananlardır.*”²⁹⁹

Hadis, bu senedle sahihtir.

²⁹⁸ Buhari, Ezan, 36, Zekat,16, Hudûd, 19; Müslim, Zekat, 91.

²⁹⁹ Müslim, İmare, 18; Nesaî, Âdâbu'l-Kudât, 1; İbn Hanbel, II, 159.

118. HADİS (s. 209)

عن عبد الله بن عمرو بن العاص رضي الله عنهما قال * تلا رسول الله صلى الله عليه وسلم الآية يوم يقوم الناس لرب العالمين فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف بكم إذا جمعكم الله كما يجمع النبل في الكنانة خمسين ألف سنة ثم لا ينظر الله إليكم

Abdullah b. Amr b. Âs (r.a.) şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.a.): “*O gün insanlar alemlerin rabbi için kalkarlar*” ayetini okudu sonra da şöyle dedi: “*Kundaklarında oklar toplandığı gibi, Cenab-ı Hakkın da sizi toplayıp, elli bin yıl hiç yüzüne bakmadığı zaman haliniz nice olur.*”³⁰⁰

Elbânî, hadis sahihtir, demiştir.³⁰¹

119. HADİS (s. 210)

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زَمَامٍ مَعَ كُلِّ زَمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجْرُؤُنَهَا » .

Abdullah (r.a.), Rasulullah (s.a.)’ın: “*Cehennem getirilecek. O gün onun yetmiş bin yedeği olacak. Her yedekle beraber onu çeken yetmiş bin melek bulunacaktır.*” buyurduğunu nakletti.³⁰²

Hadis, bu senedle sahihtir.

120. HADİS (s. 211)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ نَفَسَ عَنْ مُؤْمِنٍ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ الدُّنْيَا نَفَسَ اللَّهُ عَنْهُ كُرْبَةً مِنْ كُرْبِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ وَمَنْ يَسَّرَ عَلَى مُعْسِرٍ يَسَّرَ اللَّهُ عَلَيْهِ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَنْ سَتَرَ مُسْلِمًا سَتَرَهُ اللَّهُ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَاللَّهُ فِي عَوْنِ الْعَبْدِ مَا كَانَ الْعَبْدُ فِي عَوْنِ أَخِيهِ وَمَنْ سَلَكَ طَرِيقًا يَلْتَمِسُ فِيهِ عِلْمًا سَهَّلَ اللَّهُ لَهُ بِهِ طَرِيقًا إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا اجْتَمَعَ قَوْمٌ فِي بَيْتٍ مِنْ بُيُوتِ اللَّهِ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَيَتَدَارَسُونَهُ بَيْنَهُمْ إِلَّا نَزَلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَعَشِيَتْهُمْ الرَّحْمَةُ وَحَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ وَمَنْ بَطَأَ بِهِ عَمَلُهُ لَمْ يُسْرَعْ بِهِ نَسْبُهُ » .

³⁰⁰ Hâkim, *Müstedrek*, IV, 571.

³⁰¹ Elbânî, *Silsiletü's-sahiha*, VI, 766.

³⁰² Müslim, *Cennet ve Sıfat'u Naîmihâ ve Ehlihâ*, 29.

Ebû Hüreyre (r.a.) Rasûlullah (sav)'ın şöyle dediğini rivayet etti: “Bir kimse bir mü'minden dünya sıkıntılarında bir sıkıntı giderirse; Allah (c.c.) ondan âhiret sıkıntılarında bir sıkıntı giderir. Bir kimse başı sıkılana kolaylık gösterirse, Atlan ona dünya ve âhirette kolaylık verir. Ve bir kimse bir müslümanı (n günahını) örtbas ederse, Allah (c.c.) da onu dünya ve âhirette gizler. Kul din kardeşinin yardımında oldukça, Allah (c.c.) da kulun yardımcısıdır. Ve her kim bir yol tutarak, o yolda ilim ararsa, bu sebeple Allah ona cennete götüren bir yol müyesser kılar. Bir kavm Allah (c.c.)'ın evlerinden bir evde toplanarak Kitâbullahı okurlar ve onu aralarında müzâkere ederlerse; üzerlerine sekinet iner. Allah (c.c.)'ın rahmeti onları kaplar. Melekler de etraflarını kuşatırlar. Allah (c.c.) onları kendi nezdindekilere anar. Bir kimseyi ameli yavaşlatırsa, nesebi hızlandıramaz.” buyurdular.³⁰³

Hadis, bu senedle sahihtir.

121. HADİS (s. 212)

عن عبد الرحمن بن سمرة قال : خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال : إني رأيت البارحة عجا رأيت رجلا من أمتي قد احتوشته ملائكة العذاب فجاءه وضوءه فاستنقذه من ذلك و رأيت رجلا من أمتي قد بسط عليه عذاب القبر فجاءته صلواته فاستنقذته من ذلك و رأيت رجلا من أمتي احتوشته الشياطين فجاءه ذكر الله فخلصه منهم و رأيت رجلا من أمتي يلهث عطشا فجاءه صيام رمضان فسقاه و رأيت رجلا من أمتي من بين يديه ظلمة و من خلفه ظلمة و عن يمينه ظلمة و عن شماله ظلمة و من فوقه ظلمة و من تحته ظلمة فجاءته حجته و عمرته فاستخرجاه من الظلمة و رأيت رجلا من أمتي جاءه ملك الموت ليقبض روحه فجاءه بره لوالديه فرده عنه و رأيت رجلا من أمتي يكلم المؤمنين و لا يكلمونه فجاءته صلة الرحم فقالت : إن هذا كان واصلا لرحمه فكلمهم و كلموه و صار معهم و رأيت رجلا من أمتي يأتي النبيين و هم حلق حلق كلما مر على حلقة طرد فجاءه اغتساله من الجنابة فأخذ بيده فأجلسه إلى جنبي و رأيت رجلا من أمتي يتقي وهج النار بيديه عن وجهه فجاءته صدقته فصارت ظلا على رأسه و سترا عن وجهه و رأيت رجلا من أمتي جاءته زبانية العذاب فجاءه أمره بالمعروف و نهيه عن المنكر فاستنقذه من ذلك و رأيت رجلا من أمتي هوى في النار فجاءته دموعه اللاتي بكى بها في الدنيا من خشية الله فأخرجته من النار و رأيت رجلا من أمتي قد هوت صحيفته إلى شماله فجاءه خوفه من الله تعالى فأخذ صحيفته فجعلها في يمينه و رأيت رجلا من أمتي قد خف ميزانه فجاءه أفراطه فتقلوا ميزانه و رأيت رجلا من أمتي على شفير جهنم فجاءه وجله من الله تعالى فاستنقذه من ذلك و رأيت رجلا من أمتي يردد كما تردد السعفة فجاءه حسن ظنه بالله تعالى فسكن رعدته و رأيت رجلا من أمتي يزحف على الصراط مرة و يحبو مرة فجاءته صلواته علي فأخذت بيده فأقامته على الصراط حتى جاز و رأيت رجلا من أمتي انتهى إلى أبواب الجنة فغلقت الأبواب دونه فجاءته شهادة أن لا إله إلا الله فأخذت بيده فأدخلته الجنة

³⁰³ Müslim, Zikir ve Dua ve Tevbe ve İstiğfar, 38; İbn Mace, Sunne, 17; İbn hanbel, II, 252.

Abdurrahman b. Semure (r.a.), şöyle rivayet etti: Rasulullah (s.a.) çıktı ve şöyle buyurdu dedi.“ *Dün acayip bir şey gördüm. Ümmetimden birinin ruhunu bir melek kabzetmek üzere geldi. Fakat yaptığı bir deva ile meleği uzaklaştırdı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, kendisi için kabir azabı hazırlamışken abdesti gelip onu kurtardı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, şeytanlar etrafına toplanıp korkutmak istiyorken, ettiği zikrullah kendisini ellerinden kurtardı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, susuzluktan dilini çıkarıp ne vakit havzu düşünse, kovulurken, orucu gelip kendisine su verdi. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, azap melekleri gelip kendisini korkutmaktayken namazı gelip onu kurtardı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, enbiyanın çevresine yakın olmak isteyip de kovulmaktayken cünüplükten gusletmesi gelip yanına oturttu. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, sağında, solunda, önünde arkasında zulmet varken ettiği hacc ve umre, kendisini zulmetten nura soktu. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, müminlerle konuşmak isteyip de müminler kendisiyle konuşmamaktayken sıla-i rahmi gelip, Ey müminler, bununla konuşunuz, dedi. Onlar da konuştular. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, elleriyle ateşin hareret ve kıvılcımlarını defetmeye çalışırken, vermiş olduğu sadaka, ateşten yüzünü örttüğü gibi başına da gölge oldu. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, her taraftan zebaniler kendisini sarmışken iyiliği emredip kötülüğü nehyetmesi gelip onu ellerinden kurtardı rahmet meleklerinin yanına götürdü. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, mizanı hafifken, hayır ve hasenattaki ifratı gelip mizanını ağırlaştırdı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, cehennem kenarında duruyorken Allah korkusu gelip kendisini kurtardı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, cehennemde azap olunuyorken Allah korkusundan akan gözyaşları gelip kendisini oradan çıkardı. Ümmetimden bir kimse gördüm ki, sırat üzerinde kah yürüyor, kah ayakları hafif atıyor, kah sürünüyor, bazen bir tarafa yapışıp duruyorken, getirdiği Kelime-i Şehâdet cennet kapılarını açarak, kendisini cennete koydu.”³⁰⁴*

Elbânî, hadis zayıf demiş ve Taberani, Süleyman b. Ahmed el-Vâsitî ve bir diğeri Halid b. Abdirrahman el-Mahzûmi olmak üzere iki senedle hadisi rivayet etmiştir ve “o ikisi zayıftır” demiştir.³⁰⁵ İbn Hacer, Halid b. Abdirrahman el-Mahzûmi için metruk demiştir.³⁰⁶

³⁰⁴ Tirmizî, *Nevâdiru'l-Usul*, III, 231; Heysemi, a.g.e. VII, 371; Suyuti, *Camiu's-Sağir*, I, 227.

³⁰⁵ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, XIV, 1228.

³⁰⁶ İbn Hacer, *Takribü't-Tehzib*, I, 215.

122. HADİS (s. 213)

حدثنا أنس بن مالك رضي الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : من أشبع جائعا و كسا عريانا و
أوى مسافرا أعاده الله من أهوال يوم القيامة

Enes b. Malik (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “Çıplak bir kimseye elbise giydireni veya misafiri evine alanı Cenab-ı Hak, kıyamet dehşetinden korur.”³⁰⁷

Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

123. HADİS (s. 214)

رسول الله صلى الله عليه و سلم قال : إذا رأيتم الربيع فأكثرُوا ذكرَ النشور

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Baharı gördüğünüz vakit, insanların kabirlerinden çıkıp mahşere geleceğini hatırlayın.”³⁰⁸

Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

2.1.26. Amel Defteri

Bu bölümde, amel defterleri sağ elinden verilenler ile sol elinden verilenlerin durumları hadislerle anlatılmıştır.

124. HADİS (s. 216)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يُعْرَضُ النَّاسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَ عَرَضَاتٍ فَأَمَّا عَرَضَتَانِ فَجِدَالٌ وَمَعَادِيرٌ وَأَمَّا الْعَرَضَةُ الثَّلَاثَةُ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَطِيرُ الصُّحُفُ فِي الْأَيْدِي فَأَخَذَ بِيَمِينِهِ وَأَخَذَ بِشِمَالِهِ » .

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “İnsanlar kıyamet gününde üç defa sorguya çekilecekler iki sorgu mücade ve mazeretler ortaya konulması şeklinde olacak üçüncü sorgu yani arz'da ise insanların yapip ettikleri kaydeden amel defterleri uçurulacak herkesin defteri kendisini bulacaktır kimi bu defterini sağ eliyle tutacak kimi de solundan alacaktır.”³⁰⁹

³⁰⁷ Kurtubi, Tezkira, I, 277; İsmail Hakkı Bursevi, Ruhü'l-Beyan, I,241.

³⁰⁸ Fahraddin Râzî, Mefatihü'l-Gayb, XVII, 15.

³⁰⁹ Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyâme, 4; İbn Mace, Zühhd, 33; İbn Hanbel, IV, 414.

Tirmizî: Bu hadiste sahih değildir. Çünkü Hasan, Ebû Musa'dan işitmemiştir demektedir.³¹⁰ Şuayb Arnavud, isnadı seneddeki inkıta sebebiyle zayıftır. Hasan Basri, Ebû Musa'dan hadisi işitmemiştir, demektedir.³¹¹

125. HADİS (s. 217)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي قَوْلِ اللَّهِ (يَوْمَ نَدْعُو كُلَّ أُنَاسٍ بِإِمَامِهِمْ) قَالَ « يُدْعَى أَحَدُهُمْ فَيُعْطَى كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ وَيَمْدُّ لَهُ فِي جَسْمِهِ سِتُّونَ ذِرَاعًا وَيَبْيَضُّ وَجْهَهُ وَيُجْعَلُ عَلَى رَأْسِهِ تَاجٌ مِنْ لَوْلُوٍ يَتَلَا فَيَنْطَلِقُ إِلَى أَصْحَابِهِ فَيُرَوِّتُهُ مِنْ بَعْدِ فَيَقُولُونَ اللَّهُمَّ انْتِنَا بِهِذَا وَبَارِكْ لَنَا فِي هَذَا حَتَّى يَأْتِيَهُمْ فَيَقُولُ أُبَشِّرُوا لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْكُمْ مِثْلُ هَذَا. (قَالَ) وَأَمَّا الْكَافِرُ فَيُسْوَدُ وَجْهَهُ وَيَمْدُّ لَهُ فِي جَسْمِهِ سِتُّونَ ذِرَاعًا عَلَى صُورَةِ آدَمَ فَيَلْبَسُ تَاجًا فَيَرَاهُ أَصْحَابُهُ فَيَقُولُونَ نَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شَرِّ هَذَا اللَّهُمَّ لَا تَأْتِنَا بِهِذَا . قَالَ فَيَأْتِيَهُمْ فَيَقُولُونَ اللَّهُمَّ آخِرُهُ . فَيَقُولُ أْبَعْدَكُمْ اللَّهُ فَإِنَّ لِكُلِّ رَجُلٍ مِنْكُمْ مِثْلُ هَذَا

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.), “O gün her toplumu, uydukları kişilerle beraber çağıracağız. Gerçekten de kitabı sağ eline verilenler, tutanaklarını sevinçle okuyacaklardır. Bununla birlikte, kimseye de kıl kadar haksızlık yapılmayacaktır.” Buyurmuştur. İsra sûresi 71. ayeti hakkında şöyle demişti: Onlardan biri çağrılır amel defteri sağ eline verilir. Vücudu yetmiş arşın uzatılır. Yüzü ak edilir. Başına parlayan incilerden bir taç giydirilir ve arkadaşlarına doğru yol alır. Arkadaşları onu uzaktan görürler ve şöyle derler: Allah’ım bu kardeşimizi bize ulaştır ve onu bizim için mübarek kıl. Nihayet onların yanına gelir ve müjdeler olsun size. Her biriniz için aynı mükafat vardır. Kafire gelince onun yüzü karartılır. Cismi yetmiş arşın büyütülür, başına da bir taç giydirilir. Adamları da onu görür ve şöyle derler: Bunun şerrinden Allah’a sığınırız, “Allah’ım bizi onunla bir araya getirme” derler. O da onların yanına gelir. Allah’ım onu rezil et. Bunun üzerine O da Allah sizi uzaklaştırsın der sizden her biriniz için aynı ceza vardır.³¹²

İsnadı, oğlu İsmailin dışında Abdurrahman b. Ebi Kerime bu hadisi başkasından işitmediğinden dolayı zayıftır. Seneddeki diğer raviler sikadır.³¹³

³¹⁰ Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyâme, 4.

³¹¹ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXII, 486.

³¹² Tirmizi, Tefsîru'l-Kur’ân, 17.

³¹³ İbn Hibban, Sahih, Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XVI, 346.

126. HADİS (s. 217)

حَدَّثَنِي ابْنُ أَبِي مُلَيْكَةَ أَنَّ عَائِشَةَ زَوْجَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَتْ لَا تَسْمَعُ شَيْئًا لَا تَعْرِفُهُ إِلَّا رَاجَعَتْ فِيهِ حَتَّى تَعْرِفَهُ ، وَأَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ حُوسِبَ عُدْبَ » . قَالَتْ عَائِشَةُ فُقِلْتُ أَوْ لَيْسَ يَقُولُ اللَّهُ تَعَالَى (فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا) قَالَتْ فَقَالَ « إِنَّمَا ذَلِكَ الْعَرَضُ ، وَلَكِنْ مَنْ نُوقِشَ الْحِسَابَ يَهْلِكُ » .

İbnu Ebî Muleyke şöyle rivayet etti: Peygamber'in zevcesi Âişe (r.a.), bilmediği herhangi birşeyi işitse, öğrenmek için muhakkak Peygamber'e müracaat ederdi. Bu cümleden olarak Peygamber (s.a.): "Kim hesaba çekilirse azâb edilmiş olur" buyurdu. Âişe (r.a.) dedi ki: Bunun üzerine ben: Allah Taâlâ "işte böylesi kolay bir hesaba çekilir" (el İnşikaak: 84/8) buyurmuyor mu? dedim. Âişe (r.a.) dedi ki: Bunun üzerine Peygamber: "Bu senin dediğin ancak arzdır, yoksa her kim ince hesaba çekilirse helak olur" buyurdu.³¹⁴

Hadis, bu senedle sahihtir.

127. HADİS (s. 218)

عَنْ عَائِشَةَ: أَنَّهَا ذَكَرَتْ النَّارَ فَبَكَتْ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « مَا يُبْكِيكَ » . قَالَتْ: ذَكَرْتُ النَّارَ فَبَكَيْتُ ، فَهَلْ تَذَكَّرُونَ أَهْلِيكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: « أَمَّا فِي ثَلَاثَةِ مَوَاطِنَ فَلَا يَذْكُرُ أَحَدٌ أَحَدًا : عِنْدَ الْمِيزَانِ حَتَّى يَعْلَمَ أَيْخَفُ مِيزَانُهُ أَوْ يَثْقُلُ ، وَعِنْدَ الْكِتَابِ حِينَ يُقَالُ (هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ) حَتَّى يَعْلَمَ أَيْنَ يَقَعُ كِتَابُهُ أَفَى يَمِينِهِ أَمْ فِي شِمَالِهِ أَمْ مِنْ وَرَاءِ ظَهْرِهِ ، وَعِنْدَ الصِّرَاطِ إِذَا وُضِعَ بَيْنَ ظَهْرِي جَهَنَّمَ » ...

Âişe (r.a.) cehennem (ateşini) hatırlayıp da ağlamış, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Seni ağlatan nedir?" diye sormuş (Hz. Aişe de): (Cehennem ateşini) hatırladım da onun için ağlıyorum, demiş (sonra Peygamber Efendimize hitaben): "Siz kıyamet gününde aile halkınızı hatırlayacak mısınız?" demiş, bunun üzerine Rasûlullah (s.a.): "Üç yer var ki orada kimse kimseyi hatırlamaz: 1- Ameller tartılırken terazisinin hafif mi yoksa ağır mı geldiğini öğreninceye kadar. 2- (Kendisine) amel defterinin verileceği sırada (yani): "Alın kitabımı okuyun" (el - Hakka (69) 19) sözünü henüz söylemeden önce; (yani kişi) kitabının sağından soluna mı yoksa arkasına mı nereye konulacağını bilinceye kadar (geçen zaman içerisinde); 3- Sırat (tan geçme) esnasında (yani Sırat

³¹⁴ Buhari, İlim, 36, Rikak, 49; Müslim, Cennet ve Sıfât'u Naîmihâ ve Ehlihâ, 79, 80.

köprüsü) cehennemine üstüne kurulduğu (ve kişiye haydi buradan geç denildiği) zamanda." ...³¹⁵

Hâkim, Müstedrek’inde “bu hadisin isnadı, Hz.Aişe (r.a.) ile Hasan arasında irsal olmasaydı şeyhaynın şartlarına göre sahihtir” demiştir.³¹⁶ Şuayb Arnavud, “hadis zayıf” demiştir.³¹⁷

128. HADİS (s. 219)

عَنْ عَدِيِّ بْنِ حَاتِمٍ قَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ اسْتَطَاعَ مِنْكُمْ أَنْ يَسْتَتِرَ مِنَ النَّارِ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَلْيَفْعَلْ » .

Adiyy b. Hatim (r.a.) Rasulullah (s.a.)’tan şöyle işittiğini nakletti: ... “Sizlerden her kim bir tek hurma yarısıyla olsun ateşten korunmaya gücü yeterse bunu yapsın!...”.³¹⁸

Hadis, bu senedle sahihtir.

129. HADİS (s. 220)

عن شمر بن عطية قال يوتى بالرجل يوم القيامة للحساب وفي صحيفته أمثال الجبال من الحسنات فيقول الله تبارك وتعالى صليت يوم كذا وكذا ليقال صلى فلان أنا الله لا إله إلا أنا لي الدين الخالص صمت يوم كذا وكذا ليقال صام فلان أنا الله لا إله إلا أنا لي الدين الخالص تصدقت يوم كذا وكذا ليقال تصدق فلان أنا الله لا إله إلا أنا لي الدين الخالص فما يزال يمحي شيء بعد شيء حتى تبقى صحيفته ما فيها شيء فيقول ملكاه يا فلان أغير الله كنت تعمل

Şimr b. Atiyye şöyle dedi: “ Kiyamet gününde, kitabında dağlar kadar hasenatı olan bir kimse huzura getirilir. Cenab-ı Hak ona: Falan ve falan günler namaz kılmıştın, fakat o namaz sana musalli denilmesi içindi. Ben o Mabudum ki, halis din benimdir. Falan ve falan günler oruç tutmuşsun, fakat o oruç, falan oruçludur denilmesi içindi. Ben o Mabudum ki, halis din benimdir. Falan ve falan günler sadaka vermişsin, fakat o sadaka falan sadaka verdi denilmesi içindi. Ben o Mabudum ki, halis din benimdir, buyurur. Bu suretle sayfasında hasenat kalmayınca kadar bütün taatini red

³¹⁵ Ebû Dâvûd, Sünen, 24,25.

³¹⁶ Hâkim, Müstedrek, IV, 622, (h.no: 8722).

³¹⁷ Ebû Dâvûd, es-Sünen, Şuayb Arnavud tahkikli baskı.

³¹⁸ Buhari, Rikak, 49; Müslim, Zekat, 66.

eder. Bunun üzerine müekkel olan melekler, Cenab-ı Hakkın gayrisi için amel ederler.”³¹⁹

Hadisin sıhhatiyle ilgili herhangi bir değerlendirme bulunamamıştır.

130. HADİS (s. 221)

عن أنس قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : يجاء يوم القيامة بصحف مختمة فتنصب بين يدي الله عز و جل فيقول الله عز و جل لملائكته ألقوا هذا وأقبلوا هذا فتقول الملائكة وعزتك ما رأينا إلا خيرا فيقول وهو أعلم إن هذا كان لغيري ولا أقبل اليوم من العمل إلا ما كان ابتغي به وجهي

Enes B. Malik (r.a.) Rasulullah’ın (s.a.v) şöyle buyurduğunu nakletti: “*Amel defteri sayfaları mühürlü olarak getirilir. Cenab-ı Hakkın huzurunda açılır. Cenab-ı Hak meleklere: Bu sayfaları atınız ve bu sayfaları kabul ediniz, buyurur. Melekler: İzzet ve celaline yemin olsun. Onun sayfalarında hayırdan başka bir şey görmedik, derler. Cenab-ı Hak: Bu ameller gayr içindir. Bu gün rızam için olmayan ameli kabul etmem, buyurur.*”³²⁰

Elbani, hadise İmran el-Cevnî’nin bu hadisi Hâris b. Abîd dışında kimseden nakletmemiş olmasından dolayı zayıf demiştir. ³²¹ İbn Hacer Hâris b. Abîd için **صدوق** ifadesini³²² kullanmıştır

2.1.27. Kul Hakkı

Bu bölümde müellif, kul hakkının önemini ayet ve hadislerle açıklamıştır.

131. HADİS (s. 223)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ فَلْيَتَحَلَّلْهُ مِنْهَا ، فَإِنَّهُ لَيْسَ تَمَّ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُؤْخَذَ لِأَخِيهِ مِنْ حَسَنَاتِهِ ، فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتِ أَخِيهِ ، فَطَرَحَتْ عَلَيْهِ » .

Ebû Hureyre (r.a.)' Rasûlullah (s.a.)’ın şöyle buyurduğunu nakletti: “*Kimin yanında kardeşine âid haksız alınmış bir hakk varsa, o haksızlıktan dolayı hakk sahibiyle helâlleşsin. Muhakkak olan şu ki, kıyamette hiçbir dînâr ve hiçbir gümüş yoktur ki,*

³¹⁹ Taberi, Tehzibu’l-Asâr, II, 801; Kurtubi, Tezkira, I, 289.

³²⁰ Darimi, Sünen, I, 51; Taberânî, el-Mucemu’l-Evsat, III, 97.

³²¹ Elbânî, Silsiletü’l-Daife, XI, 256, (h.no: 5154).

³²² İbn Hacer, Takribü’t-Tehzib, I, 142.

kardeşinin hakkı için kendi hasenelerinden alınmadan evvel, dünyâda onunla halâllaşsın. Âhireite zâlimin o hakkı karşılayacak haseneleri bulunmazsa, kardeşinin seyyielerinden alınır da o zâlimin üzerine atılır."³²³

Hadis, bu senedle sahihtir.

2.1.28. Kıyamet Gününde Sorulacak Soru Ve Şehadetler

132. HADİS (s. 226)

ابْنُ مَسْعُودٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَا تَزُولُ قَدَمَا ابْنِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ عِنْدِ رَبِّهِ حَتَّى يُسْأَلَ عَنْ خَمْسٍ عَنْ عُمُرِهِ فِيمَا أَفْنَاهُ وَعَنْ شَبَابِهِ فِيمَا أَبْلَاهُ وَمَالِهِ مِنْ أَيْنَ اكْتَسَبَهُ وَفِيمَا أَنْفَقَهُ وَمَاذَا عَمِلَ فِيمَا عَلِمَ » .

İbn Mes'ûd (r.a.)'den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: *“İnsanoğluna beş şeyden hesap sorulmadıkça kıyamet günü hiçbir tarafa hareket etmeyecektir; Ömrünü nerede ve nasıl tükettiğinden, gençliğini nerde yıpratmış olduğundan, malını nerden kazanıp nerde harcadığından öğrendiği bilgilerle yaşayıp yaşamadığından.”*³²⁴

Elbânî hadis sahih demiştir.³²⁵

133. HADİS (s. 227)

عن عبد الله بن عمر قال قال رسول الله صلى الله عليه و سلم أول ما افترض الله تعالى على أمتي الصلوات الخمس، وأول ما يرفع من أعمالهم الصلوات الخمس، وأول ما يسألون عن الصلوات الخمس؛ فمن كان ضيع شيئا منها يقول الله تبارك وتعالى : انظروا هل تجدون لعبدي نافلة من صلاة تتمون بها ما نقص من الفريضة ؟ وانظروا في صيام عبدي شهر رمضان، فإن كان ضيع شيئا منه فانظروا هل تجدون لعبدي نافلة من صيام تتمون بها ما نقص من الصيام ؟ وانظروا في زكاة عبدي فإن كان ضيع منها شيئا فانظروا هل تجدون لعبدي نافلة من صدقة تتمون بها ما نقص من الزكاة ؟ فيؤخذ ذلك على فرائض الله، وذلك برحمة الله وعدله، فإن وجد فضلا وضع في ميزانه، وقيل له : ادخل الجنة مسرورا، وإن لم يوجد له شيء من ذلك أمرت به الزبانية فأخذوا بيديه ورجليه، ثم قذف به في النار

Abdullah b. Umer, Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu dedi: *“Cenab-ı Hakkın ümmetini üzerine evvelâ farz ettiği beş vakit namazdır. Kabulgahı Ehadiyete evvela*

³²³ Buhari, Rikak, 48, Mezalim, 10; İbn Mâce, Sadakât, 12.

³²⁴ Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyâme, 1; Darimi, Mukaddime, 45.

³²⁵ Elbânî, *Silsiletü's-Sahihâ*, III, 20.

götürülen de yine beş vakit namazdır. Kim bunlardan bir kısmını zayi etmişse, Cenab-ı Hak meleklerine; 'Bakınız, kulumun kaldığı nafile namazı varsa, farzın eksiklerini onunla tamamlayınız' buyurur. Sonra 'Kulumun ramazan orucuna bakınız, şayet bir miktarı zayi olmuşsa, nafile orucunu bulursanız, bununla farz orucunu tamamlayınız' buyurur.

Sonra da 'Kulumun zekatına bakınız. Şayet bir kısmını zayi etmişse, nafile sadakalarıyla zekatını tamamlayınız' diye emreder. Böylelikle nafile ibadetler farzlara eklenerek farzların eksikleri tamamlanır. Bu da Cenab-ı Hakkın adaletindedir. Şayet ziyade nafile bulunursa, farzların mizanına bırakılır ve sahibine sevinçle cennete gir denilir. Şayet nafilesini az ve farzı da eksikse, zebanilere cehenneme atmaları emrolunur. Onlarda el ve ayaklarından yakalarlar. Sonra cehenneme atılır."³²⁶

Elbânî, isnadı zayıf demiştir. Senedde geçen Abdurrahman b. Amr el-Evzâî dışında kalan iki ravi Malik b. Yahya es-Susi ve Muaviye b. Yahya Ebû Osman eş-Şami'nin cerh ve tadilleri hakkında herhangi bir bilgiye ulaşılammıştır. Bu iki ravi meçhul olduğu için hadis zayıf kabul edilmiştir.³²⁷

134. HADİS (s. 229)

عن حبان بن أبي جبلة قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم : إذا جمع الله عباده يوم القيامة كان أول من يدعى إسرأفيل عليه السلام فيقول له ربه : ما فعلت في عهدي هل بلغت عهدي ؟ فيقول : نعم قد بلغت جبريل فيدعى جبريل عليه السلام فيقول : هل بلغك إسرأفيل عهدي ؟ فيقول : نعم يا رب قد بلغني فيخلى عن إسرأفيل و يقال لجبريل هل بلغت عهدي ؟ فيقول جبريل : نعم قد بلغت الرسل فيدعي الرسل فيقول : هل بلغكم جبريل عهدي ؟ فيقولون : نعم فيخلى عن جبريل ثم يقال للرسل هل بلغكم عهدي ؟ فيقولون : قد بلغنا أممنا فتدعى الأمم فيقال لهم : هل بلغكم الرسل عهدي ؟ فمنهم المصدق و منهم المكذب فتقول الرسل : إن لنا عليهم شهودا يشهدون أن قد بلغنا مع شهادتك فيقول : من يشهد لكم ؟ فيقولون محمد و أمته فتدعى أمة محمد فيقول : تشهدون أن رسلي هؤلاء قد بلغوا عهدي إلى من أرسلوا إليه ؟ فيقولون : نعم رب شهدنا أن قد بلغوا فتقول تلك الأمم كيف يشهد علينا من لم يدركنا فيقول لهم الرب : كيف تشهدون على من لم تدركوا ؟ فيقولون : ربنا بعثت إلينا رسولا و أنزلت إلينا عهدك و كتابك و قصصك علينا إنهم قد بلغوا فشهدنا بما عهدت إلينا فيقول الرب : صدقوا فذلك قوله عز و جل

Hıbbaân b. Ebî Ceble Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: "Cenab-ı Hak Kıyamet gününde kullarını topladığı zaman ilk davet olunan İsrâfil olur. Cenab-ı Hak: Ya İsrâfil, benim vasiyetimi ne yaptın? Diye sorar. İsrâfil: Cebrâile tebliğ ettim

³²⁶ Suyuti, *Camiu's-Sağir*, I, 245; Muttaki, *Kenzu'l-Ummal*, VII, 276; San'ani, *Sübülü's-Selam*, II, 12.

³²⁷ Elbânî, *Silsiletü'd-Daîfe*, VII, 357, (h.no: 3344).

der. Cebrail çağrılır. Cenab-ı Hak ona da: İsrâfil sana vasiyetimi tebliğ ettimi diye sorar. O da evet Ya Rab tebliğ etti der. İsrâfil ayrılır. Cenab-ı Hak sorar: Ya Cebrail sen de vasiyetimi başkalarına tebliğ ettin mi? Cebrail: evet, Ya Rab, Peygamberlere tebliğ ettim cevabını verir. Peygamberler çağrılır. Cenab-ı Hak, onlara da: Cebrail size vasiyetimi tebliğ ettimi diye sorar. Peygamberler: evet tebliğ etti derler. Cebrail ayrılır. Cenab-ı Hak bu sefer Peygamberlere: siz de vasiyetimi tebliğ ettiniz mi? Buyurur. Peygamberler: evet Ya Rab ümmetlerimize tebliğ ettik derler. Bunun üzerine bütün ümmetler çağrılır. Cenab-ı Hak: peygamberler vasiyetimi size tebliğ ettimi diye sorar. Bazı ümmetler, vasiyetin tebliğ edildiğini tasdik, bazıları da inkar eder. Peygamberler: Ya Rab bunlara vasiyeti tebliğ ettiğimize senin şahadetinden başka şahitlerimiz de var derler. Cenab-ı Hak: kim şahadet eder? Buyurur. Peygamberler: Muhammed ve ümmeti şahadet eder derler. Cenab-ı Hak, Muhammed ümmetine: bu peygamberlerimin ümmetlerine vasiyeti tebliğ ettiklerine şahadet edermisiniz? Buyurur. Evet Ya Rab şahadet ederiz derler.

Ümmetler, edilen bu şahadete itiraz eder. Muhammed ümmetine: Bizi görmediğiniz halde aleyhimize nasıl şahadet edersiniz? Derler. Muhammed ümmeti. Ya Rab, bize peygamber gönderdin ve bütün peygamberlerin ümmetlerine ilahi ahkâmı tebliğ ettiklerini bildiren bir de kitap inzal eyledin. İşte biz, inzal eylediğin bu kitap hükümlerine göre, şahadet ettik, diye cevap verir.³²⁸

Sıhhati ile ilgili herhangi bir değerlendirme bulunamamıştır.

135. HADİS (s. 232)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ (يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا) قَالَ «أَتَدْرُونَ مَا أَخْبَارُهَا» .
قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ . قَالَ «فَإِنَّ أَخْبَارَهَا أَنْ تَشْهَدَ عَلَى كُلِّ عَبْدٍ أَوْ أَمَةٍ بِمَا عَمِلَ عَلَى ظَهْرِهَا أَنْ تَقُولَ عَمِلَ كَذَا
وَكَذَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا قَالَ فَهَذِهِ أَخْبَارُهَا» . قَالَ أَبُو عِيسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ .

Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle demiştir: “Rasûlullah (s.a.), Zilzal Sûresi 4. ayeti olan: “İşte o gün yeryüzü tüm haberlerini ortaya dökecektir.” ayetini okudu ve “Yeryüzünün haberleri nedir, bilir misiniz?” buyurdu. Ashab: Allah ve Rasûlü daha iyi bilir dediler. Buyurdu ki: “Yeryüzünün haberleri erkek ve kadın her kimse hakkında yeryüzünde

³²⁸ Kurtubi, Tezkira, I, 333.

yaptıkları hoş iş konusunda falan kişi falan gün ve saatte falan yerde şöyle yaptı demesidir işte haber budur".³²⁹

Elbani hadis zayıftır, demiştir. Tirmizî'nin hadis hasen gariptir dediğini, Hâkim'in, isnadı sahih ve Zehebi'nin buna cevap olarak Yahya b. Ebi Süleyman münkerü'l-hadis ifadesini kullandığını belirtmiştir. İbn Hacer Yahya b. Ebi Süleyman³³⁰ için Leyyinü'l-Hadis³³¹ demiştir.³³²

136. HADİS (s. 232)

عن معقل بن يسار قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليس من يوم يأتي على ابن آدم إلا ينادي: يا ابن آدم! أنا خلق جديد، وأنا عليك غدا شهيد، فاعمل خيرا في أشهد لك غدا، وإني لو قد مضيت لن تراني أبدا، ويقول الليل مثل ذلك"

Mu'kil b. Yesâr Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: "*Her gün, Âdemoğluna, ben yeni yaratıldım. Ne amel edersen, üzerine şahidim. Bugün ettiğin amel için yarın öyle şahadet ederim. Ben geçip gidersem beni ebedi göremezsin, diye nida eder. Gece de gündüz gibi nida der*"³³³

Elbânî, mevzu demiştir.³³⁴

137. HADİS (s. 233)

حَدَّثَنَا عَطَاءُ بْنُ يَسَارٍ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا سَعِيدٍ الْخُدْرِيَّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ ... قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ - وَإِنَّهُ مَنْ يَأْخُذُهُ بَعْضُ حَقِّهِ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ ، وَيَكُونُ شَهِيدًا عَلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ .»

Atâ b. Yesâr, Ebû Saîd el-Hudrî'nin şöyle söylediğini işitmiştir. "...*Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: "Şu muhakkak ki haksız, haram mal toplayan hırslı kimse; dâima yiyen, bir türlü doymayan obur gibidir. Kıyamet gününde bu mal, kendi sahibinin cimriliğine şahid olacaktır*"³³⁵

Hadis, bu senedle sahihtir.

³²⁹ Tirmizi, Sıfatu'l-Kıyâme, 7; İbn Hanbel, II, 374.

³³⁰ İbn Hacer, a.g.e., II, 430.

³³¹ "Leyyinü'l-hadis" ravinin hıfzı ve dindarlığının zayıf olmasıdır. Böyle bir ravinin rivayeti münker kabul edilir. İsmail Lütfi Çakan, *Hadis Usûlü*, s.94.

³³² Elbani, a.g.e., X, 336, (h.no: 4834).

³³³ Muttaki, a.g.e., XV, 796.

³³⁴ Elbânî, a.g.e., XIV, 1076.

³³⁵ Buhari, Zekat, 47; Müslim, Zekat, 96,121, 123.

138. HADİS (s. 233)

عَنْ حَكِيمِ بْنِ حَزَامٍ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ هَذَا الْمَالَ خَضِرَةٌ حُلْوَةٌ فَمَنْ أَخَذَهُ بِطَيِّبِ نَفْسٍ بُورِكَ لَهُ فِيهِ وَمَنْ أَخَذَهُ بِإِشْرَافِ نَفْسٍ لَمْ يُبَارَكْ لَهُ فِيهِ وَكَانَ كَالَّذِي يَأْكُلُ وَلَا يَشْبَعُ وَالْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى ». .

Hakim, Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: ...*“Hakikaten şu mal yeşil ve tatlıdır. Binâenaleyh onu her kim gönül hoşluğu ile alırsa o malda kendisine bereket verilir. Her kim de ona göz dikerek alırsa o malda kendisine bereket verilmez ve yiyip de doymayan kimse gibi olur. Yüksek el, alçak elden daha hayırlıdır.”*³³⁶

Hadis bu senedle sahihtir.

2.1.29. Kıyamet Gününde Hesap

139. HADİS (s. 235)

عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ نَحْنُ آخِرُ الْأَمَمِ وَأَوَّلُ مَنْ يُحَاسَبُ يُقَالُ أَيْنَ الْأُمَّةُ الْأُمِّيَّةُ وَنَبِيِّهَا فَتَحْنُ الْآخِرُونَ الْأَوَّلُونَ ». .

İbn Abbâs'dan rivayet edildiğine göre; Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: *Biz (dünyaya geliş bakımından) ümmetlerin sonuncusuyuz ve (kıyamet günü) hesabı görüleceklerin ilkiyiz, (Kıyamet günü) "Ümmi olan ümmet ve peygamberi nerededir?" denilir (yâni bu ümmete öncelik verilir). Bu itibarla biz (dünyaya gelişte) sonuncu (kıyamet günü hesabın görülmesi ve cennete girmek bakımından) önde olanlarız.*³³⁷

Elbânî, hadis sahihtir demiştir.³³⁸

140. HADİS (s. 236)

عَنْ شَدَّادِ بْنِ أَوْسٍ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ الْكَيْسُ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ وَعَمِلَ لِمَا بَعْدَ الْمَوْتِ وَالْعَاجِزُ مَنْ أَتْبَعَ نَفْسَهُ هَوَاهَا وَتَمَنَّى عَلَى اللَّهِ قَالَ هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ . قَالَ وَمَعْنَى قَوْلِهِ مَنْ دَانَ نَفْسَهُ . يَقُولُ حَاسِبَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا قَبْلَ أَنْ يُحَاسَبَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ . وَيُرْوَى عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ قَالَ حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسِبُوا وَتَزَيَّنُوا لِلْعَرَضِ الْأَكْبَرِ وَإِنَّمَا يَخْفُ الْجِسَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَى مَنْ حَاسَبَ نَفْسَهُ فِي الدُّنْيَا . وَيُرْوَى عَنْ مَيْمُونِ بْنِ مِهْرَانَ قَالَ لَا يَكُونُ الْعَبْدُ تَقِيًّا حَتَّى يُحَاسِبَ نَفْسَهُ كَمَا يُحَاسِبُ شَرِيكَهُ مِنْ أَيْنَ مَطْعَمُهُ وَمَلْبَسُهُ .

³³⁶ Müslim, Zekat, 96; Nesaî, Zekat, 81; İbn Hanbel, III, 91.

³³⁷ İbn Mace, Zühed, 34.

³³⁸ Elbânî, *Silsiletü's-Sahihâ*, V, 488.

Şeddâd b. Evs (r.a.)’den rivâyete göre; Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “Gerçekten zeki ve akıllı kişi, nefsinin kötü arzularına hâkim olup ölümden sonrası için çalışandır. Aciz kişi ise, nefsinin her türlü arzu ve isteklerine uyararak hayatını devam ettirip, Allah’tan her şeyi ve Cenneti isteyen kişidir.”³³⁹

İsnadı, Ebû Bekir b. Ebi Meryem’in zayıflığı sebebiyle zayıftır. Seneddeki diğer raviler sikadır.³⁴⁰ İbn Hacer, Ebû Bekir b. Ebi Meryem için sadûk demiştir.³⁴¹

141. HADİS (s. 236)

حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ جَعْفَرِ بْنِ بُرْقَانَ ، عَنْ رَجُلٍ لَمْ يَكُنْ يُسَمِّيهِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ، أَنَّهُ قَالَ فِي خُطْبَتِهِ : حَاسِبُوا أَنْفُسَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُحَاسِبُوا وَرَثَتَكُمْ قَبْلَ أَنْ تُورَثُوا ، وَتَزَيَّنُوا لِلْعَرَضِ الْأَكْبَرِ ، يَوْمَ تُعْرَضُونَ لَا تَخْفَى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ.

Ömer b. Hattâb’ın hutbesinde şöyle dediği rivayet edilmiştir: “*Hesaba çekilmeden önce kendinizi hesaba çekin, büyük hesap günü için kendinizi donatın! Orada hiçbiriniz saklanmaksızın Rabbinize arzolanursunuz.*”³⁴²

Şuayb Arnavud, hadis mevkuif isnadı ceyyid demiştir.³⁴³

142. HADİS (s. 237)

عن ابن عباس قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: " من جاوز الأربعين ولم يغلب خيره شره فليتهجز إلى النار . "

İbn Abbas, Rasulullah (s.a.)’ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Kırk yaşına geldiği halde hayrı serine galip gelmeyen ateşe hazırlansın.*”³⁴⁴

21. hadisin mükerreridir.

³³⁹ Tirmizi, *Sıfatu'l-Kıyâme*, 25; İbn Mace, *Zühd*, 31; İbn Hanbel, IV, 124; Beyhaki, *Sünenü'l-Kübra*, III, 522.

³⁴⁰ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXVIII, 350.

³⁴¹ İbn Hacer, a.g.e., I, 404.

³⁴² İbn Ebi Şeybe, *Musannef*, c.13, s.270.

³⁴³ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, III, 346.

³⁴⁴ Deylemi, *el-Firdevsü bi Me'süru'l-Hutab*, III, 498; Hut, *Esne'l-Metalib*, I, 257; Sehavi, a.g.e., 617.

143. HADİS (s. 238)

عَنْ عَمْرِو بْنِ عَبَسَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ شَابَ شَيْبَةً فِي سَبِيلِ اللَّهِ كَانَتْ لَهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ». قَالَ أَبُو عِيْسَى هَذَا حَدِيثٌ حَسَنٌ صَحِيحٌ غَرِيبٌ . وَحَيَوَةٌ بِنُ شَرِيحِ ابْنِ يَزِيدَ الْحِمَاصِيِّ .

Amr b. Abese (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurmuştur: “*Kim Allah’ın dinini yeryüzünde en üstün kılma yolunda gayret ederek saç ve sakalını ağartırsa o kıllar kıyamet günü kendisi için nur, ışık olacaktır.*”³⁴⁵

İsnadı, Müslim’in şartlarına göre sahihtir.³⁴⁶

144. HADİS (s. 238)

عن أبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: إنك قلت إنني لأستحي أن أعذب ذا شبيبة في النار
Ebû Hureyre (r.a.), Rasulullah (s.a.)’ın şöyle buyurduğunu nakletti: “*Cenab-ı Hak beyaz sakal sahibine azap etmeye haya eder.*”³⁴⁷

Hadis mevzuat kitaplarında mevzu haber olarak yer almaktadır.

145. HADİS (s. 238)

عن أنس بن مالك قال قال رسول الله الله عز و جل الشيب نورى وأنا أكرم أن أهرق نورى بنارى

Enes (r.a.), Rasulullah (s.a.)’tan Allah Teâlâ’nın şöyle buyurduğunu nakletti: “*Sakal beyazlığı benim nurumdur. Nurumu ateşimle yakmaya hayâ ederim.*”³⁴⁸

Hadis mevzuat kitaplarında mevzu haber olarak yer almaktadır.

146. HADİS (s. 241)

عِمْرَانُ قَالَ قَالَ نَبِيُّ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مِنْ أُمَّتِي سَبْعُونَ أَلْفًا بَعِيرٍ حِسَابٍ ». قَالُوا وَمَنْ هُمْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ « هُمُ الَّذِينَ لَا يَكْتُمُونَ وَلَا يَسْتَرْفُونَ وَعَلَى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ». فَقَامَ عَكَاشَةُ فَقَالَ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . قَالَ « أَنْتَ مِنْهُمْ ». قَالَ فَقَامَ رَجُلٌ فَقَالَ يَا نَبِيَّ اللَّهِ ادْعُ اللَّهَ أَنْ يَجْعَلَنِي مِنْهُمْ . قَالَ « سَبَقَكَ بِهَا عَكَاشَةُ » .

İmrân’ın, Rasulullah (s.a.)’tan naklettiğine göre: “*Ümmetinden yetmiş bin kişi hesaba çekilmeden cennete girecek*” buyurdu. Orada bulunanlar “*Kim bunlar? Ey*

³⁴⁵ Tirmizi, Fedailu’l-Cihad, 9; Nesaî, Cihad, 26; İbn Hanbel, IV, 112, 114, 386, VI, 20.

³⁴⁶ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXVIII, 247.

³⁴⁷ Suyuti, *Leâliu’l-Masnûa*, I, 125; Kurtubi, *Tezkira*, I, 65.

³⁴⁸ Serahsi, *Makasidu’l-Hasene*, I, 652; Acluni, *Kesfu’l-Hafa*, II, 255.

Allah'ın Resulü!” dediler. Efendimiz ‘Onlar vücutlarını (kızgın demirle) dağlamayanlar; muska okuyup üflemedenler ve ancak Rablerine tevekkül edenlerdir” diye buyurdu. Bunun üzerine Ukkâşe ayağa kalkarak: “Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin” dedi. Allah'ın Resulü: “Sen onlardansın” buyurdul. Arkasından biri daha kalkarak: “Ey Allah'ın Peygamberi! Allah'a dua et de beni de onlardan eylesin” dedi. Bu defa Allah'ın Resulü “Ukkâşe senden önce davrandı”buyurdu.”³⁴⁹

Hadis, bu senedle sahihtir.

2.1.30. Mi'zan

147. HADİS (s. 244)

عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَمْرٍو بْنُ الْعَاصِ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « إِنَّ اللَّهَ سَيَخْلَصُ رَجُلًا مِنْ أُمَّتِي عَلَى رُءُوسِ الْخَلَائِقِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَيُنْشَرُ عَلَيْهِ تِسْعَةٌ وَتِسْعِينَ سِجْلًا كُلُّ سِجْلٍ مِثْلُ مَدِّ الْبَصَرِ ثُمَّ يَقُولُ أَتُنْكِرُ مِنْ هَذَا شَيْئًا أَظْلَمَكَ كَتَبْتِي الْحَافِظُونَ فَيَقُولُ لَا يَا رَبَّ . فَيَقُولُ أَفَلَمْ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ فَيَقُولُ أَحْضِرْ وَرَنِّكَ ظَلَمَ عَلَيْكَ الْيَوْمَ فَتَخْرُجُ بِطَاقَةٍ فِيهَا أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ فَيَقُولُ أَحْضِرْ وَرَنِّكَ فَيَقُولُ يَا رَبَّ مَا هَذِهِ الْبِطَاقَةُ مَعَ هَذِهِ السَّجَّاتِ فَقَالَ إِنَّكَ لَا تُظَلَمُ . قَالَ فَتَوَضَّعُ السَّجَّاتُ فِي كِفَّةٍ وَالْبِطَاقَةُ فِي كِفَّةٍ فَطَاشَتِ السَّجَّاتُ وَتَقَلَّتِ الْبِطَاقَةُ فَلَا يَثْقُلُ مَعَ اسْمِ اللَّهِ شَيْءٌ » .

Abdullah b. Amr b. As (r.a.)’den rivâyete göre, Rasûlullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Allah kıyamet gününde ümmetinden bir kişiyi herkesin önünde ayırıp o kişi aleyhinde doksan dokuz dosya açacaktır. Her bir dosyanın boyu gözün görebildiği mesafe kadar olacaktır sonra kendisine şöyle soracaktır: Bunlardan bir şeyi reddediyor musun? Amel muhafızım katip melekler sana haksızlık yapmışlar mıdır? O kimse “hayır ya Rabbi!” diye cevap verecektir. Sonra herhangi bir özrün var mı buyuracak o kimse hayır ya Rabbi diye cevap verecektir. Bunun üzerine Allah (c.c.) şöyle buyuracak “Evet yanımızda sana aid makbul bir amelin vardır ve bugün sana asla haksızlık edilmeyecektir.” Üzerinde ben şehâdet ederim ki Allah (c.c.)’tan başka gerçek ilah yoktur Muhammed de onun kulu ve Rasûlüdür yazılı bir kağıt parçası çıkarılacak ve Allah kendi tartında kendin bulun diyecektir. O kişi de diyecek ki: “Ya Rabbi bu tek kağıt parçası... ve bu dosyalar nasıl olacak bu tartı işi”... Allah (c.c.)’ta buyuracak ki “Bugün sana asla zulmetmeyecek”... Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki: Günah sicilleri bir

³⁴⁹ Müslim, İman, 371; Buhari, Edebü’l-Müfred, 314; Tirmizi, Sıfatu’l-Kıyame, 12; İbn Mace, Zühd, 34.

kefeye konulacak, kağıt parçası da bir kefeye konulacak sicillerin konulduğu kefe yukarı kalkacak kağıt parçası ağır çekecektir. Allah (c.c.)'ın ismi yanında hiç birşey ağır basamaz.”³⁵⁰

Müslim'in şartlarına göre sahihtir.³⁵¹

148. HADİS (s. 245)

عن عمران بن حصين رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: يوزن يوم القيامة مداد العلماء ودم الشهداء، فيرجح مداد العلماء على دم الشهداء

İmran b. Hüseyin (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “Kıyamette alimlerin mürekkebiyle şehitlerin kanı tartılır. Alimlerin mürekkebi, şehitlerin kanına üstün tutulur”³⁵²

Elbani, “hadis mevzu” demiştir.³⁵³

149. HADİS (s. 245)

أن الجنة يوتى بها فتوضع عن يمين العرش يوم القيامة والنار عن يسار العرش ويوتى بالميزان فينصب بين يدي الله وكفة الحسنات عن يمين العرش مقابل الجنة وكفة السيئات عن يسار العرش

“ Cennet arşın sağına, cehennem soluna konulur. Mizanın hasenat gözü arşın sağında, seyyiat gözü de solunda olur”³⁵⁴

Herhangi bir kaynakta hadisin senedine ve hadisle ilgili herhangi bir değerlendirmeye rastlanamamıştır.

150. HADİS (s. 246)

عن أنس قال قال رسول الله... وتنصب الموازين يوم القيامة فيوتى بأهل الصلاة فيوفون أجورهم بالموازين ويوتى بأهل الصيام فيوفون أجورهم بالموازين ويوتى بأهل الصدقة فيوفون أجورهم بالموازين ويوتى بأهل الحج فيوفون أجورهم بالموازين ويوتى بأهل البلاء فلا ينصب لهم ميزان ولا ينشر لهم ديوان ويصب عليهم الأجر صبا بغير حساب

Enes (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “... Kıyamette namaz ehli için, oruç ehli için, zekât ehli için, hac ehli için mizan kurulur. Amelleri tartılır.

³⁵⁰ Tirmizi, İman, 17.

³⁵¹ Elbânî, *Silsiletü's-Sahihâ*, I, 262, (h.no: 135).

³⁵² Suyuti, *Camiu's-Sağir*, II, 403; Muttaki, *a.g.e.*, X, 141; Aliyyulkari, *Miṣkatü'l-Mesâbîh*, XVI, 213.

³⁵³ Elbani, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Daife*, c.10, s.382.

³⁵⁴ Tirmizi, *Nevâdiru'l-Usul*, I, 80; Kurtubi, *Tezkira*, I, 360.

*Ecirleri de tartılarak verilir. Fakat musibet ehli için mizan kurulmaz. Amel defteri açılmaz. Hesapsız ecirleri üzerlerine dökülür.*³⁵⁵

Hadis mevzuat kitaplarında mevzu haber olarak yer almaktadır.

151. HADİS (s. 246)

عن ابن عباس : عن النبي صلى الله عليه و سلم قال: ... حتى إن أهل العافية ليمنون في الموقف أن أجسادهم قرضت بالمقاريض من حسن ثواب الله لهم (

İbn Abbas (r.a.), Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “*Cenab-ı Hakkın musibet ehline olan güzel sevabını, mevkıf, yani mahşerde, afiyet ehli görünce, keşke cisimlerimiz makaslarla kesilseydi diye temenni ederler.*”³⁵⁶

Elbani, bu senedin delil olarak alınamayacağını fakat zaafi şiddetli olmadığından şahid rivayet olarak alınabileceğini söylemiştir. Senedde geçen Ebû'z-Zübeyr'in müdellis olması³⁵⁷ sebebiyle hadis hasen kabul edilmiştir.³⁵⁸

152. HADİS (s. 246)

عَنْ سَعْدِ بْنِ طَرِيفٍ، عَنِ الْأَصْبَغِ بْنِ نُبَاتَةَ، قَالَ " دَخَلْنَا مَعَ عَلِيِّ بْنِ أَبِي طَالِبٍ عَلَى الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ نَعُوذُهُ، فَقَالَ لَهُ عَلِيٌّ: كَيْفَ أَصْبَحْتَ يَا ابْنَ رَسُولِ اللَّهِ؟ فَقَالَ: أَصْبَحْتُ بِحَمْدِ اللَّهِ بَارِتًا، قَالَ: كَذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ "، ثُمَّ قَالَ الْحَسَنُ: أَسْنِدُونِي أَسْنِدُونِي، فَأَسْنَدَهُ عَلِيٌّ إِلَى صَدْرِهِ، فَقَالَ الْحَسَنُ: سَمِعْتُ جَدِّي صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، وَقَالَ لِي يَوْمًا: " يَا بُنَيَّ، عَلَيْكَ بِالْقَنَاعَةِ تَكُنْ مِنْ أَعْنَى النَّاسِ، وَأَدِّ الْقَرَائِصَ تَكُنْ مِنْ أَعْبِدِ النَّاسِ، يَا بُنَيَّ إِنْ فِي الْجَنَّةِ شَجَرَةٌ يُقَالُ لَهَا شَجَرَةُ الْبُلْوَى، يُؤْتَى بِأَهْلِ الْبَلَاءِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، فَلَا يُنْصَبُ لَهُمْ مِيزَانٌ وَلَا يُنْشَرُ لَهُمْ دِيوَانٌ، يُصَبُّ عَلَيْهِمُ التَّاجِرُ صَبًّا "، وَقَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: {إِنَّمَا يُؤَقَى الصَّابِرُونَ أَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ}

Hasan b. Ali (r.a.) şöyle rivayet etti: “*Dedem Rasulullah (s.a.): Oğlum, kanaatkâr olursan, halkın zenginlerinden olursun. Feraizi eda edersen, halkın abidlerinden olursun. Ey Oğulcuğum, cennette şecere-i belva denilen bir ağaç vardır. Musibet ehli oraya getirilir. Kendileri için mizan kurulmaz, amel defteri de açılmaz. Ecirleri üzerlerine dökülür buyurdu. Sonra ‘ Şüphesiz sabredenlere ecirleri hesapsız olarak verilir’ ayetini okudu.*”³⁵⁹

Hadis, mevzuat kitaplarında mevzu haber olarak yer almaktadır.

³⁵⁵ Suyuti, *Lealiu'l-Masnûa*, II, 333; Kurtubi, *Tezkira*, I, 360.

³⁵⁶ Taberani, *el-Mucemu'l-Kebir*, XII, 182; Heysemi, *a.g.e.*, III, 34; Muttaki, *a.g.e.*, III, 342.

³⁵⁷ İbn Hacer, *a.g.e.*, II, 208.

³⁵⁸ Elbani, *Silssiletü's-Sahihâ*, V, 240.

³⁵⁹ Suyuti, *Lealiu'l-Mesnu'a*, II, 332; Zehebi, *Telhîs Kitabu'l-Mevzuat*, I, 193.

153. HADİS (s. 248)

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَا شَيْءٌ أَثْقَلُ فِي مِيزَانِ الْمُؤْمِنِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ وَإِنَّ اللَّهَ لَيُبِغِضُ الْفَاحِشَ الْبَذِيءَ » .

Ebû'd Derdâ (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: *“Kıyamet günü mü'minin mizanında hiçbirşey güzel ahlaktan daha ağır değildir. Allah (c.c.) kaba ve ahlaksız kişileri asla sevmez.”*³⁶⁰

Tirmizî: Bu konuda Âişe, Ebû Hüreyre, Enes, Üsâme b. Şerîk'den de hadis rivâyet edilmiş olup bu hadis hasen sahihtir.³⁶¹ Elbânî, hadis sahih demiştir.³⁶²

2.1.31. A'raf

Müellif burada, a'raf'ın tanımını yapmakla beraber a'raf ashabının kimler olduğu konusundaki müfessir ve muhaddisler arasındaki muhtelif görüşleri açıklamıştır.

154. HADİS (s. 251)

أَنَّ بَنَ مَالِكٍ يَقُولُ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... « هَذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ » . فَلَمَّا أَشْرَفَ عَلَى الْمَدِينَةِ قَالَ « اللَّهُمَّ إِنِّي أَحْرَمُ مَا بَيْنَ جَبَلَيْهَا مِثْلَ مَا حَرَّمَ بِهِ إِبْرَاهِيمُ مَكَّةَ اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي مَدَّهِمْ وَصَاعِهِمْ » .

Enes b. Mâlik (r.a.) Resûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti:.. (*Gözüne Uhud dağı görününce*): *“Bu bizi seven bir dağdır. Biz de onu severiz.” dedi. Medine'ye yaklaşınca: Ya Rabbî! Ben Medine'nin iki dağı arasını İbrahim'in Mekke'yi haram kılması gibi haram kılıyorum. Yâ Rabbî! Medînelilere müddet ve sa'larında bereket ihsan eyle! buyurdular.*³⁶³

Hadis bu senedle sahihtir.

155. HADİS (s. 251)

عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا يَوْضِعُ فِي الْمِيزَانِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَثْقَلُ مِنْ خُلُقٍ حَسَنٍ وَفِي حَدِيثِ جَابِرٍ رَفَعَهُ تَوْضِعَ الْمَوَازِينِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَتَوَزَنَ الْحَسَنَاتُ وَالسَّيِّئَاتُ فَمَنْ رَجَحَتْ حَسَنَاتُهُ عَلَى سَيِّئَاتِهِ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ

³⁶⁰ Buhari, Edebü'l-Müfred, 103; Tirmizî, Birr ve Sıla, 62.

³⁶¹ Tirmizî, Birr ve Sıla, 62.

³⁶² Elbânî, *Silsiletü's-Sahîha*, II, 450.

³⁶³ Buhari, Zekat, 54, Et'ime, 28, Daavat,36; Müslim, Hac, 462, 503, 504, Fadail, 11.

حبة دخل الجنة ومن رجحت سيئاته على حسناته مثقال حبة دخل النار قيل فمن استوت حسناته وسيئاته قال أولئك أصحاب الأعراف

Ebû'd Derdâ Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu rivayet etti: “*Kıyamet gününde mizan kurulur. Kim ki, hasenatı hurma çekirdeği kadar seyyiatına ağır gelirse cennete girer. Kim ki seyyiatı hurma çekirdeği kadar hasenatına üstün gelirse, cehenneme girer.*” buyurdu. Ashab sordu: Ya Rasulullah, hasenat ve seyyiatı müsavi olanlar ne olur? Rasulullah: Onlar cennete girmeye tamah ediyorlarken, giremeyen A'raf ashabıdır buyurdu.”³⁶⁴

Elbânî, hadise zayıf demiştir.³⁶⁵ Ali el-Muttaki senedde geçen Abbâd b. Kesîr es-Sakafî'nin zayıf olması sebebiyle³⁶⁶ hadis zayıftır, demiştir.³⁶⁷

2.1.32. Sırat

Bu bölümde müellif, “sırat: cehennem üzerinde uzun köprüdür. Herkesin ameline göre genişler ve daralır” diyerek hadislerle açıklamıştır.

156. HADİS (s. 253)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ... « فَبِأَنْتُمْ تَرَوْنَهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ ، يَجْمَعُ اللَّهُ النَّاسَ فَيَقُولُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ شَيْئًا فَلْيَتَّبِعْهُ ، فَيَتَّبِعُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الشَّمْسَ ، وَيَتَّبِعُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الْقَمَرَ ، وَيَتَّبِعُ مَنْ كَانَ يَعْبُدُ الطَّوْأغِيَةَ ، وَيَتَّبِقَى هَذِهِ الْأُمَّةَ فِيهَا مُنَافِقُوهَا ...

Ebû Hureyre (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “*İşte şüphesiz sizler O'nu kıyamet gününde böyle (apaçık) olarak göreceksiniz. Allah bütün insanları bir araya toplayacak da: Her kim her neye tapıyor idiyse onun ardına düşsün! buyuracak (yâhud Allah'ın emriyle bu sözü diyen diyecek). Artık güneşe tapmakta olan güneşin ardına düşer; kamere tapmakta olan kamerin ardına düşer; tâğûtlara tapmakta olanlar onların ardına takılıp gidecek. Yalnız bu ümmet, içlerinde münafıkları da olduğu hâlde yerinde durup kalacak.*”³⁶⁸

Hadis, bu senedle sahihtir.

³⁶⁴ İbn Hacer, *Fethu'l-Bari*, XIII, 539; Muttaki, *Kenzu'l-Ummal*, XIV, 384.

³⁶⁵ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, XIII,66, (h.no: 6030).

³⁶⁶ İbn Hacer, a.g.e., I, 392.

³⁶⁷ Muttaki, *Kenzu'l-Ummal*, XIV, 384.

³⁶⁸ Buhari, Rikak, 52, Tevhid, 24; Müslim, İman, 299; İbn Hanbel, II, 275-533-293.

157. HADİS (s. 254)

عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَدْنَى مُؤَدَّنٍ لِيَتَّبِعَ كُلُّ أُمَّةٍ مَا كَانَتْ تَعْبُدُ . فَلَا يَبْقَى أَحَدٌ كَانَ يَعْبُدُ غَيْرَ اللَّهِ سُبْحَانَهُ مِنَ الْأَصْنَامِ وَالْأَنْصَابِ إِلَّا يَتَسَاقَطُونَ فِي النَّارِ حَتَّى إِذَا لَمْ يَبْقَ إِلَّا مَنْ كَانَ يَعْبُدُ اللَّهَ مِنْ بَرٍّ وَفَاجِرٍ وَغَيْرِ أَهْلِ الْكِتَابِ فَيُدْعَى الْيَهُودُ ...

Ebû Sa'id el-Hudri Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti:.. “*Kıyamet koptuğu zaman bir dellâl: Her ümmet dünyada neye tapar idiyse; onun arkasına takılsın, diye ilân edecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ'dan başka şeylere, putlara ve heykellere tapmış olanlardan hiç biri kalmayacak, hepsi cehenneme düşecekler. Nihayet yalnız Allah'a tapan iyi ve kötülerle ehl-i kitabın bakiyyeleri kalacak...*”³⁶⁹

Hadis, bu senedle sahihtir.

158. HADİS (s. 254)

عَنْ أَبِي سَعِيدِ الْخُدْرِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... قَالَ أَبُو سَعِيدٍ بَلَّغْنِي أَنَّ الْجِسْرَ أَدْقُ مِنَ الشَّعْرَةِ وَأَحَدٌ مِنَ السَّيْفِ .

Ebû Sa'id el-Hudri Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti:... Ebû Sa'id (r.a.): “*Duydum ki bu köprü kıldan ince kılıçtan keskinmiş*” dedi.³⁷⁰

Hadis, bu senedle sahihtir.

159. HADİS (s. 257)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... وَيُضْرَبُ جِسْرُ جَهَنَّمَ . قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « فَاكُونُ أَوَّلَ مَنْ يُجِيزُ ، وَدُعَاءُ الرُّسُلِ يَوْمَئِذٍ اللَّهُمَّ سَلِّمْ سَلِّمْ ، وَبِهِ كَلَالِيْبُ مِثْلُ شَوْكِ السَّعْدَانِ ...

Ebû Hureyre (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti:.. “*Ve cehennem köprüsü kurulur". Rasûlullah (s.a.) buyurdu ki: "Ümmetini onun üstünden en*

³⁶⁹ Müslim, İman, 302.

³⁷⁰ Müslim, İman, 302.

evvel geçirecek, ben olacağım. O gün rasûllerin duaları 'Allâhumme! Sellim settim (= Yâ Allah, selâmet ver, selâmet ver) '(den ibaret) olacaktır. sırat Köprüsü 'nde sa'dân dikenlerine benzer birçok çengeller vardır....³⁷¹

İbn Mace, hadisi benzer lafızlarla Ebû Said el-Hudrî 'den rivayet etmiştir.³⁷²

Hadis, bu senedle sahihtir.

160. HADİS (s. 256)

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : [الزالون على الصراط كثير و أكثر من يزل عنه النساء

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “Sırat üzerinde ayakları kayan çoktur. Fakat pek çoğu kadınlardır.”³⁷³

Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

161. HADİS (s. 256)

قال رسول صلى الله عليه وسلم : [فإذا صار الناس على طرف الصراط نادى ملك من تحت العرش : يا فطرة الملك الجبار جوزوا على الصراط و ليقف كل عاص منكم و ظالم...

Rasulullah (s.a.) şöyle buyurdu: “İnsanlar, sıratın bir yanında olduğu vakit, arşın altından bir melek: ‘Ey melik-i Cebbarın halkı, sıratı geçiniz, fakat asi ve zalim olanınız dursun’ diye nida eder.”³⁷⁴

Hadis kaynaklarında bulunamamıştır.

162. HADİS (s. 259)

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ... قَالَ قُلْنَا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْجِسْرُ قَالَ « مَدْحَضَةٌ مَزَلَّةٌ ، عَلَيْهِ خَطَاطِيفٌ وَكَلَالِيبٌ وَحَسَكَةٌ مُقْلَطِحَةٌ ، لَهَا شَوْكَةٌ عُقِيْقَاءُ تَكُونُ بِنَجْدٍ يُقَالُ لَهَا السَّعْدَانُ ، ...

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.): Biz: Yâ Rasûlallah! Köprü nedir? dedik. Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu: "Ayakların kayacağı bir yerdir ki, üzerinde başları eğri demirden çengeller, dikenler; sert, keskin enli şeyler vardır... "nakletti.³⁷⁵

Hadis, bu senedle sahihtir.

³⁷¹ Buhari, Rikak, 52; Müslim, İman, 299, 316.

³⁷² İbn Mace, Zühhd, 33.

³⁷³ Kurtubi, Tezkira, I, 381; İsmail Hakki Bursevî, Ruhü'l-Beyan, II, 61.

³⁷⁴ Kurtubi, Tezkira, I, 381.

³⁷⁵ Buhari, Tevhid, 24; Müslim, İman, 302.

163. HADİS (s. 259)

عن يعلى بن منية عن النبي صلى الله عليه وسلم قال : تقول النار للمؤمن يوم القيامة جز يا مؤمن فقد أطفأ نورك لهبي

Ya'la b. Münye Rasulullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Cehennem ateşi, mümine, üzerimden çabuk geç, nurun ateşimi söndürüyor der."³⁷⁶

Elbânî, hadis Halid b. Durîke'nin irsali sebebiyle.³⁷⁷ zayıf demiştir.³⁷⁸

164. HADİS (s. 262)

عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ - رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ - قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَخْلُصُ الْمُؤْمِنُونَ مِنَ النَّارِ ، فَيُحْبَسُونَ عَلَى قَنْطَرَةٍ بَيْنَ الْجَنَّةِ وَالنَّارِ ، فَيُقَصُّ لِبَعْضِهِمْ مِنْ بَعْضٍ ، مَظَالِمُ كَانَتْ بَيْنَهُمْ فِي الدُّنْيَا ، حَتَّى إِذَا هُدُّبُوا وَنُقُوا أُذِنَ لَهُمْ فِي دُخُولِ الْجَنَّةِ ، فَوَالَّذِي نَفْسُ مُحَمَّدٍ بِيَدِهِ لَأَحَدُهُمْ أَهْدَى بِمَنْزِلِهِ فِي الْجَنَّةِ مِنْهُ بِمَنْزِلِهِ كَانَ فِي الدُّنْيَا . »

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'in şöyle buyurduğunu nakletti: "Kiyamet günü mü'minler (sıratın geçerek) ateşten kurtulurlar da cennetle ateş arasındaki bir köprü üzerinde durdurulurlar. Orada, dünyâda iken aralarında meydana gelmiş haksızlıklar birbirlerinden kısas yapılır. Nihayet haksızlıklardan temizlendikleri ve pampâk oldukları zaman onlara cennete girmelerine izin verilir. Muhammed'in nefsi elinde bulunan Allah 'a yemin ederim ki, o mü'mirilerden herbiri cennetteki menziline, dünyâdaki meskeninden daha doğru yol bulur"³⁷⁹

Hadis, bu senedle sahihtir.

2.1.33. Şefaât

165. HADİS (s. 263)

عَنْ عُثْمَانَ بْنِ عَفَّانَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « يَشْفَعُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ثَلَاثَةٌ الْأَنْبِيَاءُ ثُمَّ الْعُلَمَاءُ ثُمَّ الشُّهَدَاءُ » .

³⁷⁶ Taberani, *el-Mucemu'l-Kebir*, XXII, 258; Heysemi, *a.g.e.*, X, 652; Fettenî, *a.g.e.*, I, 255.

³⁷⁷ İbn Hacer, *a.g.e.*, I, 212.

³⁷⁸ Elbânî, *Silsiletü'd-Daife*, VII, 413, (h.no:3413).

³⁷⁹ Buhari, *Rikak*, 48; İbn Hanbel, III, 13, 58, 63.

Osman bin Affân'dan rivayet edildiğine göre; Resûlullah (S.a.) şöyle buyurdu: “Kıyamet günü üç (zümre) şefa'at eder. Peygamberler, sonra din bilginleri, sonra şehîdler.”³⁸⁰

Elbani, hadis mevzu demiştir.³⁸¹

166. HADİS (s. 265)

عَنْ أَنَسٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « شَفَاعَتِي لِأَهْلِ الْكِبَائِرِ مِنْ أُمَّتِي » .

Enes (r.a.) Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: “Şefa'atim, ümmetimden büyük günah işleyenleredir.”³⁸²

Tirmizî: Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir. Bu konuda Câbir'den de hadis rivâyet edilmiştir.

Şuayb Arnavud, isnadı sahih demiştir.³⁸³

167. HADİS (s. 265)

عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ فَقَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدٌ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ... « فَيُقَالُ يَا مُحَمَّدُ ارْفَعْ رَأْسَكَ ، وَقَلِّ يُسْمَعُ لَكَ ، وَسَلِّ تُعْطَى ، وَاشْفَعْ تُشْفَعُ . فَأَقُولُ يَا رَبَّ أُمَّتِي أُمَّتِي... »

Enes (r.a.), Rasûlullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: "... Bana: “Yâ Muhammed başını kaldır, söyle, sözün dinlenir; iste, sana verilir; şefa'at et, şefa'atin kabul olunur!” denilir. Bunun üzerine ben: Yâ Rabbi! Ümmetimi, ümmetimi! diye şefa'at dilerim...”³⁸⁴

Hadis bu senedle sahihtir.

168. HADİS (s. 265)

عَنْ الطَّفِيلِ بْنِ أَبِي بَنْ كَعْبٍ عَنْ أَبِيهِ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: « إِذَا كَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كُنْتُ إِمَامَ النَّبِيِّينَ وَخَطِيبَهُمْ وَصَاحِبَ شَفَاعَتِهِمْ غَيْرُ فَخْرٍ » .

³⁸⁰ İbn Mace, Züh'd, 37.

³⁸¹ Elbânî, a.g.e., IV, 445, (h.no: 1978).

³⁸² Tirmizî, Sıfatu'l-Kıyame, 11; İbn Mace, Züh'd, 37; Ebû Dâvûd, Sünne, 20,21.

³⁸³ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XX, 439.

³⁸⁴ Buhari, Tevhid, 36, Ehadisü'l-Enbiya, 3; Müslim, İman, 322, 327; İbn Hanbel, I, 282, III, 116, 244; İbn Mace, Züh'd, 37.

Tufeyl b. Übey b. Ka'b (r.a.) o da babasından Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: ...“*Kıyamet gününde Peygamberlerin imamı hatibi ve şefaatin sahibiyim, fakat övünme yok.*”³⁸⁵

Tirmizî: Bu hadis hasendir, demiştir.³⁸⁶ Şuayb Arnavud hadis hasen olmakla birlikte şahit rivayetler ile sahih ligayrihi mertebesine yükselmektedir. İsnadı Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebi Talip sebebiyle hasendir.³⁸⁷ İbn Hacer, Abdullah b. Muhammed b. Akîl b. Ebi Talip için sadûk ve hadisi leyyin demiştir.³⁸⁸

169. HADİS (s. 271)

عَنْ أَبِي نُضْرَةَ قَالَ خَطَبْنَا ابْنَ عَبَّاسٍ عَلَى مِثْبَرِ الْبَصْرَةِ فَقَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ... أَيُّ رَبِّ أُمَّتِي أُمَّتِي ...

“...İlahi, ümmetim ümmetim...”³⁸⁹

İsnadı, Amr b. Ebi Amr Mevla Muttalib sebebiyle ceyyiddir.³⁹⁰ İbn Hacer, Ebi Amr Mevla Muttalib için *ثقة ربما وهم* ifadesini³⁹¹ kullanmıştır.³⁹²

170. HADİS (s. 282)

عَنْ ابْنِ عُمَرَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ «إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُعْرِغْ»

İbn Ömer (r.a.)'den rivâyete göre, Peygamber (s.a.) şöyle buyurmuştur: “*Allah kulunun tevbesini can boğaza gelmediği sürece kabul eder.*”³⁹³

Tirmizî: Bu hadis hasen garibtir. Muhammed b. Beşşâr, Ebû Âmir el Akdî vasıtasıyla Abdurrahman'dan aynı senedle bu hadisin bir benzerini bize aktarmıştır, demiştir.³⁹⁴

³⁸⁵ Tirmizi, Menakıb, 1; İbn Mace, Zühd, 37; İbn Hanbel, V, 138, 139.

³⁸⁶ Tirmizi, Menakıb, 1.

³⁸⁷ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XXXV, 169.

³⁸⁸ İbn Hacer, a.g.e., I, 443.

³⁸⁹ İbn Hanbel, I, 282, 295, II, 436, III, 247.

³⁹⁰ “Ceyyid” hasen li-zatihi mertebesinden yüksek olmakla beraber sahih derecesine vardığından tereddüt edilen hadis. Bkz. Abdullah Aydın, a.g.e., s.44.

³⁹¹ İbn Hacer, Takribü't-Tehzib, II, 75.

³⁹² İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, XIX, 452.

³⁹³ Tirmizi, Daavât, 98; İbn Mace, Zühd, 30; İbn Hanbel, II, 132, 152, III, 425.

³⁹⁴ Tirmizi, Daavât, 98.

İsnadı senedde geçen Abdurrahman b. Sabit b. Sevban'ın zayıf oluşundan³⁹⁵ dolayı hasen seviyesindedir.³⁹⁶

2.1.34. Su-i Hatime

Bu bölümde müellif, insanların en bahtiyarının son nefesinde imanını muhazaeden kimse olduğunu ifade ederek görüşlerini hadislerle açıklamıştır.

171. HADİS (s. 279)

عَنْ سَهْلِ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ... «إِنَّ الْعَبْدَ لَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلَ النَّارِ ، وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَيَعْمَلُ عَمَلًا أَهْلِ الْجَنَّةِ ، وَإِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ ، وَإِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالْخَوَاتِيمِ » .

Sehl b. Sa'd (r.a.) Rasulullah (s.a.)'ın şöyle buyurduğunu nakletti: ... "*Şüphesiz bir kul, cennet ehlinin olduğu hâlde ateş ehlinin amelinin işler, bir kul da ateş ehlinin olduğu hâlde cennet ehlinin amelinin işler. Ameller ancak sonuncuları ile değerlendirilir*" buyurdu.³⁹⁷

Hadis bu senedle sahihtir.

³⁹⁵ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, II, 494.

³⁹⁶ İbn Hanbel, a.g.e., Şuayb Arnavud tahkikli baskı, X, 300.

³⁹⁷ Buhari, Kader, 5; Müslim, Kader, 1, 11, 12; İbn Mace, Sünne, 10.

HADİSLERİN SİHHAT DURUMUNA GÖRE SINIFLANDIRILMASI

M. Şakir Çörüş'ün, *İrşâdü'l-Ğâfilîn* adlı eserinde kullanmış olduğu hadisleri rakamlara dökerek vermek gerekirse şöyle bir tablo oluşturulabilir.

Tablo-1

SIHHAT AÇISINDAN HADİSLER	HADİS SAYISI	YÜZDELİK ORANI
Sahih hadisler	87	% 51
Hasen hadisler	17	% 9,7
Zayıf hadisler	34	% 19,7
Mevzû haberler	18	% 10,4
Hadis kaynaklarında bulunamayan	13	% 7,5
Orijinal metni bulunamayan hadisler	2	% 1,1
TOPLAM	171	

Tablodan da anlaşıldığı gibi M. Şakir Çörüş, daha çok sıhhatli haber kullanmaya gayret göstermiştir. Eserinde kullandığı hadislerin %60,7'i gibi büyük bir bölümünde makbul haberler kullanması onun bu konudaki hassasiyetini göstermesi açısından önemlidir. Sahih hadislerin ekserisi, muttefekunaleyh rivayetlerdir.

Fakat sahih rivayetler kullanmaya bu kadar önem veren M. Şakir Çörüş'ün, incelediğimiz eserinde %20 oranında zayıf haber nakletmesi gözardı edilemeyecek bir gerçektir. Hatta bu rakama sıhhatine erişemediğimiz, tahrirci yapılamayan ve orijinal metni bulunamadığı için değerlendirmeye tabi tutulamayan haberleri de eklersek %37'lik bir kısmının tenkide açık rivayetlerden oluştuğu ortaya çıkar ki bu hiç de azımsanacak bir rakam değildir.

Amacı Allah (c.c.)'ın kelamı Kur'an-ı Kerim ve Hz Muhammed'in sünneti doğrultusunda insanları irşâd etmek olan bir eserde, %10,4 oranında mevzu haber bulunması düşündürücüdür. Mevzu haber konusunda kısa bir açıklama yaptıktan sonra M. Şakir Çörüş'ün niçin bu haberlere yer vermiş olabileceğine değinilecektir.

Mevzu haberin en sıkıntılı tarafı Allah Rasulü'nün söylemediği bir sözün ona nispet edilmesidir. Peygamberimize ait olmayan söz, fiil ve takrirlerin ona aitmiş gibi gösterilmesi, dinin yanlış anlaşılmasına sebep olacaktır ki bu çok tehlikelidir. Ancak uydurma haber olarak nakledilen sözlerin tamamının yanlış olduğunu söylemek mümkün değildir. Onlar içinde de doğru ve güzel sözler olabilir. Ama hadis değildir. İrşâdü'l-Ğafilîn'de bu haberlere hangi amaçla yer verildiğine gelecek olursak öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki M. Şakir Çörüş'ün gerek hadise bakış açısı gerekse ilmi konularda hassasiyeti ile ilgili elimizde yeteri kadar bilgi yoktur. Yalnız, eserin dîbâce bölümünde “Mev'iza alanında yazılan diğer eserlerin arapça olduğunu bu sebeple Muhammed ümmetinin faydalanması amacıyla eserini Türkçe yazdığını” belirten M. Şakir Çörüş'ün öyle zannediyoruz ki, mevzu haber nakletmesi eserini kaleme aldığı Osmanlı Devleti'nin yıkılma döneminde askerlerin içinde bulunduğu hal dolayısıyladır. Tabi bu sadece bizim yorumumuzdur.

Tablo-2

SIHHAT AÇISINDAN HADİSLER	HADİS NUMARALARI
Sahih hadisler	1-6-7-8-11-13-15-18-20-21-22-27-30-34-40-43-47-48-50-51-52-54-55-56-58-60-61-63-65-66-67-69-70-71-75-79-80-83-89-90-91-92-94-96-97-99-102-103-104-105-106-107-108-109-110-111-113-114-115-116-117-118-119-120-121-127-129-132-133-138-139-140-143-144-147-148-153-155-157-158-159-160-163-165-167-168-172
Hasen hadisler	4-12-28-35-39-46-64-72-78-85-88-98-142-152-169-170-171
Zayıf hadisler	3-5-14-16-19-23-32-33-36-37-38-41-42-44-49-53-57-59-73-84-93-95-100-101-122-125-126-128-131-134-136-141-156-164
Mevzû haberler	2-9-10-29-31-45-62-68-74-76-86-137-145-146-149-151-154-166
Hadis kaynaklarında bulunamayan	17-25-77-81-82-87-123-124-130-135-150-161-162
Orijinal metni bulunamayan hadisler	24-26
TOPLAM	171 ADET

Bu tabloya hangi hadislerin sıhhatli hangi haberlerin problemlili olduğu toplu bir şekilde yansımaktadır.

Neticede tüm bu tablolar ve açıklamalardan sonra çalışmayla ilgili genel bir değerlendirme ortaya koyulacaktır.

II. DEĞERLENDİRME

Osmanlı'nın son dönem alay müftülerinden M. Şakir Çörüş'ün ilk ve en meşhur eseri olan *İrşâdü'l-Ğafilîn* adlı eserinden yola çıkarak onun hadis kullanımı ve hadise bakışı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Eserinde hadisleri konularına göre veren M. Şakir Çörüş hadisleri kullanırken çoğunlukla râviyi zikretmeden "Rasulullah (s.a.) şöyle buyuruyor..." diyerek nakletmiş; bazen ise Rasulullah (s.a.)'ın hangi olaydan sonra o hadisi söylediğini belirtmiştir.³⁹⁸

Kullandığı kaynaklar açısından ise az da olsa hadisin yer aldığı eserleri belirtmiştir. Örneğin: "İmam Ahmed, Ebû Dâvûd, Beyhâki ve Taberânî'nin eserlerinde naklettiği şu hadiste..." şeklinde hadisi nakletmiştir.³⁹⁹

Bazen ise hadisin geçtiği eseri ve rivâyet eden ilk sahabiye nakletmiştir.⁴⁰⁰

Tahrirci yapılamayan hadislere bakıldığında ise bu hadislerin ahlak kitaplarında geçtiğini görülmektedir. Bunlardan 7 tanesi Kurtubi'nin *Tezkira*'sında⁴⁰¹, 2 tanesi ise Hadîmî'nin *Berika Şerhi Tarikat-i Muhammediye* adlı eserinde⁴⁰² geçmektedir.

Özellikle tahrirci yapılamayan bu hadislere baktığımızda bir işarî tefsir olan İsmail Hakkı Bursevî'nin *Ruhu'l-Beyan*'ından yararlandığı dikkati çekmektedir.⁴⁰³

Tüm çabalarımıza, bütün temel islam kaynaklarına hatta edep, ahlak ve rikak eserlerine de bakmamıza rağmen 2 tane hadisin metnine ulaşamamıştır.

³⁹⁸ Bkz. *İrşâdü'l-Ğafilîn*, s. 80 (37. hadis).

³⁹⁹ Bkz. *İrşâdü'l-Ğafilîn*, s. 123 (60. hadis)

⁴⁰⁰ Bkz. *İrşâdü'l-Ğafilîn*, s. 123 (61. hadis).

⁴⁰¹ Bkz. 87., 123., 130., 135., 150., 161., 162. hadisler.

⁴⁰² Bkz. 17. ve 77. hadisler.

⁴⁰³ Bkz. 123. ve 161. hadisler.

SONUÇ

Tahric çalışmalarında, herhangi bir eserde hadis olarak önümüze gelen rivayetlerin kaynaklarını, sıhhat durumlarını tespit ederek söz konusu eserin hadis ilmi açısından değerlendirilmesi amaç edinilmiştir. Bu tür çalışmaların, sadece hadis kitapları üzerinde değil de tefsir, tarih, fıkıh ahlak, edep türü islami eserler üzerinde de yapılmasının sahîh bir sünnet pratiğinin toplum hayatına yerleşmesinde fayda sağlayacağı kanaatindeyiz.

M. Şakir Çörüş'ün eserinde toplam 171 hadis kullanmıştır. Eserde kullanılan hadislerin rakamsal olarak dökümünü verecek olursak, sahîh 87, hasen 17, zayıf 34, mevzu 18, tahrici yapılamayan 13, orijinal metni bulunamayan 2...

M. Şakir Çörüş kullandığı hadisleri %60,7 oranında sahîh rivâyetlerden seçmiştir. %20 oranında ise zayıf hadise yer vermiştir. Ancak eserinde mevzu haberlere yer vermesi, bu rivayetlerin de %10,4 gibi azımsanamayacak bir oranda olması gözardı edilemeyecek derecede tenkide açık bir husustur.

Eserde zayıf hatta mevzu haberlerin bu denli fazla olmasının sebebi, Çörüş'ün eserini kaleme alırken temel hadis kaynaklarından ziyade mev'iza ve tefsir kitaplarından yararlanmış olmasıdır.

Zayıf haberleri kullanmasında eserin mev'iza türünde yazılmış olması etkili olabilir. Bilindiği üzere ahlak ve rikak konularında zayıf hadisler de kullanılabilir. Fakat eserde mevzu haberlerin kullanılmasının hiçbir haklı gerekçesi olamaz.

Bütün çabamıza rağmen 2 tane hadisin orijinal metnine ulaşamadık, 13 hadisin ise tahrici yapılamamıştır.

M. Şakir Çörüş'ün tam manasıyla düzgün bir hadis eğitimi almamasına rağmen, dibâcede de belirttiği gibi Muhammed ümmetinin istifadesine sunmak için böyle bir eser yazması ve bu eseri oluştururken de herşeye rağmen çoğunlukla sahîh rivayetler kullanması takdire şayandır.

İnanıyoruz ki M. Şakir Çörüş'ün gerek ilmi kişiliğinin gerekse diğer eserlerinin araştırılması, tenkide tabi tutulması, onun görev yaptığı yıllarda nasıl bir hizmeti yerine getirdiğinin anlaşılması açısından yararlı olacaktır.

BİBLİYOGRAFYA

ABDURRAZZÂK, Ebûbekr İbn Hemmâm es-San'ânî (211 / 826), *el-Musannef*, I-XI, thk. ve thr., Habîburrahmân el-A'zamî, I-X, 1.bs., Beyrut, 1403/1983.

ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed el-Cerrâhî (1162/1748), *Keşfu'l-Hafâ*, I-II, Beyrut, 1988.

ALİYYÜ'L-KÂRÎ, *el-Masnû' fî ma'rifeti'l-hadîsi'l-mevdû'*

ALİ EL-MÛTTAKÎ, Alâuddîn Ali b. Hüsâmüddîn el-Hindî (975/1567), *Kenzu'l-Ummâl fî süneni'l-akvâl ve'l-ef'âl*, I-XVIII, Beyrut, 1399/1979.

ÂLÛSÎ, Şihâbüddîn es-Seyyîd Mahmûd el-Bağdâdî (1246/1830), *Rûhu'l Meânî*, I-IX, Matbaatü Muhammed Bek Hudârî, 1310.

AYDINLI, Abdullah, *Hadis İstilahları Sözlüğü*, Timaş yay., İstanbul, 1987.

AYNÎ, Bedru'd-Din, *Umdetu'l-Kârî Şerhu Sahih'il-Buhârî*, I-XXV, Beyrut trz.

BEYDİLLÎ, Kemal, Osmanlı Döneminde İmamlar ve Bir İmanın Günlüğü, İstanbul 2001

-----, *Bahriye Salnâmesi*, İstanbul 1323 (Matbaa-ı Bahriye)

-----, *Deniz Kuvvetleri Ordu Kıyafet Kararı: I.Kısım*, (Deniz Basımevi) İstanbul, 1960

-----, *Osmanlı Askeri Teşkilât ve Kıyafetleri (1876-1908)*, İstanbul 1986 (Askeri Müze ve Kültür Sitesi Komutanlığı Yayınları)

BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed İbn Hüseyin (458/1065), *es-Sünenü'l-Kübrâ*, I-XI, Beyrut, 1994.

-----, *Delâilü'n -Nübüvve*, I-VII, Beyrut, 1985.

-----, *Şuabu'l-İman*, I-XIII, (thk. Abdü'l-Aliyy Abdü'l-hamîd), Riyad 1425/2004.

BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail (256/869) *el-Câmiu's-Sahîh*, tsh., Mehmet Zihni Efendi, 2. bs., I-VIII, İstanbul, 1992.

----- *el-Edebü'l-Müfred*, trh. ve thk., Muhammed Abdulkâdir Atâ, 1. bs., Beyrut, 1990.

BURSEVÎ, İsmail Hakkı, *Ruhu'l-Beyan*, I-XVI, yay. Osmanlı, 2005.

CASSAS, Ebû Bekir Ahmet İbn Ali er-Râzî, *Ahkâmü'l-Kur'an*, I-V, Beyrut, trs.

DÂRAKUTNÎ, Ali b. Ömer (385 / 995), *Sünenü'd-Dârakutnî*, I-IV, Beyrut, 1406 / 1886.

DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahman (255/868), *Sünenü'd-Dârimî*, I-II, thk., thr. ve tlk., Abdullah Hâşim Yemânî, İstanbul, 1992.

DEYLEMÎ, Ebû Şücâ' Şireveyh b. Şehridâr b. Şireveyh b. Fennâhüsrev (ö. 509/1115), *Firdevsü'l-Ahbar bi Me'sûri'l-Hıtab*, (nşr. es-Sa'îd b. Besyûnî Zağlûl), IV, 1. baskı, Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye. Beyrut 1986, II. 229.

EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'âs el-Ezdî es-Sicistânî (27 / 888), *es-Sünen*, I-VI, thk., Muhammed Avvâme, Beyrut, 1465 / 2004.

-----, *es-Sünen*, I-VII, thk., thr., Nâsuruddîn Elbânî, Kuveyt, 2002.

ELBÂNÎ, Muhamed Nâsuruddîn, *Sisiletü'l-Ehâdisü's-Sahîha ve Şey'un min Fıkhihâ ve Fevâidihâ*, I-IX, Riyad, 1995.

-----, *Kıssatü'l-Mesîhi'd-Deccâl ve Nüzûli İsâ Aleyhisselâm*, el-Mektebetü'l-İslâmiyye, Ürdün.

-----, *Silsiletü'l-Ehadisi'd-Daife ve'l-Mevdûa*, I-VII, Riyad 1420/2000.

-----, *Sahih-u Camiu's-Sağir*, I-II, el-Mektebü'l-İslamî, 1408/1988.

-----, *İrvâü'l-Galîl fî Tahric-i Ehâdîsi Menâri's-Sebil*, I-IX, el-Mektebetü'l-İslami, 1405/1985.

-----, *Gayetü'l-Meram*, el-Mektebü'l-İslamî, Dimeşk.

FETTENÎ, Cemâleddin Muhammed Tâhir b. Ali el-Hindî el- (ö. 986/1578), *Tezkiretü'l-Mevzü'ât*, Beyrut ts.

HÂDİMÎ, Ebû Said, *Berika Şerhi Tarikat-ı Muhammediye*, trc. Bedrettin Çetiner, I-V, Kahraman yay., İstanbul, 2002.

HÂKİM, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh en-Nisâbûrî (405/1014), *el-Müstedrek ale's-Sahihayn*, I-IV, Beyrut, 1986.

HÂZİN, Alâuddîn Ali b. Muhammed b.İbrahim el- Bağdâdî (725/1324), *Lübâbü't-Te'vîl fî Meâni't-Tenzîl*, I-IV, 1304.

HEYSEMÎ, Nûruddîn Ali b. Ebî Bekr (807/1404), *Mecmau'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, I-X, thk., Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Beyrut, 1414/1994.

HÛT, Ebû Abdurrahmân Muhammed b. Dervîş el- (ö. 1276/1859), *Esnemetâlib*, Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabi, Beyrut 1403/1983.

İBN ABDİLBER, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî el-Kurtubî, (463/1071), *et-Temhîd limâ fî'l-Muvatta' mine'l-Meânî ve'l Âsâr*, I-XXVI, Cidde, 1967.

-----, *Cami'ul Beyan'il İlm Ve Fazlih*, Beyrut.

İBN ADÎ, Ebû Ahmed Abdullâh el-Cürcânî (365/975), *el-Kâmil fî Duafâi'r-Ricâl*, I – IX, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1997.

İBN ARABÎ, Ebû Bekr Muhammed İbn Abdillâh, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, I-IV, Dâru'l-İhyâi'l-Kütüb el-Arabiyye, 1957.

İBN ASÂKÎR, Ebû'l-Kâsım Ali b. El-Hasan (v. 571), *Tarihu Medineti Dimeşk*, thk. Muhibbuddin Ebî Saîd Ömer, I-LXXX, Beyrut 1415/1995.

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullâh b. Muhammed el-Kûfî (235/849), *el-Musannef fi'l-ehâdis ve'l-âsâr*, I-VII, takdim Kemal Yusuf el-Hût, Beyrut, 1409/1989.

İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî (852/1448), *Takribu't-Tehzip*, I-II, thk., Abdülvehhâb Abdüllatîf, 2. bs., Beyrut, 1975.

-----, *Tehzîbü't-Tehzîb*, I-XII, Beyrut, 1968.

-----, *et-Telhîsü'l-Habîr fi Tahrîci Ehâdisi'r-Rafîyyi'l-Kebîr*, I-IV, Riyad, 1997.

-----, *Fethu'l-Bârî bi Şerhi Sahihi'l-Buhari*

-----, *el-Metâlibü'l-Aliye bi Zevâidi Mesanîdi's-Semmaniye* (thk. Adullah Haşim el-Medeni), I-IV, Beyrut 1406/1986.

İBN HANBEL, Ebû Abdillâh Ahmed İbn Muhammed eş-Şeybânî (241/855), *Müsned*, I-XX, şrh., Ahmed Muhammed Şâkir, 2. bs., Mısır, 1949.

-----, *Müsned*, thk., thr. ve tlk., Şuayb Arnavud, 2. bs., I- L, Beyrut, 1999-2001.

-----, *Müsned I-IV (I-III)*, Çağrı yay. İstanbul 1992.

İBN HAZM, Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm b. Galip b. Salih b. Halef b. Maden b. Süfyan b. Yezid el-Farisi, *El-İhkam fi usûl el-Ahkam*

İBN HİBBÂN, Muhammed b. Ahmed (354/965), *Sahîhu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Belabân*, I-XVIII, thk., thr. ve tlk Şuayb Arnavud, 2. bs., Beyrut, 1997.

-----, Sikât, I-X, 1. bs. Haydarâbâd-Dekken, 1980.

-----, Mecrûhîn, I-III, 1. bs., Matba'atu'l-Azîziyye, Haydarâbâd, 1970

İBN HİŞÂM, Ebû Muhammed Abdulmelik el- Himyerî (218/833), *es-Sîretü'n-Nebeviyye*, I-II, Mısır, 1955.

İBN HUZEYME, Ebû Bekr Muhammed b. İshâk es-Sülemî (311/923), *es-Sahîh*, I-IV, thk., tlk. ve thr. Muhammed Mustafa el-Â'zamî, 2. bs., Beyrut, 1992.

İBN İSHAK, Muhammed (151/768), *Sîratü İbn İshak*, thk. Ahmed Ferid el-Mezidi, I-II, Beyrut 1424/2004.

-----, Muhammed, *Siret-i İbn İshak tahkiki*, Konya 1980.

İBN KAYYİM EL-CEVZİYYE (751/1350), *Zâdü'l-Meâd*, I / VI, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, 1997.

İBN KESİR, Ebû'l-Fidâ İsmâil el-Kuraşî (774/1372), *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I-IV, Mısır, trs.

İBN MÂCE, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî (273 / 886), *es-Sünen*, I-II, thk., M. Fuâd Abdalbâkî, İstanbul, 1992.

-----, *Sünen-ü İbn Mace*, thk. Muhammed Nasıruddin Elbânî, , Mektebetü'l Maarif, Riyad 1986.

İBN MAİN, Yahya (233/847), *Târîh*, I-IV, thk. Ahmed Muhammed Nurseyf, 1. bs., Mekke, 1979.

İBN NECCÂR, *el-Müstefâd min zeyli Tarih Bağdad*, (nşr. Kayser Ebû Ferah) Haydarâbâd 1978.

İBN SA'D, Ebû Abdillâh Muhammed, *et-Tabakâtü'l-Kübra*, I-VIII, Beyrut trz.

İBNÜ'L-ESÎR, İzzüddîn Ebû'l-Hasan Ali İbn Muhammed el-Cezerî (630/1232), *Üsdü'l-Ğâbe*, I-VI, Darü'ş-Şa'b, trs.

KÂTİB ÇELEBÎ, Hacı Halife Mustafa b. Abdullah (ö. 1067/1657), *Keşfüz-zünûn*, I-II, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1413/1992.

KÂVUKCÎ, Ebû'l-Mehâsin el- (ö. 1305/1888), *el-Lü'lüü'l-Mersû'*, Dârü'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut 1415.

KETTÂNÎ, Seyyid Şerîf Muhammed b. Ca'fer (h.1345), *Hadis Literatürü*, trc. Yusuf Özbek, İz Yayıncılık, 1. bs., İstanbul, 1994.

KURTÛBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed İbn Ahmed el-Ensârî (h.671), *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân*, I-XX, Beyrut, 1966.

-----, Kurtubi Tezkira Muhtasarı, yaz. İmam Şarânî, yay. Kutup Yıldızı, İstanbul 2008.

MÂLİK, İbn Enes (179/795), *el- Muvatta'*, I-II, thk., Beşşâr Avâr Marûf, Beyrut, 1997.

MEVSİLÎ, Ebû Ya'la, Ahmed b. Ali (307/919), *Müsned*, thk. Halil b. Me'mun, Beyrut 1426/2005.

MUTTAKÎ, Alauddin Ali (975), *Kenz-ül Ummal*, I-XVIII, yay., Müeseset-ür Risalet, Lübnan.

MÛBÂREKFÛRÎ, Ebû'l-Alî Muhammed Abdurrahmân (ö. 1353/1934), *Tuhfetü'l-ahvezi bi şerhi Câmi'i't-Tirmizi*, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut ts. VU, 350.

MÛNAVÎ, Muhammed Abdür-rauf, *Feyzu'l-Kadir Şerhi'l-Camiu's-Sağir*, I-VI, Mısır 1356/1938.

MÜNZİRÎ, Ebû Muhammed AbdüTazîm b. Abdülkavî fö. 656/1258), *et-Terğib ve't-Terhib* (nşr. İbrahim Şemsüddin), I-IV, 1. baskı, Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1417,

MÜSLİM, Ebû'l-Hüseyn b. Haccâc (261 / 875), *el-Câmiu's-Sahîh*, I-III, thk. ve tlk., Muhammed Fuad Abdülbâkî, İstanbul, 1992.

NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb (303 / 915), *es-Sünen*, I-VIII, 2. bs., İstanbul, 1992.

-----, *Sünen-i Nesâî*, thk. Muhammed Nasıru'd-Din el-Elbânî, Riyad, 1409.

ÖZCAN, Abdülkadir, “*Asâkir-i Mansûre-i Muhammediye*”, TDV İslâm Ansiklopedisi; a.mlf., “Hassa Ordusunun Temeli Mu’allem Bostaniyân-ı Hâssa Ocağı Kuruluşu ve Teşkilatı”, İÜEF. Tarih Dergisi, XXXIV (1983/1984).

SAN'ÂNÎ, Muhammed b. İsmail el-Emir, *Sübülüs-Selâm*, I-IV, Kahire 1950.

SEHÂVÎ, Muhammed b. Abdirrahmân (902 / 1496), *el-Mekâsidü'l-Hasene*, Mısır, 1956.

SUYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr (911 / 1505), *ed-Dürerü'l-Müntesira fi'l-Ehâdîsi'l-Müştehirâ*, Riyad, 1994.

-----, *El-Cami-üs Sağir*, I-II, yay., Dar-ül Fikr, Beyrut. 1401

-----, *Tedribü'r-Râvî fi şerh-i Takrîbi'n-Nevevî*, I-II, thk., Abdivehhab Abdüllatif, 2. bs., Beyrut, 1979.

-----, *Hasâisü'l Kübrâ*, I-II, Beyrut, 2003.

ŞEVKÂNÎ, Muhammed b. Ali (1250 / 1834), *el-Fevâidü'l-Mecmûa fi'l-Ehâdîsi'l-Mevzûa*, Beyrut, 1987.

TABERÂNÎ, Hâfız Süleyman b. Ahmed b. Eyyup el-Lahmî (360 / 970), *el-Mu'cemü'l Kebîr*, I-XXV, thk., thr., Abdülmecid es-Selefi, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1984.

-----, *el-Mu'cemü's-Sağîr*, I-II, tsh., Abdurrahman Muhammed Osman, Kahire, 1968.

-----, *El-Mücem-ül Evsat*, I-IX, yay., Dar-ul Haremeyyn.

TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed Ibn Cerîr (310/922), *Câmiü'l-Beyân Te'vîli Âyi'l-Kur'ân*, I-XXX, 2. bs., Mısır, 1954.

-----, *Târîhu'l Ümem ve'l-Mülûk*, I-VIII, Kâhire, 1939.

-----, *Tehzibu'l-Asar ve Tefsîlü's-Sâbit an Rasulillah Mine'l-Ahbar*, thk. Mahmûd Muhammed Şakir, I-II, Mısır 1982.

TAHAVÎ, Ebû Cafer Ahmed b. Muhammed b. Seleme, *Şerh-u Müşkülü'l-Asar* (thk. Şuayb Arnavud), I-XVI, Beyrut, 1415/1994.

TAYALÎSÎ, Süleyman b. Davud (204/819), *Müsned-i Ebî Davud et-Tayalîsî*, Beyrut trz.

TEBRÎZÎ, Muhammed b. Abdillâh el-Hatib, *Mişkâtü'l-Mesâbih*, thk. Muhammed Nasuriddin Elbânî, I-III, Beyrut, 1405/1985.

TİRMİZÎ, Muhammed b. İsâ (279 / 892), *es-Sünen*, thk. ve şrh., Ahmed Muhammed Şâkir, 2. bs., I-V, İstanbul, 1992.

-----, *es-Sünen*, thk. ve thr. Şuayb Arnavud, I - VI, Beyrut, 2009.

-----, *es-Sünen*, thk. Muhammed Nasuriddin Elbânî,

-----, *Nevâdirü'l-Usûl*, Kahire 1998.

ÜLKER, Mustafa Birol, "Askeri İmamlar", *Tarih ve Medeniyet Dergisi*, yıl:6/sayı:61, Nisan 1999, Sayı:37, Mart 2003.

YARDIM, Ali, *Hadis I*, DEÜY., İzmir, 1992.

YEŞİL, Mahmut, *Va'z Edebiyatında Hadisler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2001.

ZEHEBÎ, Muhammed b. Ahmed (748 / 1347), *Mi'zânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, I-VI, thk., Ali Muhammed el-Becâvî, Beyrut, trs.

-----, *Siyerü A'lamü'n-Nübelâ*, I-XXV, Beyrut 1417/1996.

-----, *Tezkiratü'l-Huffaz*, I-IV Beyrut trz.

ZERKEŞÎ, Ebû Abdullah Bedreddîn Muhammed b. Bahâdır ez- (794/1392), *et-Tezkire fî't-Ehâdîsi'l-Müştehira* (thk. Mustafa Abdülkâdir 'Atâ), Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, Beyrut 1986.

-Ailesinin İsteği üzerine Genel Kurmay Başkanlığı'ndan Gönderilen “*Alay Müftüsü Mehmet Şakir ÇÖRÜŞ'ün Kısa Hal Tercümesi*”, İstanbul.

ŞİFÂHÎ KAYNAKLAR

-**MÜLAKAT**, Torunu Asiye OKAN ile 10.03.2010/ANAMUR Toki Evleri'nde yapılan mülakat.

-**MÜLAKAT**, Torunu Makbule ALTAN ile 10.03.2010/ANAMUR Toki Evleri'nde yapılan mülakat.

-**MÜLAKAT**, Torunu Sebahattin ÖZKAN ile 10.03.2010/ANAMUR Toki Evleri'nde yapılan mülakat.

-**MÜLAKAT**, Oğlu Mehmet Ali ÇÖRÜŞ ve onun Kızı Gül ÇÖRÜŞ ile 17.05.2010 tarihinde İstanbul'da yapılan mülakat.

EKLER

(Resim: 2) M. Şakir Hocanın ders gördüğü, bugün sadece kalıntılarının kaldığı Sarı Medrese'nin bulunduğu yer. Anamur/Mersin.

(Resim: 3) M. Şakir Çörüş'ün Kayınvalidesinin evi. (Torunları, Seyfettin Özkan, Makbule Altan ve Asiye Okan'ın anneannesinin evi) Anamur/Mersin.

(Resim: 4) M. Şakir Çörüş'ün torunu Makbule Altan.

(Resim: 5) M. Şakir Çörüş'ün torunu Sebahattin Özkan.

(Resim: 6) M. Şakir Çörüş'ün torunları sağdan sola Sebahattin Özkan, Makbule Altan ve Asiye Okan.

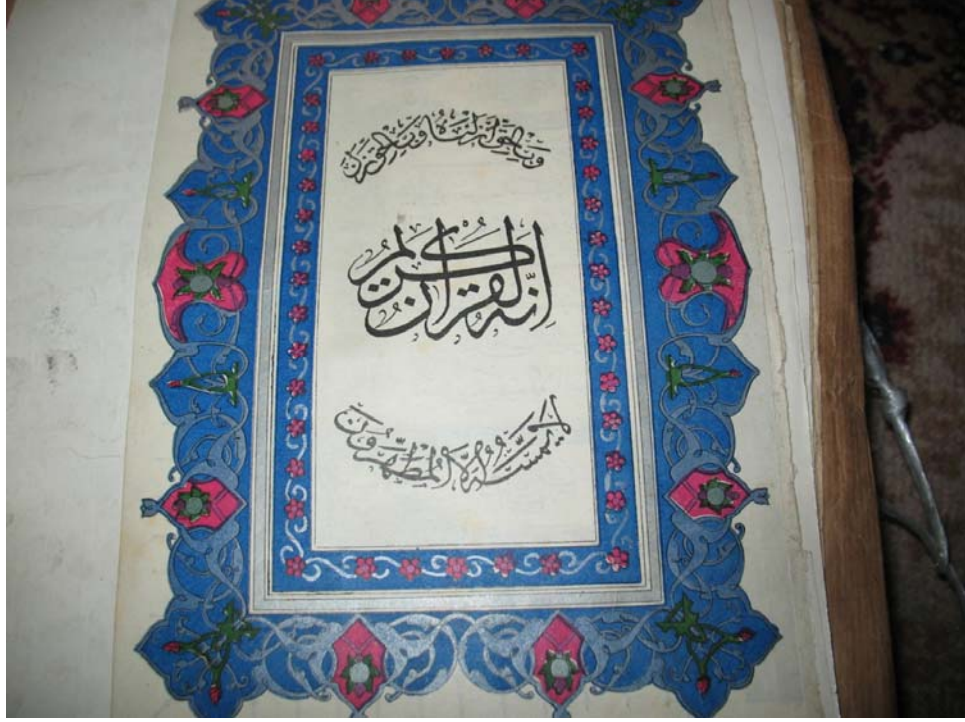
(Resim: 7) M. Şakir Çörüş'ün torunu Asiye Okan.

(Resim: 8) M. Şakir Çörüş'ün İstanbul'da yaşayan tek evladı Mehmet Ali Çörüş'ün evinde yer alan fotoğrafı. Ataşehir/İstanbul.

(Resim: 9) M. Şakir Çörüş'ün oğlu Mehmet Ali Çörüş.

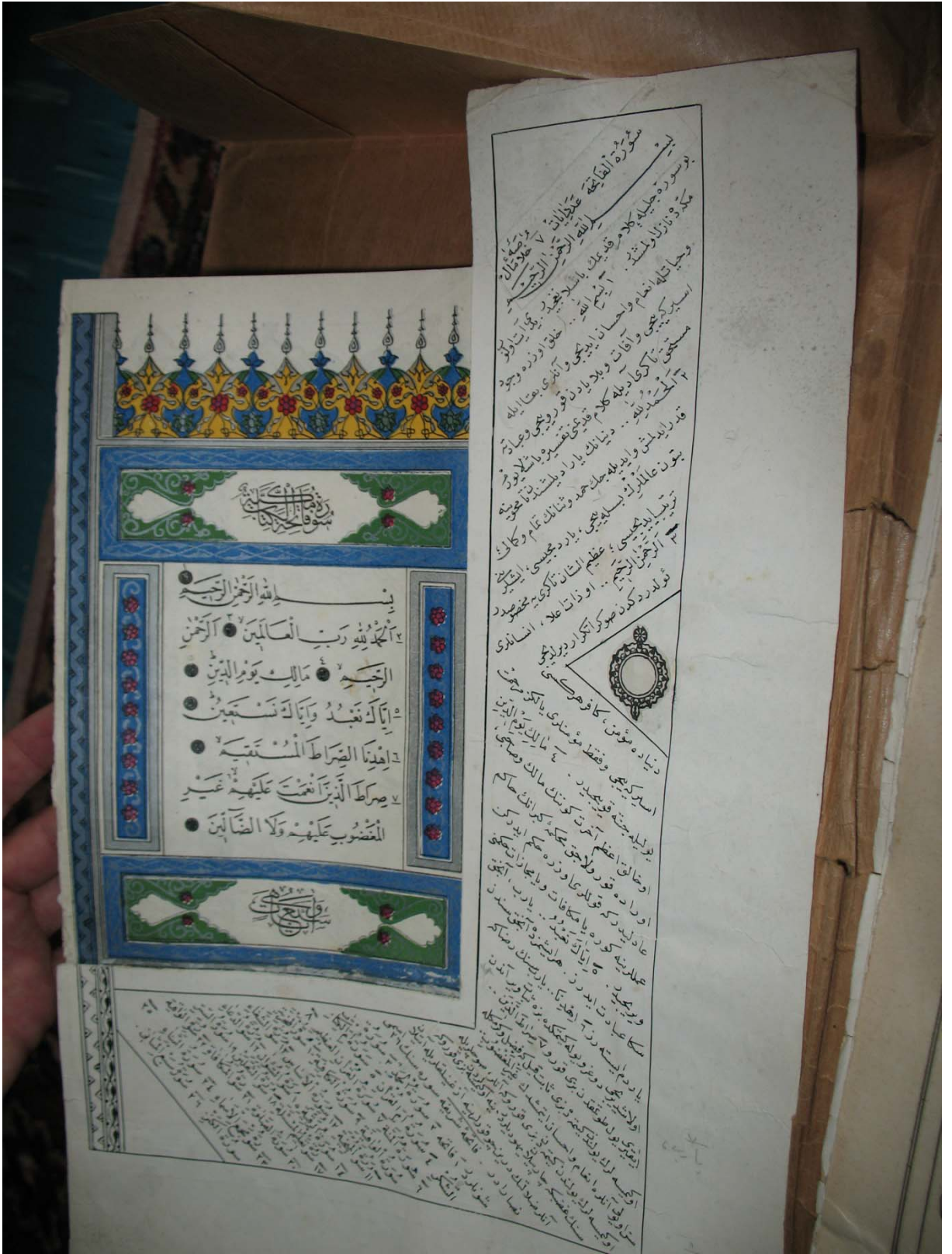
(Resim: 10) M. Şakir Çörüş'ün basmaya ömrü yetmediği Kur'an-ı Kerim tefsirinin kapak resmi.

(Resim: 11) Kur'an-ı Kerim tefsiri, Bakara Suresi 25. ve 37. Ayetler arası başka bir sayfa.

(Resim: 12) Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Kasas suresinden bir sayfa.

(Resim: 13) Kur'an-ı Kerim Tefsiri, Fatiha Suresinin yer aldığı başka bir sayfa.

(Resim: 14) İstanbul Kozlu Mezarlığı, Çörüş Aile Mezarlığından M. Şakir Çörüş'ün mezar taşı.

(Resim: 15) M. Şakir Çörüş'ün oğlu Hasan Sabri Çörüş'ün mezar taşı.

(Resim: 16) Oğlu Mehmet Ali Çörüş'ün eşi ve M. Şakir Çörüş'ün gelini Mehpare Çörüş'ün mezar taşı.

(Resim: 17) Kızı Aliye Erdönmez'in mezar taşı.

(Resim: 18) M. Şakir Çörüş'ün son eşi ve Mehmet Ali, Aliye, Hasan ve Hüseyin'in anneleri Safiye Çörüş'ün mezar taşı.

(Resim: 19) M. Şakir Çörüş'ün mezarından bir görünüm

(Resim: 20) İstanbul Kozlu Mezarlığı, Çörüş Aile Kabristanlığından bir görünüm. Soldan sağa M. Şakir Çörüş, (oğlu)Hasan Sabri Çörüş, (gelini)Mehpare Çörüş, (kızı)Aliye Erdönmez ve (eşi)Safiye Çörüş.

(Resim: 21) M. Şakir Çörüş'ün torunu Sebahattin Özkan ve Anamur/Ortaköy Sarı Medrese'nin bulunduğu yerden bir görünüm.

(Resim: 22) *İrşâdü'l-Ġafilîn*'in 'Dîbâce' bölümü. (Dîbâce: çoklukla mensur, bazen de manzum eserlerin başında yer alan ve eserin yazılış nedeni ile içeriğini açıklayan başlangıç kısmıdır.)

Alay Miftüsü Mehmet ŞAKIR (316-10) 'ın kısa nakl
Tercümesi :

Adı : Mehmet Şakir **ÇÖRÜŞ**
Baba Adı : Mustafa
Memleketi : Anamur
Doğ. Tarihi : 1287 (1871)
Duhulu : 28 Şubat 1316 - (1900)
Sicili : 1316-10 (1900-10)

(1901) Mehmet Paşa Medresesinde İkmali tahsil edip, 17 Kanunevve
1317 Tarihinde icazetname almıştır. Evkafta Teşkil edilen Komisyon
önünde imtihan olarak 10 Zilhicce (1900) Tarihinde Atık 6. Ordu Hüma-
yununa mensup 48 Alayın hitabeti ve 1. Taburunun imametine tayin el-
muştur. Berati Alişânı vardır.

(1905) 1321 Yılına kadar Musul'da, (1905-1908) 1321-1324 Yıllarında da İran
hududunda Lehican Kit'asında bulunmuştur.

(1909) 1325 Yılında ifayi-fariza-i-haç (Hac farzını ifa etmek
etmek için ruhsat istihsal ederek Mekke ve Medine ye oradanda
Dersaadet'e gelerek 27 Haziran (1910) Tarihinde Harbiye Nezareti emr.
ile 1 nci Ordunun 7. A. l. Tb. İmamlığına tayin edilmiştir.

Adı geçen Tabur Teşkilatı Cedide de 12. A. l. Tb. Numarasın
olarak 27 Mart (1911) Tarihinde Cedit 3 ncu Alaya mürettep olarak
İşkendra da isyan eden Malsörlerin tenkiline memur olduğundan Taburu
ile 7 ay kadar takipde bulunmuştur.

15 Kanunevvel (1911) 1327 de Alayı ile beraber Alay Merkezi olan
Hadım Köy'e dönmüştür.

İtalya Harbi Münasebetiyle 15 Şubat 1327 (1911) Tarihinde Çanal
ye hareket ederek 4 ncu Fırkaya iltihak etmiştir. burada 4 ay kadar
bulunduktan sonra Arnavutluk isyanı üzerine Alayı ile beraber Manas
e hareket etmiştir. Bu isyanı müteakip Balkan Harbi zuhur etmiştir.
Kırkilise ve Çatalca da bu harbin başından sonuna kadar bulunmuştur

Harbi Umumi de Seddülbahır ve Arıburnu Muharebelerinde
bulunup 1 Kıta Harp Madalyası ile taltif edilmiştir. Harp neticesi
Alayı ile beraber Çanakaleden Keşan istikametine ve oradan da 4 ay
sonra Derince ye gelmiştir.

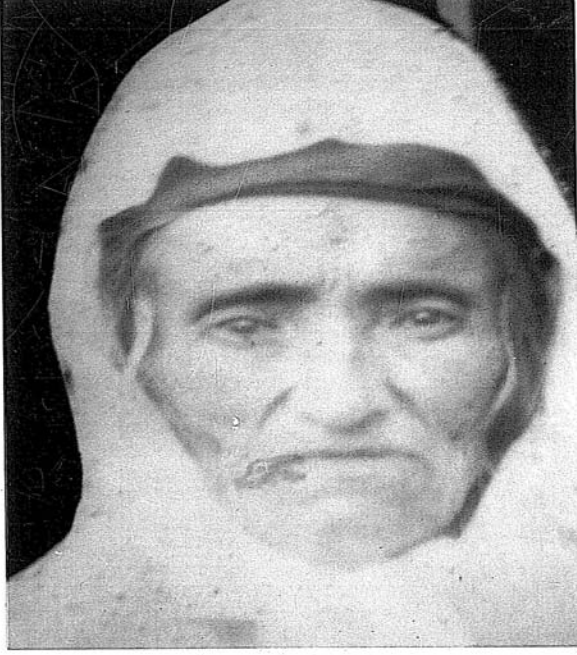
15 Şubat 1332 (1916) de Derince den Kafkas Cephesine gitmiş ve
burada ceryan eden Kafkas Muharebelerinde bulunmuştur.

- Çörüş

Kafkas Harbinden sonra Bursa'da Mudanya'da bulunan 173. A. 3.
Tabur İmamlığına tayin edilmiştir.
11 Teşrinievvel 1339⁽¹⁸²³⁾ tarihinde emekliye ayrılmıştır.

(Resim: 23) Ailesinin isteği üzerine Genelkurmay Başkanlığından gönderilen M. Şakir
Çörüş'ün hal tercemesi.

(Resim: 24) M. Şakir Çörüş'ün ablası Asiye Çörüş.

(Resim: 25) M. Şakir Çörüş'ün torunu Makbule Altan, amcası Mehmet Ali Çörüş'ün elini öperken.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Fatma Zehra TOPŞAR	İmza:		
Doğum Yeri:	Mersin			
Doğum Tarihi:	06/11/1986			
Medeni Durumu:	Bekar			
Öğrenim Durumu				
Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Atatürk İ.Ö.O.		Anamur	1997
Ortaöğretim	“		Anamur	2000
Lise	Anamur İHL		Anamur	2004
Lisans	Çukurova Üniv.	İlahiyat Fak.	Adana	2008
Yüksek Lisans	S.Ü. Sosyal Bilimler	Temel İslam Bilimleri Hadis	Konya	2011
Becerileri:				
İlgi Alanları:				
İş Deneyimi:	D.İ.B. Kur'an Kursu Öğreticisi			
Aldığı Ödüller:	Liseler Arası Bilgi Yarışması 1.lik Ödülü			
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Prof. Dr. Zekeriya GÜLER Doç. Dr. Fikret KARAPINAR Prof. Dr. Bilal SAKLAN			
Tel:				
Adres	İlçe Müftülüğü Anamur-MERSİN			